

Rakennussuojelun problematiikka ja todellisuus

Käytännön ja ihanteiden kohtaaminen Oulunkylässä

Helsingin Yliopisto

Taidehistorian oppiaine

Pro gradu -tutkielma

Mikko Virtanen

Ohjaaja: Ville Lukkarinen

Kevät 2015

Tiedekunta/Osasto - Fakultet/Sektion – Faculty Humanistinen		Laitos - Institution – Department Filosofina, historian, kulttuurin ja taiteiden laitos	
Tekijä - Författare – Author Mikko Antero Virtanen			
Työn nimi - Arbetets titel – Title Rakennussuojelun problematiikka ja todellisuus – Käytännön ja ihanteiden kohtaaminen Oulunkylässä			
Oppiaine - Läroämne – Subject Taidehistoria			
Työn laji - Arbetets art – Level Pro gradu-tutkielma	Aika - Datum – Month and year Huhtikuu 2015	Sivumäärä - Sidoantal – Number of pages 90 + 7	
Tiivistelmä - Referat – Abstract			
<p>Tutkielmani käsittelee rakennussuojelun problematiikkaa ja todellisuutta. Koekenttänä suojelun käytännön ja ihanteiden kohtaamiselle toimii Helsinki ja erityisesti sen 28. kaupunginosa, Oulunkylä. Tutkimuskysymyksiäni ovat: <i>Millainen on rakennussuojelun ihanteiden, arvojen ja todellisuuden suhde käytännössä? Miten hyvin rakennussuojelulle asetetut tavoitteet ja arvot toteutuvat tosielämässä? Onko Oulunkylän suojele linjassa Helsingin suojele arvojen ja sen vertaisalueiden kanssa? Miten suojele prosessi todellisuudessa toimii? Mikä on rakennusperinnön todellinen tila Oulunkylässä?</i> Oulunkylä on erittäin mielenkiintoinen tutkimuskohde, koska se edustaa hyvin Helsingille ominaista rakennuskannan monipuolisuutta ja eri aikakausien rakennusten ja rakennustapojen muodostamaa kerroksellisuutta. Se on muuttunut harvaanasutusta maaseudusta huvilakaupunginosaksi ja siitä edelleen kerrostalopainotteiseksi asemaseudeksi. Kaikki nämä vaiheet ovat jättäneet jälkensä sen ainutlaatuisen rakennuskantaan.</p> <p>Teoreettisena kehyksenä käytän tilan ja paikan käsitteiden ympärillä viime vuosikymmeninä käytyä keskustelua ja rakennus- ja kulttuuriperintöä käsittelevää tutkimusta. Nykyiseen rakennussuojeluajatteluun on suuresti vaikuttanut muuttunut käsitys tilasta ja erityisesti tilan ja ihmisen suhteesta. Nämä näkemykset heijastuvat suojele arvoihin ja -käytäntöihin. Tutkimukseni pääaineiston muodostavat Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston tekemät Oulunkylän aluetta käsittelevät inventoinnit ja suojele raportit, sekä Helsingin yleiskaavat ja kaavaluonnokset vuosien varrelta.</p> <p>Tutkimukseni perusteella Oulunkylän rakennussuojelun tila näyttää olevan erittäin epäjohdonmukainen ja puutteellinen. Tämä johtuu siitä, että suojeleksi suositeltuja rakennuksia alueella sijaitsee yli 70, mutta varsinaisesta suojelesta nauttii tätä tutkielmaa tehtäessä vain 24 rakennusta. Suojelelinjaus on myös hyvin epäjohdonmukainen. Jos vertailemme samalla alueella sijaitsevia, suunnilleen samantyyllisiä ja -ikäisiä rakennuksia, niistä toinen saattaa olla suojele ja toinen ei. Oulunkylässä sijaitsee jopa Suomen mittakaavassa erittäin harvinaisia ja iäkkäitä rakennuksia ilman suojele. Tämä on ristiriidassa Helsingin suojelelle asettamien arvojen ja yleisen linjauksen kanssa. Oulunkylän naapurikaupunginosassa, Käpylässä, on esimerkiksi annettu yli kymmenkertainen määrä suojele päätöksiä.</p> <p>Tilanne Oulunkylässä ei ole kuitenkaan niin synkkä kuin miltä se pintapuolisesti tarkasteltuna vaikuttaa. Vuoden 2002 Helsingin yleiskaavassa sieltä suojeletiin yhteensä viisi aluetta, mikä tuo hyvän lisän asemakaavalla suojele tuihin rakennuksiin, vaikkakaan ei ole täysin riittävä ratkaisu. Tarkastelemalla suojele päätöksiä tarkemmin kuitenkin saadaan selville arvokasta tietoa rakennussuojele prosessista, rakennusperinnön todellisesta tilasta ja rakennussuojele todellisuudesta. Oulunkylässä ei ole vuoden 1985 rakennuslain muutoksen jälkeen tehty yhtään asemakaavamuutosta pelkästään suojele takia. Kuitenkin jos kaavoja on muutettu esimerkiksi puisto- tai tiekaavoituksen takia, on vanhaa rakennuskantaa suojele samalla. Tämä on johtanut sekavaan ja epäjohdonmukaiseen suojele tilanteeseen. Vanhempia rakennuksia ei ole myöskään vuoden 1985 jälkeen purettu, vaikka joillekin on haettu jopa purkulupaa. Tästä voimme päätellä, että erityisesti iäkkäämmän rakennuskannan suhteen Oulunkylässä linja on todellisuudessa erittäin suojele va, vaikka se ei näykään suojele päätösten määrässä. Oulunkylän rakennussuojele kuvaakin hyvin kaksi sanaa: <i>passiivinen ja reaktiivinen</i>.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords rakennussuojele, Oulunkylä, Helsinki			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Keskustakampuksen kirjasto			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	5
2. Rakennussuojelun teoria ja problematiikka.....	8
2.1. Teoria.....	1
0	
2.1.1. Tilan käsite.....	10
2.1.2. Ihmisen ja tilan suhde.....	12
2.1.3. Ihminen ja koti.....	13
2.1.4. Tilan poliittisuus, valta ja demokratia.....	14
2.2. Problematiikka.....	16
2.2.1. Koti ja ympäristösuhteen kunnioittaminen.....	16
2.2.2. Ympäristön autenttisuus.....	18
2.2.3. Vanhat rakennukset ja muuttuva maailma.....	19
2.2.4. Kestävä aluesuunnittelu.....	20
3. Rakennussuojelu historia ja osatekijät.....	23
3.1. Rakennussuojelun kehitys Suomessa.....	23
3.2. Rakennussuojelun osatekijät.....	28
3.2.1. Vastuutahot.....	28
3.2.2. Nykyiset rakennussuojelulait.....	31
3.2.3. Kaavat ja niiden merkitys.....	32
3.2.4. Asemakaavamerkinnot.....	34
3.2.5. Inventoinnit.....	35
3.3. Rakennussuojelu Helsingissä.....	37
3.3.1. Suojelun historia.....	38
3.3.2. Suojeluarvojen kehitys.....	42
4. Oulunkylä.....	48
4.1. Rakentamisen historia.....	50
4.2. Rakennussuojelun historia.....	56
5. Rakennussuojelun todellisuus Oulunkylässä.....	62
5.1. Rakennussuojelulinjaukset.....	64
5.1.1. Suositusten ja suojelun epäsuhta.....	64
5.1.2. Suojelulinjausten logiikka.....	69

	4
5.2. Suojelupäätösten antaminen	73
5.2.1. Tavat päätyä suojeluun.....	74
5.2.2. Sisältäpäin tulevat muutospaineet.....	75
5.2.3. Ulkoapäin tulevat muutospaineet.....	77
5.3. Rakennussuojelun todellisuus.....	79
5.3.1. Suojelupäätösten määrä ja suojelun todellinen tila.....	81
5.3.2. Ympäristösuhteen huomiointi ja dialogi.....	82
5.3.3. Uhkakuvat.....	85
6. Lopuksi.....	90
Lähteet ja kirjallisuus.....	96

1. Johdanto

Termi *rakennussuojelu* saattaa tuoda ensimmäisenä mieleen merkittävät julkiset rakennukset. Rakennussuojelun piiriin kuuluvat kuitenkin myös tuntemattomat ja tavanomaiset asumukset, joissa elää aivan tavallisia ihmisiä. Samoin ilmauksilla *rakennusperintö* ja *rakennettu ympäristö* ei nykyisin tarkoiteta vain iäkkäitä, merkittäviä kiinteistöjä tai miljöitä, vaan kaikkia ihmisen tekemiä rakennuksia ja rakenteita iästä riippumatta. Tämä sisältää talot, sillat, sisä- ja ulkotilat, puistot ja monet muut rakennelmat. Kaikki rakennettu on rakennusperintöä ja rakennettua ympäristöä jo syntyhetkestään lähtien. Rakennussuojelun työkenttä kattaa siis hyvin laajasti kaiken ihmisen rakentaman, ilman ikärajoja tai muita rajoituksia. Rakennussuojelu on hyvin mielenkiintoinen, problemaattinen ja kompleksinen kokonaisuus, jossa yhdistyy monen vastuutahon yhteistyö aina lakien säätämisestä, suojeluarvoja kehittävään dialogiin, kansainväliseen yhteistyöhön ja käytännön kaavoitukseen. Prosessiin osallistuvat muun muassa valtio, kunnat, kaupungit ja erilaiset asiantuntijatahot, kuten museot sekä tavalliset kansalaiset.

Kaikkea kerran rakennettua ei kuitenkaan voida, eikä sitä pidäkään säilyttää. Ei myöskään ole olemassa universaaleja ja absoluuttisia normeja mihin nojata. Rakennussuojelu on kaupunkisuunnittelun osana poliittisesti latautunutta ja ajaa eri ryhmien intressejä. Se kätkee näennäisen mutkattoman ja positiivisen pinnan alle erilaisten valtasuhteiden ja ristiriitojen vyyhdin. Nykyinen suojeluajattelu sisältää lisäksi erilaisia ihanteita, kuten rakennusten säilymisen autenttisina ja suojelulinjauksen demokraattisuuden. Tässä hyvin monisyisessä ja ongelmallisessa todellisuudessa asiantuntijat ja viranomaiset joutuvat navigoimaan ja tekemään arvoihin pohjautuvia valintoja siitä mitä ympäristöstä jätetään jäljelle ja mitä muutetaan.

Rakennussuojelun problematiikan pohdinnan kosketuspintana todellisuuteen toimii Helsinki ja erityisesti sen 28. kaupunginosa: Oulunkylä. Painotan tässä tutkimuksessa sanaa *todellisuus*, koska keskityn erityisesti ihanteiden, arvojen ja käytännön suhteen tarkasteluun, sekä siihen miten jokin tietyn alueen – tässä tapauksessa Oulunkylän – suojeluprosessi todellisuudessa toimii. Tutkin suojeluprosessia muun muassa sen kannalta, kuinka hyvin siellä toteutuvat nykyisen suojeluajattelun ihanteet, kuten sen demokraattisuus ja eri osapuolten dialogi. Keskeinen kysymys on myös se miten hyvin Oulunkylän rakennussuojelu on linjassa Helsingin yleisen suojelun ja suojeluarvojen

kanssa. Tarkastelen myös sitä, mikä rakennusperinnön ja rakennussuojelun todellinen tila siellä on. Varsinaisiksi tutkimuskysymyksiksi aseteltuna: *Millainen on rakennussuojelun ihanteiden, arvojen ja todellisuuden suhde käytännössä? Miten hyvin rakennussuojelulle asetetut tavoitteet ja arvot toteutuvat tosielämässä? Onko Oulunkylän suojelu linjassa Helsingin suojeluarvojen ja sen vertaisalueiden kanssa? Miten suojeluprosessi todellisuudessa toimii? Mikä on rakennusperinnön todellinen tila Oulunkylässä?*

Todellisuuden ja ihanteiden suhde on erityisen mielenkiintoinen ja monisyinen Oulunkylässä, mikä tekee siitä kiinnostavan tutkimuskohteen. Oulunkylä edustaa myös hyvin koko Helsingille ominaista rakennuskannan monipuolisuutta ja eri aikakausien rakennusten ja rakennustapojen muodostamaa kerroksellisuutta. Sillä on myös hyvin monivaiheinen rakentamisen historia. Se on muuttunut maaseudusta 1800-luvun lopulla huvilakaupunginosaksi ja siitä edelleen nykyisenkaltaiseksi kerrostalopainotteiseksi asemaseuduksi.

Asutusta Oulunkylässä on ollut 1200-luvulta lähtien ja se on ollut aikoinaan Helsingin maalaiskunta, taajaväkinen yhdyskunta, oma itsenäinen kunta, sekä nykyinen Helsingin esikaupunkialue. Eri rakentamisen ja historian vaiheet ovat muuttaneet alueen luonnetta suuresti, mutta silti jättäneet oman jälkensä rakennuskantaan ja luoneet sille sen nykyisen identiteetin. Myös tulevaisuuden näkymät alueella vahvistuvien raideyhteyksien vuoksi tulevat johtamaan kenties suuriinkin muutoksiin lähitulevaisuudessa, yhdessä edelleen voimakkaasti kasvavan ja tiivistyvän pääkaupunkiseudun kanssa. Uudet suunnitelmat jo tiiviisti rakennetulla alueella tarkoittavat väistämättä vanhan purkamista, mikä tekee alueella suojelun arvoisten alueiden tunnistamisen ja suojelemisen erityisen tärkeäksi ja ajankohtaiseksi.

Oulunkylä sijaitsee pääradan varrella Pohjois-Helsingissä, noin 6 kilometrin keskustasta pohjoiseen. Se koostuu useasta eri alueesta ja voidaan rajata eri tavoilla. Laajempi jaottelu sisältää Maunulan, Maunulanpuiston, Metsälän, Patolan, Pirkkolan, Veräjäläakson ja Veräjämäen alueet. Kaikki nämä alueet sisältävät saman kaupunginosanumeron ja kuuluvat virallisesti Oulunkylään. Tämän tutkimuksen puitteissa tutkin kuitenkin vain Kantatie 45:n itäpuolella sijaitsevia Oulunkylän osia, eli Patolan, Veräjämäen ja Veräjäläakson alueita. Tämän jaottelun taustalla on osaltaan tutkimuskohteen rajaaminen ja toisaalta vakiintunut tapa hahmottaa tutkimuskohteeni omaksi erilliseksi kokonaisuudekseen. 1930-luvulla valmistunut Kantatie 45, eli tutummin Tuusulantie tai Tuusulanväylä, jakaa Oulunkylän kahtia, niin että sen länsipuolelle jää Maunula, Maunulanpuisto, Pirkkola ja Metsälä, ja itäpuolelle tutkimuskohteenani olevat

alueet. Tämä Tuusulantien muodostama jako on vakiinnuttanut tradition mieltää kokonaisuudet erillisinä. Kyseistä rajausta käytetään monissa kirjoissa sekä yleisesti oulunkyläläisten keskuudessa.¹ *Oulunkylä* tarkoittaa siis tämän tutkielman puitteissa Patolan, Veräjämäen ja Veräjälakson alueita. Tutkimuksen pääpaino kohdistuu näistä alueista edelleen lähinnä Veräjämäkeen ja Patolaan, koska merkittävimmät rakennukset sen kannalta sijaitsevat näissä osissa Oulunkylää.

Teoreettisena kehyksenä käytän tilan ja paikan käsitteiden ympärillä viime vuosikymmeninä käytyä keskustelua ja rakennus- ja kulttuuriperintöä käsittelevää tutkimusta. Nykyiseen rakennussuojelujatteluun on suuresti vaikuttanut muuttunut käsitys tilasta ja erityisesti tilan ja ihmisen suhteesta. Nämä näkemykset heijastuvat suojeluarvoihin ja -käytäntöihin. Eniten suuntaa tutkimukselleni on antanut Elisa El Harounyn väitöskirja *Historiallinen puukaupunki suojelukohteena ja elinympäristönä: esimerkkeinä Vanha Porvoo ja Vanha Raahe* ja maantieteilijä Doreen Massey'n teos *Samanaikainen tila*, molemmat vuodelta 2008.

Tutkimukseni pääaineiston muodostavat Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston Oulunkylän aluetta käsittelevät inventoinnit ja suojeluraportit, sekä Helsingin yleiskaavat ja kaavaluonnokset vuosien varrelta. Lisäksi olen käynyt läpi lukuisia rakennusperinnön suojelua liittyvää teoksia. Keskeinen tietolähde on myös ollut kaupunkisuunnitteluviraston verkkosivut, joilta löytyy runsaasti erilaisia raportteja, suunnitelmia, sekä ajankohtaiset asemakaavat. Muita hyödyllisiä verkkolähteitä ovat olleet muun muassa rakennustaiteen seuran, rakennustaiteen museon ja museoviraston sivustot. Olen myös taustatyönä tai avunpyyntönä tiettyihin kysymyksiin haastatellut kaupunkisuunnitteluviraston henkilökuntaa, Oulunkylä-seuran jäseniä, Oulunkylän seurakunnan henkilökuntaa, sekä kaupunginmuseon ja evankelisluterilaisen kirkon asiantuntijoita. Aineiston kartuttamiseksi kävin läpi jo mainitsemani kaupunkisuunnitteluviraston lisäksi museoviraston, kaupunginmuseon, rakennusvalvontaviraston sekä Helsingin kaupungin arkistoja Oulunkylän osalta. Lisäksi tutkin Helsingin ja Oulunkylän historiaa käsittelevää aineistoa sekä aluesuunnittelua, rakennussuojelua ja tilaa käsitteleviä teoreettisempia teoksia.

Tämä tutkielma rakentuu siten, että aluksi pyrin hahmottamaan nykyisen suojelujatteluun teoreettisia taustoja, joista kumpuavat nykyiset ihanteet ja jotka ohjaavat suojelun suuntaa. Luvussa 2.1 käsittelen muun muassa tilan käsitettä, ihmisen ja tilan suhdetta, kodin erityisyyttä paikkana sekä tilan poliittisuuden, vallan ja demokraattisuuden kysymyksiä. Luku 2.2 keskittyy enemmän käytännön problematiikkaan, kuten yksilöiden

¹ Muun muassa kirjoissa *Oulunkylä – Äggelby – Vihreä Idylli* (1987) sekä *Oulunkylä – Äggelby – Vanhan*

huomioimiseen aluesuunnittelussa, rakennusten autenttisuuden kysymyksiin sekä muutokseen ja kestäväen aluesuunnittelun ongelmiin. Kaikki nämä näkökulmat ovat rakennussuojelun keskeisiä ongelmia ja luovat pohjan ihanteiden ja käytännön myöhemmälle vertailulle. Luku 3 pyrkii vastaamaan kysymykseen siitä mitä rakennussuojelu on. Käsittelen tarkemmin niitä tahoja jotka vaikuttavat prosessin kulkuun, sekä niitä lakeja ja arvoja, jotka ohjaavat vastuutahojen toimintaa. Lisäksi tarkastelen lähemmin miten rakennussuojelun tärkeimpiä työkaluja, eli kaavoitusta sekä inventointeja käytetään. Osa 3.3 pureutuu lähemmin Helsingin suojelun kehitykseen ja erityisesti sen arvoihin. Tätä taustaa vasten voi verrata miten onnistuneesti Oulunkylän suojelu on linjassa muun Helsingin, vastaavien alueiden ja naapurikaupunginosien suojelun kanssa, sekä kuinka menestyksekkäästi suojelulle asetetut arvot ja tavoitteet ovat toteutuneet Oulunkylässä. Luku 4 käsittelee Oulunkylän historiaa yleisestä, rakentamisen ja rakennussuojelun näkökulmasta.

Luku 5 käsittelee varsinaista rakennussuojelun todellisuutta, eli mitä suojelu käytännössä on kaikkien ihanteiden ja tavoitteiden jälkeen. Osa 5.1 keskittyy asiantuntijoiden yhteistyön ja suojelun laadun tarkasteluun Oulunkylän tapauksessa. Vertaan Helsingin arvoja ja tavoitteita todellisen suojelun tasoon ja suojelusuositusten ja varsinaisen lainvoimaisen suojelun suhdetta. Yksi tämän tutkielman kannalta tärkeimmistä aineistoista on Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston tekemät inventointiraportit, jotka sisältävät listoja suojelluiksi suositelluista rakennuksista. Luku käsittelee sitä, kuinka hyvin nuo suositukset ovat linjassa todellisuuden kanssa. 5.1.2 tutkii tarkemmin suojelun logiikkaa niin sisäisesti kuin suhteessa Helsingin yleiseen linjaan. Luku 5.2 pyrkii avaamaan suojelunpäättösten takana olevaa logiikkaa ja antamaan vastauksen miksi suojelu käytännössä on sitä mitä se on. Tavoitteena on tutkia suojelupäättösten loogisuutta, eli onko esimerkiksi samankaltaiset rakennukset suojeltu johdonmukaisesti. 5.3 analysoi suojelukäytäntöä ja arvioi rakennusperinnön tilaa. Lisäksi pohdin miten aluesuunnittelu huomioi yksilöiden ympäristösuhteen, miten paikallinen toiminta edistää ympäristön hyvinvointia ja millaisia puutteita, mahdollisia uhkakuvia ja tulevaisuudennäkymiä Oulunkylässä on.

2. Rakennussuojelun teoria ja problematiikka

Menneisyys on läsnä jokapäiväisessä elämässämme henkisenä ja aineellisena kulttuuriperintönä ja jokainen yksilö kohtaa sitä kaikkialla omassa elämismaailmassaan.

Kulttuuriperintö ilmenee arjessamme monimuotoisena esimerkiksi arvoissa, ajattelutavoissa, kielessä, asumisessa, ruokailuun ja pukeutumiseen liittyvissä käytännöissä.² Kulttuuriperinnön käsitettä käytetään melko vapaasti ja sen merkitys on laava. Sen toisessa päässä on arkinen koko kulttuurin aineellinen ja henkinen perintö – oikeastaan kaikki mitä kulttuuri tuottaa ja jättää jälkeensä. Toisessa ääripäässä se voidaan rajoittaa koskemaan vain monumentaalaisia kohteita, kuten esimerkiksi kirkkoja tai linnoja.³ Euroopan neuvosto hyväksyi vuonna 2005 kulttuuriperinnön yhteiskunnallista merkitystä koskevan sopimuksen. Siinä kulttuuriperintö määriteltiin joukoksi menneisyydestä periytyviä resursseja, jotka ihmiset tunnistavat jatkuvasti kehittyvien arvojensa, uskomustensa, tietonsa ja perinteidensä heijastumaksi ja ilmaisuksi.⁴ Kulttuuriperintö manifestoituu hyvin konkreettisesti rakennuksissa ja rakennusperintönä.

Miksi kulttuuriperintöä - ja rakennettua ympäristöä sen osana – vaalitaan? Kaikki ihmiset haluavat hyvää elämää ja hyvä rakennettu ympäristö on elämän puite tai jopa perusta.⁵ Ihmisellä on luontainen tarve nähdä elämänsä osana sen kansan historiaa johon hän on syntynyt. Esineellisen ja ei-esineellisen kulttuurin vaaliminen voidaan ymmärtää toteuttavan tätä funktiota. Olemme kaikki syntyneet osaksi tiettyä kulttuuria ja kieliyhteisöä, ja olemme osallisia sen tavoista ja käytännöistä. Nuo piirteet tulevat osaksi identiteettiä ja usein niihin liittyy vaaliminen.⁶ Kulttuuri tuottaa myös hyvinvointia ja esteettistä mielihyvää. Yksilön sivistys taas antaa henkistä tasapainoa, edistää eheän identiteetin rakentumista ja hyvin elämän toteutumista, joka on seurausta kulttuurin ymmärtämisestä ja kyvystä tulkita sitä oman elämänsä näkökulmasta. Kulttuurin ymmärrys laajentaa aikaperspektiiviä ja vahvistaa identiteettiä osana sukupolvien ketjua. Ihmisen halua säilyttää menneisyyden piirteitä pidetään jopa eräänlaisesta turvajärjestelmästä. On turvallista elää paikassa, jossa näkee jälkiä ajan jatkumisesta.⁷ Elinympäristön tutut piirteet ovat tärkeä kansallista identiteettiä, turvallisuutta ja yhteisöllisyyttä lisäävä tekijä.⁸

Suojelulle on myös hyvin käytännöllisiä perusteita. Esimerkiksi jos rakennus on käytössä ja toteuttaa alkuperäistä tai uutta tarkoitustaan, niin olisi tuhlausta korvata se uudella rakennuksella. Rakennusperintö vaikuttaa matkailun mahdollisuuksiin ja lisää paikan houkuttelevuutta esimerkiksi yritysten kannalta. Siihen on myös sitoutunut valtava määrä työtä, materiaalia, energiaa ja pääomaa, niin rahallisesti mitattavaa, kuin historiaa,

² Virta 2008 126.

³ Venäläinen, Järnefelt & Tokila 2008, 9.

⁴ Vilkuna 2008, 54.

⁵ Nikula 2004, 7.

⁶ Knuutila 2008, 18.

⁷ Venäläinen, Järnefelt & Tokila 2008, 5–9.

⁸ Vilkuna 2008, 56; Rakennusperintöstrategia 2001, 7.

kokemuksia ja elettyä elämää. Alueiden välisessä kilpailussa asukkaista ja yrityksistä, rikas rakennusperintö on yksi tärkeimmistä vetovoimatekijöistä. Sen vuoksi rakennusperinnön hoidon taakse on myös saatu uusia toimijoita ja rahoitusmalleja.⁹ Rakennussuojelu muodostaa näennäisen mutkattomasta positiivisuudestaan huolimatta hyvin kompleksisen ja problemaattisen kokonaisuuden niin teorian kuin käytännönkin tasolla. Luku 2 keskittyy molempien näiden tasojen tarkasteluun, niin että ensiksi käsittelen enemmän teoreettista kehystä ja myöhemmin käytäntöä ja sen problematiikkaa, vaikkakin ne kietoutuvat voimakkaasti toisiinsa.

2.1. Teoria

2.1.1 Tilan ja paikan käsitteet

Viime vuosikymmeninä suojelujatteluun on vaikuttanut erityisen voimakkaasti tilaa koskeva keskustelu niin maantieteen, taidehistorian kuin filosofiankin alueella. Uudet teoreettiset näkökulmat tilaa koskien ovat tuoneet käytännön rakennussuojeluun tuoreita korostuksia, kuten ihmisen ympäristösuhteen huomioimisen. Tilan ja ihmisen suhde nähdään nykyisin syvällisempänä ja merkityksellisempänä kuin ennen, mikä vaikuttaa myös käytännön uusiin painotuksiin. Tilakäsitykset ovat kehittyneet vanhasta maantieteellisestä näkemyksestä, jossa tila ymmärretään sijainnin, etäisyyksien tai hallinnallisten alueiden kautta tarkasteltavana staattisena paikkana, aina nykyisin yleistyneeseen *relationaliseen* tilakäsitykseen. Uusi näkemys on tuonut perinteisen fyysisen tilan rinnalle mentaalisen ulottuvuuden ja fyysinen tila ikään kuin täyttyi erilaisista viittaussuhteista ja kulttuurisista merkityksistä.¹⁰

Nykykäsityksen mukaan tila ei ole neutraali säiliö tai kulissi ihmisen toiminnalle, vaan sen katsotaan muodostuvan aina suhteessa ihmisiin, esineisiin, asioihin tai tilanteisiin. Tila on myös kulttuurisesti ja yhteiskunnallisesti muotoutunut ja muotoutuva. Se nähdään sosiaalisena, prosessinomaisena, kontekstisidonnaisena ja vallan läpäisemänä.¹¹ Kaupunkitila käsittää fyysisen rakennetun todellisuuden, abstraktin mielikuvien ja suunnitelmien tason, sekä sosiaalisen, eletyn elämän ja ihmisten välisen kanssakäymisen

⁹ Rakennusperintöstrategia 2001, 7, 20.

¹⁰ Kallinen 2002, 76.

¹¹ Ridell, Kymäläinen & Nyysönen 2009, 15.

ulottuvuuden.¹² Yksi tunnetuimmista tilan uudelleenmäärittelijöistä on ranskalainen filosofi Henri Lefebvre. Hänen mukaansa urbaani tila tulee ymmärtää eri ominaisuuksien – poliittisten, taloudellisten, sosiaalisten ja esteettisten – kompleksisten jännitteiden summana. Hänen mukaansa urbaanin yhteiskunnan tarkastelu edellyttää monitieteellistä lähestymistapaa, koska kyse on niin moniulotteisesta kokonaisuudesta.¹³

Tilan ja paikan käsitteillä on hieman eri painotukset ja konnotaatiot. Tila on enemmän abstrakti käsite, kun taas paikka on konkreettinen, saaden merkityksensä ihmisen kokemisen kautta.¹⁴ Tilalla viitataan enemmän tilallisuuden tai spatiaalisuuden ilmiöön, kun taas paikka on jokin tietty fyysinen ympäristö eri merkityskerroksineen. Tila tai paikka on samanaikaisesti aineellinen ja mentaalinen kokonaisuus, jonka merkitykset syntyvät kokijan ja tilan välisestä vuorovaikutuksesta. Tilan ja käyttäjän suhde on myös vastavuoroinen, siten että tila muovaa käyttäjää ja käyttäjä tilaa. Käyttäjät aktualisoivat tilan erilaisia mahdollisuuksia omalla toiminnallaan ja liikkumisellaan, ja tilan merkitykset vaihtelevat sen mukaan miten siellä liikutaan ja miten sitä käytetään.¹⁵ Rakennukset ja miljööt ovat merkityksellisiä ilman kokijaakin, mutta todellisen merkityksensä ne saavat vasta kokemuksen kautta. Nykynäkemyksen mukaan tila on monitasoinen merkitysten kerrostuma, jossa menneisyys ja nykyisyys kohtaavat. Paikkaan liittyvät kokemukset ovat samanaikaisesti henkilökohtaisia, kulttuurisesti värittyneitä ja yhteisöllisiä.¹⁶ Tila on yhtä aikaa paikallinen ja globaali, ja siinä on kokijansa kautta läsnä nykyinen, mennyt ja tuleva.¹⁷

Nykyisen näkemyksen mukaan kaupunkiympäristön muutos spatiaalisena ja fyysisenä kehitystarinana sisältää aina myös taloudellisen, kulttuurisen ja sosiaalisen jatkumon. Kaupungin spatiaalisuutta ei voidakaan erottaa sosiaalisesta ulottuvuudesta. Ihminen on tavoitteineen ja toiveineen on itsekkin kehittyvä ja muuttuva kulttuurin tuote, joka oppii jatkuvasti tiedostamaan ja itseään ja paikkaansa maailmassa. Kaupungin sosiospatiaalista kokonaisuutta voidaan pyrkiä ymmärtämään tutkimalla ympäristöä ja sen asukkaiden välisiä sidoksia.¹⁸ Kaupungissa on useita eri yhteisöjä, jotka tulkitsevat tiloja eri tavoin. Ryhmien rajat eivät ole absoluuttisia, ja yksilö voi kokea jakavansa arvoja useamman eri ryhmän kanssa tai ei ehkä kokevansa yhteyttä ollenkaan.¹⁹

¹² Kauste 2002, 277.

¹³ Lefebvre 1991, 135; Kauste 2002, 289.

¹⁴ El Harouny 2008, 126.

¹⁵ El Harouny 2008, 69.

¹⁶ Saarikangas 2002, 48, 49.

¹⁷ Venäläinen, Järnefelt & Tokila 2008, 9.

¹⁸ Uuskallio 2004, 29.

¹⁹ Syrjämaa 2001, 326.

Ihminen ei elä tyhjiössä, vaan erilaiset tilat ovat keskeinen osa yhteisesti jaettua elämismaailmaamme. Jokapäiväinen olemassaolo sijoittuu tilaan, muodostuu siinä ja siitä, ja vastavuoroisesti ihminen muokkaa ympäröivää tilaansa. Henkilökohtainen tilaelämys syntyy osana kulttuurisia merkityksiä ajallis-paikallisessa kontekstissa. Tila ei siis ole vain fyysinen paikka, vaan sisältää useita ”tiloja” tai tasoja. Sama tila ei ole kaikille sama, vaan sille annetut merkitykset vaihtelevat ihmisten välillä. Tila ei pysy samana edes yhdelle ihmiselle, vaan sille annetut merkitykset elävät ajan myötä.²⁰ Tila muodostaa omalla tavallaan ihmisen toiminnan ehdot, ja muuttamalla tilaa vaikutetaan ihmisen toiminnan luonteeseen.²¹ Rakennettuun ympäristöön liittyy kulttuurisia merkityksiä, mutta tilan ja sen merkitysten tuottaminen jatkuu sitä käytettäessä ja siinä eletessä.²²

2.1.2 Ihmisen ja tilan suhde

Nykypsykologian käsityksen mukaan ihmisen identiteetti elää jatkuvassa muutoksessa ja sitä prosessoidaan koko elämän ajan. Näkemyksen mukaan yksilöllä on yksi persoona, mutta monta identiteettiä, jotka ovat syntyneet eri ympäristöissä ja konteksteissa ja tulevat aktiivisiksi eri paikoissa ja tilanteissa. Identiteetti rakennussuojelun kannalta on oleellista, koska se määrittää sen millaiseksi yksilön ja ympäristön suhde muodostuu. Yksilö *positioi* itsensä sosiaalisissa suhteissa ja suhteessa kulttuuriin identiteettinsä kautta. *Positioinnilla* tarkoitetaan eräänlaista roolia, mutta dynamisempaa asemointia vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Yksilön ja ympäristön vuorovaikutus edelleen vahvistaa olemassa olevaa identiteettiä ja tuottaa muutosta. Kulttuurin jäsenyyteen kasvetaan ja kulttuurisen tietoisuuden vahvistaminen ja yksilön suhde omaan kulttuuriinsa on tärkeä osa identiteettiä. Identiteetti ankkuroi ihmisen elinympäristöönsä ja kulttuuriinsa, yhteisön juuriin ja historiaan.²³ Mielikuva tilasta muodostuu yksilöllisten havaintojen ja kulttuuristen havaintotapojen vuorovaikutuksessa. Hahmottamistamme rajoittaa ja ohjailee kulttuurin konteksti esimerkiksi kielen, tekstien ja kuvien kautta.²⁴

Tästä voimme päätellä, että ihmisellä ja ympäristöllä on hyvin syvälinen suhde, johon saattaa kietoutua voimakkaatkin tunteet. Tila voidaan nähdä jopa eräänlaisena osana ihmistä, siten että muokkaamalla fyysistä ympäristöä, ihminen muokkaa myös omaa identiteettiään. Tämä myös tarkoittaa sitä, että jos puuttamalla ihmisen mahdollisuuteen

²⁰ Saarikangas 2002, 56.

²¹ Ridell, Kymäläinen & Nyysönen 2009, 22.

²² Saarikangas 2002, 75.

²³ Ropo 2008, 40–44.

²⁴ Haas 2002, 211.

muokata ympäristöään, puututaan ihmisen identiteettiin.²⁵ Rakennussuojelussa tämä on pyritty huomioimaan siten, että ihmisen ympäristösuhdetta ja mahdollisuutta vaikuttaa elinympäristöönsä kunnioitetaan. Lisäksi tietoisuus omasta kulttuurista on oleellista, koska ihmiselle on tärkeää suhde ympäristönsä ja yhteisönsä historiaan. Tämä peräänkuuluttaa yksilön omaa vastuuta sivistää itseään, mutta myös tietoa ja tilaisuuksia oppia historiasta tulisi olla saatavilla. Voidaan puhua *ympäristösuhteesta*, *ympäristötietoisuudesta* ja *ympäristöherkkyydestä*.²⁶ Nämä käsitteet sijoittuvat saman ilmiön ympärille, eli ne liittyvät yksilön ja ympäristön väliseen dynamiikkaan. Yksilö halutessaan hankkii tietoa ympäristöstä, mikä johtaa tietoisuuteen joistain siihen liittyvistä piirteistä, mikä taas parhaimmillaan saa aikaan merkitykselliseen ja empaattiseen suhteeseen ihmisen ja ympäristön välille, johon sisältyy halu ottaa aktiivisesti vastuuta sen hyvinvoinnista. Vastuun kantaminen taas saattaa johtaa yksilön onnistumisen ja voimaantumisen tunteisiin.

2.1.3 Ihminen ja koti

Rakennussuojelun piiriin kuuluvat vaikuttavat julkiset rakennukset, mutta myös hyvin tavanomaiset ja arkiset kodit. Jos rakennusta tutkitaan kotina tai aluetta kotipaikkana, astutaan hyvin moniulotteiseen todellisuuteen. Jokaisella yksilöllä on oma ainutlaatuinen tapansa olla maailmassa sekä nähdä ja kokea se. Lisäksi se miten ihminen kokee paikan, muuttuu koko ajan. Paikka saa merkityksiä elämäntilanteen ja kokemusten mukaan. Tilaa ja paikkaa ei voida pelkistää objektiiviseksi tarkkailun kohteeksi, jossa se ikään kuin etäännyttäisiin kokijasta eräänlaiseksi esineelliseksi ja muodolliseksi kokonaisuudeksi, jossa kaikki olisi mitattavissa ja arvoitettavissa sitä kautta.²⁷

Ihminen muodostaa paikkakokemuksensa *situaationsa* kautta, eli senhetkisen elämäntilanteensa ja kokemustensa läpäisemänä. Sama paikka koetaan hyvin eri tavalla esimerkiksi lapsena kuin myöhemmin aikuisena. Ihmisen maailmankuvan muodostaman merkityskokonaisuuden muuttuessa myös hänen paikkakokemuksensakin muuttuu. Paikkaan liittyy myös aina tunteita. Toisiin paikkoihin liitämme voimakkaampia tunteita kuin toisiin. Tunteet saattavat olla myönteisiä, jolloin paikkaa kohtaan tunnetaan kuuluvuutta, tai negatiivisia, jolloin ihminen ei koe paikkaa viihtyisäksi. Jotkin tunteet ovat helposti ymmärrettävissä, kun taas toisten tunteiden syntymistä emme osaa jäljittää. Joitain paikkoja kohtaa voidaan tuntea jopa ”pyhiä”, tavanomaisuuden ylittäviä kokemuksia.

²⁵ El Harouny 2002, 263.

²⁶ Puolamäki 2008, 59–64.

²⁷ El Harouny 2008, 126.

Vaikka paikkakokemus on syvä ja henkilökohtainen, se asettuu suhteessa kulttuuripiirissä oleviin arvoihin joista yksilö on perillä elämäkokemuksensa mukaisesti. Yksilöllisyydestä huolimatta siinä on aina yhteisöllinen ulottuvuutensa.²⁸

E erityisen rikas ja monisyinen side ihmisellä syntyy kotipaikkaansa kohtaan. Myös siihen liittyvää merkityksenantoa uusitaan koko ajan. Ihmisellä on luontainen taipumus kiintyä ja samaistua tiettyihin paikkoihin. Kuuluvuuden rakentaminen on päättymätön prosessi, joka saa jatkuvasti uusia muotoja, syvyyttä ja rikkautta. Paikkakokemukseen liittyy myös muistoja ja mielikuvia, joka ovat läsnä kulloinkin eletyssä hetkessä.²⁹ Paikkaan kuulumisen tunne on jokapäiväinen ilmiö, mutta ei useinkaan tietoinen. Tunne tulee tietoisemmaksi erilaisissa tilanteissa, esimerkiksi silloin kun paikkaan kohdistuu jokin uhka.

Paikoille annetaan merkityksiä arkielämän keskellä tietoisesti ja tiedostamatta. Merkityksenannon kautta syntyy myös paikan identiteetti. Vaikka kotia ja kotipaikkaa kohtaan tunnetaan voimakkainta kuuluvuudentunnetta, niin ihminen voi sitoutua myös moniin muihin paikkoihin, jopa paikkoihin joista on vain kuullut. Kotiin liitetään usein hyvin vahva tunneside ja se nähdään voimakkaasti identiteettiä luovana.³⁰ Koska koti on ihmiselle niin erityinen paikka, siihen kiinnitetään nykyisin myös erityishuomiota rakennussuojelun ja aluesuunnittelun alueilla.

2.1.4 Tilan poliittisuus, valta ja demokratia

Kulttuuriperinnön käsite on vakiintunut arkikäyttöön melko mutkattomana ja positiivisena, mutta se pitää sisällään hyvin monitasoisen problematiikan. Yksi rakennussuojelun keskeisiä ongelmia on sen poliittisuus ja valta. Oleelliseksi nousee muun muassa kysymykset: kuka arvottaa ja ohjaa suojelutoimintaa, kuka määrittää ja päättää suojelusta sekä millaisen aineiston pohjalta päätöksiä tehdään. Monet tutkijat ja teoretikot suhtautuvat rakennussuojeluun kriittisesti juuri sen poliittisuuden vuoksi. Esimerkiksi tutkija Barbro Kleinin mielestä kulttuuriperintö tarkoittaa jonkin tietyn ryhmän menneisyyttä kuvaavia ilmiöitä, joille annetaan symbolinen merkitys ja arvo, ja ne katsotaan suojelun arvoisiksi. Tämä tarkoittaa sitä, että eri kilpailevien ryhmien kulttuuriperinnön vaalimisen prosesseista vain tietyt pääsee osaksi virallista kulttuurihistoriaa, eli arkistoihin, museoihin ja suojelun kohteiksi. Suojelun poissulkeva

²⁸ El Harouny 2008, 127, 132, 137.

²⁹ El Harouny 2008, 130.

³⁰ Laitinen 2002, 196, 197.

luonne tekee hänen mukaansa siitä juuri poliittista.³¹

Samalla linjalla on folkloristiikan tutkija Regina Bendix, jonka mukaan kulttuuriperinnön³² epämääräisen käsitteen alle kätetään poliittinen ristiriitaisuus ja yksinkertaistetaan suojeluprosessien takana vaikuttava poliittisuus ja taloudelliset aspektit.³³ Rakennussuojelua koskee siis hieman samankaltainen ongelma kuin historiankirjoitus, eli asiaa katsotaan väistämättä tietystä näkökulmasta.

Suojelussa on usein myös ollut kyse arvokkaimpien ja vaikuttavimpien rakennusten säilyttämisestä. Vaatimattomat ja arkiset miljööot ovat todennäköisemmin kadonneet, kuin mahtipontiset valtiolliset tai kirkolliset rakennukset, vaikka ne ovatkin olleet lähempänä valtaväestön jokapäiväistä arkitodellisuutta. Ilmiö on helppo ymmärtää mutta täytyy muistaa, että kokonaisvaltaista kuvaa esimerkiksi 1800-luvun arkkitehtuurista ei voida saavuttaa ainoastaan tarkastelemalla rakennuksia jotka niiltä ajoilta ovat säilyneet. Viime vuosikymmenten tilaa koskevassa keskustelussa tilallisuuden on yleisesti mielletty olevan erottamaton osa historian tuottamista ja näin myös poliittista. Kun tila käsitteellistetään sosiaalisista suhteista luoduksi, se on luonnostaan täynnä valtaa ja symbolismia. Tilasta tulee monimutkainen hallitsemisen, alistamisen ja erilaisten yhteisön suhteiden verkko.³⁴ Tämä ei vesitä suojelun arvoa tai merkitystä, mutta on hyvä tiedostaa että suojelun näennäisesti mutkattoman kuoren alta löytyy kerrostuma politiikkaa ja valtasuhteita, ja se ei suinkaan kerro täydellistä kokonaiskuvaa menneiden polvien tavasta elää ja rakentaa.

Valtasuhteiden problematiikka kärjistyy erityisen selvästi suojeluviranomaisen ja suojelukohteen käyttäjän välillä. Nykyinen suojeluideologia painottaa arkkitehtuurin varsinaisen käyttäjän kokemuksen arvoa suojelua ohjaavana tekijänä. Tutkija Elisa El Harounyn mukaan suojelupäätöksiä tekevät kuitenkin yleensä akateemisesti koulutetut historian ja rakennustaiteen asiantuntijat. Tämä luo potentiaalisen ongelmatilanteen, koska liika asiantuntijuuden painotus jättää tilan varsinaisen käyttäjän ja hänen ympäristökokemuksensa helposti huomiotta.³⁵ El Harouny lainaakin Arnold Berleantin teoriaa osallistuvasta ympäristökokemuksesta, jonka mukaan onnistunut rakennussuojelu vaatii ymmärrystä osallisten erilaisista tavoista kokea, hahmottaa ja arvottaa tilaa.³⁶

Rakennussuojelun demokraattisuudella tarkoitetaan sitä kuinka hyvät mahdollisuudet esimerkiksi niillä ihmisillä, joiden varsinaisesta arki- ja elinympäristöstä

³¹ Klein 2000, 25, 34.

³² Englanniksi *heritage*

³³ Bendix 2000, 42.

³⁴ Massey 2008, 40–64.

³⁵ El Harouny 2002, 259.

³⁶ El Harouny 2002, 262–254; Berleant 1991, 88–94.

on kyse, on vaikuttaa tilan uudelleenmäärittelyyn. Kysymys asettaa vastakkain tietyt suojelun auktoriteetit ja tavallisen kansalaisen, jossa valta, poliittisuus ja demokraattisuus ovat keskeisiä käsitteitä. Käytännössä valta-asetelma ei koskaan ole täydellisen demokraattinen tai sellainen, että kaikki lukemattomat tilakäsitykset voitaisiin ottaa huomioon. Oleellista onkin se miten asiantuntija- ja päätöksiä tekevät kuuntelevat tilan käyttäjiä. Liika auktoriteetin valta ”saattaa johtaa esteettisesti yhtenäiseen, mutta kaupunkikulttuurisesti ohueen tilaan”.³⁷ Yksi tärkeimpiä nykyisen rakennussuojelun arvioinnin näkökulmia on juuri demokraattisuuden huomioiminen.

Yksi huomionarvoinen näkökulma koskee myös suojelun perustana toimivan aineiston luonnetta. Historiankirjoitus pohjautuu ”arkistoidulle muistille”. Arkistoitu muisti taas perustuu ”valikoiduille todistuksille”, jotka muodostavat tavalla tai toisella yksipuolisen ja vääristyneen kuvan menneisyydestä.³⁸ Saatavilla olevan aineiston perusteella rekonstruoidaan menneisyys, joka värityy tietyllä tavalla, sekä aineiston rajallisuuden että historian kirjoittajan valintojen myötä. Rakennussuojeluun tämä vaikuttaa siten, että hyvin dokumentoidut rakennukset päätyvät myös helposti suojelun piiriin. Tällaisessa tapauksessa historian kirjoitus ja yksinkertainen aineiston olemassaolo voi olla vaikuttava tekijä suojeluperusteen saamiseksi. Näin suojeluun osallistuvat epäsuorasti ne tahot jotka vaikuttavat arkistoidun tiedon olemassaoloon ja luonteeseen.

2.2 Problematiikka

Tässä osuudessa keskitytään enemmän käytännön ongelmiin joita rakennussuojeluun sisältyy. Rakennussuojelussa vaalitaan tiettyjä ihanteita, jotka luovat ongelmia, kuten materiaalien autenttisuus. Myös suojeluprosessin raskaus ja monimutkaisuus aiheuttaa käytännön ongelmia. Rakennuslaki ja erilaiset kansainväliset sopimukset velvoittavat kansalaisia osallistumaan rakennussuojeluun, mikä mutkistaa käytäntöä, mutta on myös ainut kestävä tapa pitää alueet elinvoimaisina sekä säilyttää suojelulinjaukset demokraattisina ja yleisesti hyväksytyinä. Myös erityisesti kodin ollessa suojelukohde keskeiseksi kysymykseksi nousee se, kenellä on valta päättää kiinteistön muutoksista.

2.2.1 Koti ja ympäristösuhteen kunnioittaminen

³⁷ Kervanto Nevanlinna 2005, 94–95.

³⁸ Tunturi & Syrjämaa 2002, 13.

Koti on ihmiselle tärkeä ja jopa pyhä paikka. Koti on yksityistä aluetta, mutta kun koti on suojeltu, liikutaan erikoisella valtasuhteiden alueella. Suojelu ottaa kantaa siihen miten ihminen saa kotiaan muokata ja samalla puuttuu asukkaan elämäntavan valintaan ja vaikuttaa jopa identiteetin muodostumiseen. Suojeltujen rakennusten kohdalla asukkaan valtaa omaan elinympäristöönsä kavennetaan. Jos esimerkiksi asukkaan muutosehdotus tarpeettoman ulkorakennuksen suhteen kielletään asiantuntijan taholta, eikä tilalle kehitetä mitään korvaavaa ratkaisua, se saattaa johtaa tyytymättömyyteen ympäristön suhteen. Asukkaalle voi jäädä tunne rajoitetusta oman elämän hallinnasta ja elämäntavan valinnasta.

Intressien ollessa ristiriitaiset on tärkeää yrittää löytää vaihtoehtoisia ratkaisuja, jotka palvelevat sekä suojelua että asukasta. Rakennuksen säilymisen ollessa prioriteetti voidaan asukkaita auttaa ymmärtämään ympäristönsä ainutlaatuisuus ja näkemään siinä enemmän mahdollisuuksia kuin rajoituksia. Tavoite on ihmisen ja ympäristön yhteensopivuuden ylläpitäminen tai saavuttaminen. Muutokset tällaisessa tapauksessa voivat merkitä joko rakennuksiin tehtäviä fyysisiä muutoksia tai ihmisen käyttäytymisen, asenteen ja elämäntavan muutoksia. Molemmat voivat olla luovan suunnittelun kohteita. Välillä fyysiset muutokset ovat välttämättömiä, kun taas joskus suojelu merkitsee asukkaan ilmaisuuden alistamista.

Huonoin vaihtoehto olisi sivuuttaa asukas kokonaan. Paikka voi tulla vieraaksi, jos osallistuva vuorovaikutus ja tarve muokata ympäristöä kielletään. Yksilöiden kuunteleminen on välttämätöntä, jotta voidaan puhua lainkin velvoittamasta vuorovaikutuksellisesta suojelusta. Vuorovaikutus on arvokasta, koska asiantuntijan kulttuurihistoriallinen näkökulma voi avautuessaan lisätä asukkaan tunnetta paikan merkityksellisyydestä, kun taas asukkaan elämäkokemus saattaa antaa tärkeää tietoa ympäristön kehitystarpeiden arvioimiseksi. On hyvä muistaa, että elämälaadun vaaliminen on yksi suojelun keskeisiä tavoitteita.³⁹ Jos suojelu tekee rakennuksesta epäviihtyisän ja vieraannuttaa sen asukkaista, se tekee sille todellisuudessa enemmän vahinkoa kuin hyötyä.

Asukas näkee kotinsa hyvin erilaisesta näkökulmasta kuin ulkopuoliset. Rakennus on keskeinen ja tärkein elämistila, johon liittyy muistoja, mielikuvia, tunteita ja toiveita. Merkityksiä muodostuu elämän myötä ja kodin muodostaminen on päättymätön prosessi. Ihminen muodostaa rakennuksesta kodin juuri muokkaamalla sitä mieleisekseen. Yksilöity koti on osa ihmisen identiteettiä ja personointi on tärkeä itseilmaisuuden tapa. Se vaikuttaa oleellisesti myös viihtyvyyteen ja sen liika rajoittaminen johtaakin välinpitämättömyyteen

³⁹ El Harouny 2008, 274–276.

ympäristön suhteen. Joustava linja, jossa asukkaan annetaan vaikuttaa elintilaansa, luo paikkoja, jotka ihminen voi tuntea itselleen merkittäviksi ja läheisiksi. Kaupunkia ei voida jäädyttää ja ikään kuin museoida tiettyyn ajan hetkeen. Tämä etäännyttäisi lopulta ihmiset alueesta mikä vaarantaisi sen tulevaisuuden.⁴⁰ Käytännössä ihanteen toteutuminen vaatii merkittävää vaivannäköä ja luovaa ratkaisukykyä asiantuntijoilta. Kyseessä on kuitenkin oleellinen osa nykyistä yksilöiden ympäristösuhdetta kunnioittavaa aluesuunnittelua.

2.2.2 Ympäristön autenttisuus

Länsimainen suojeluideologia on kehittynyt painottamaan yhä enemmän autenttisuutta ja materiaalien alkuperäisyyttä. Esimerkiksi rakennustaiteen seura mainitsee verkkosivuillaan: ”Rakennustaiteen kaikki arvot on rakennusvaiheessa kiinteästi sidottu niihin materiaaleihin ja siihen tekniikkaan, joilla rakennus alun perin on pystytetty. Aitous on arvo jota ei voida liikaa korostaa. Kopiot ovat vain korvikkeita, lavasteita ja kulisseeja, tehtiinpä ne kuinka somasti tahansa.”⁴¹ Käytännössä tämä on erittäin problemaattista, koska vanhojen korjaus- ja rakennusmenetelmien osaajia voi olla vaikeaa tai mahdotonta löytää, tai esimerkiksi materiaalien valmistus on lopetettu, tai se on erittäin kallista.

Perinteisen rakennustekniikan taito ja osaaminen romahti sotien jälkeen. Rakennustavan, -tekniikan ja rakentamisen mittakaavan muutos on tehnyt vaikeaksi sopeuttaa uudisrakentamisen vanhaan ympäristöön sen henkeä noudattaen, mikä on monesti johtanut rikkonaiseen kaupunkikuvaan. Uuden rakentamisen tekniikat ja materiaalit yhdenmukaistavat ympäristöä, mikä samalla häivyttää niiden erityispiirteitä. Korjaus ja huolto on pakotettu pohjautumaan useimmissa tapauksissa markkinoiden tarjoamiin ratkaisuihin, jotka todennäköisesti eivät huomioi kulttuurista ja teknistä yhteensopivuutta.⁴²

Tutkija Elisa El Harouny painottaa, että oleellista ei ole materiaalien säilyminen, vaan jatkuvuuden turvaaminen historiallisen kehityksen luomissa puitteissa. Hän ehdottaakin, että pysyvyyden hallinnasta voitaisiin siirtyä prosessien hallintaan. Materiaalina esimerkiksi puu on sen fyysisten ominaisuuksien vuoksi tuomittu katoamaan, mutta oleellisempaa puutalojen kohdalla on se, miten luovuus ja ongelmanratkaisu ovat kunkin aikakauden materiaalisin ja henkisin resurssit vieneet kehitystä eteenpäin. Suojelun tulisi huomioida se miten puukaupunki yhtenä kaupunkikulttuurin muotona

⁴⁰ El Harouny 2008, 264, 265.

⁴¹ Rakennustaiteenseuran www-sivut.

⁴² Rakennusperintöstrategia 2001, 19.

kehittyä, ja miten se tyydyttää asukkaiden tarpeet myös tulevaisuudessa. Rakennukset ja alueet tulisi nähdä materiaalistien objektien sijaan kaupunkikulttuurin ilmenemismuotoina ja suojele pisyvyyden vaalimisena ja muutoksen ohjauksena. Näin vääjäämättömän muutoksen onnistumista voidaan arvioida vertaamalla sitä pikemminkin elämäntapoihin ja -laatuun, kuin fyysisten rakenteiden pisyvyyteen ja autenttisuuteen.⁴³

Vääjäämättömän muutoksen ja ihmisten arkisen elämän saneleman kehityksen tulisi kuitenkin tapahtua Haroynyn mukaan maltillisesti, niin että tuloksia ja muutoksia voidaan arvioida ja välttyä virheratkaisuilta ja suurilta menetyksiltä. Tärkeää on myös nähdä ympäristö epävalmiina ja tunnustaa se, että ympäristö ei tule koskaan täydelliseksi eikä tule säilymään samanlaisena. Suunnittelussa ympäristön prosessinomaisuuden ymmärtäminen merkitsee epävarmuuden sietämistä ja monien erilaisten tulevaisuuden vaihtoehtojen hyväksymistä.

Alue säilyy viihtyisänä ja miellyttävänä kun sitä muutetaan paremmaksi hylkäämättä sen jo hyväksi koettuja piirteitä. Tällöin myös perinne saadaan jatkumaan ja syntyy uusien innovaatioiden katkeamaton ketju. Jos muutosta rajoitettaisiin jyrkästi, niin perinteen kehityskulku katkaistaisiin, samoin kuin jos alue uudistettaisiin täydellisesti. Molemmat näistä vaihtoehdoista on toteutunut monessa Suomen puukaupungissa ja -kaupunginosassa. Osaltaan niissä katkaistiin vuosisatojen kehityskaari kun niitä raivattiin kerrostalojen alta, ja toisaalta kun niitä alettiin suojelella, niin niiden luontevaa kehitystä on rajoitettu turhankin jyrkästi.⁴⁴

2.2.3 Vanhat rakennukset ja muuttuva maailma

Yhteiskunnan yleinen kehitys vaikuttaa suuresti rakennusperinnön säilymisedellytyksiin. Yksi merkittävä tekijä on aluekehityksen polarisoituminen kasvukeskuksiin ja taantuviin alueisiin. Molemmat kehityssuunnat tuottavat omat ongelmansa. Taantumista voidaan yrittää estää kilpailukyvyn vahvistamisella keinoja kaihtamatta, jolloin rakennusperintöä ei ehkä osata arvostaa tai kilpailukykyä voidaan yrittää vahvistaa sen kustannuksella. Myös kasvukeskusten ulkopuolella kuntien taloudelliset ja ammatilliset resurssit voivat olla rajalliset rakennusperinnön hoitoon. Rakennuksia jää myös todennäköisemmin käyttämättömiksi. Kasvavilla alueilla rakennusperintöä taas uhkaa merkittävästi purkamis- ja uudisrakentaminen sekä

⁴³ El Harouny 2008, 267, 268.

⁴⁴ El Harouny 2008, 269.

yhdyskuntarakenteen tiivistäminen.⁴⁵

Vanhojen puutaloalueiden ristiriidat liittyvät uusien elämäntapojen tai rakennuskulttuurin muutoksiin. Ihmisen odotukset ja intressit muuttuvat asumisen suhteen ajan myötä ja vanhat rakennukset eivät välttämättä täytä uusia vaatimuksia. Tämä altistaa rakennukset muutoksille, mikä vaarantaa niiden autenttisuuden. Toisaalta liian ankara ja yksipuolinen rakennusperinnön vaaliminen johtaisi lopulta alueiden katoamiseen. Kuvitellaanpa vaikka jos aikoinaan olisi rajoitettu sähkön tai viemäroinnin rakentamista vanhoihin rakennuksiin rakennusten autenttisuuteen vedoten. Melko harva nykyihminen olisi valmis tinkimään näistä itsestäänselvyyksinä pitämistämme mukavuuksista. Liian tiukka muutosten rajoittaminen johtaisi lopulta siihen, ettei kukaan haluaisi ostaa tai asua vanhassa rakennuksessa. Siitä taas seuraisi se, että rakennus rapistuisi tai sitä jouduttaisiin huoltamaan käyttämättömänä tai keksimään sille uusi käyttötarkoitus, mikä lopulta ei palvelisi suojelun päämääriä eikä rakennuksen säilymistä. Kestävän suunnittelun tulisikin tähdätä ihmisen ja ympäristön harmonian ylläpitämiseen. Ympäristöä voidaan kehittää tällä tavalla esimerkiksi puuttamalla epäkohtiin ja samalla vaalia alueen hyviksi koettuja ominaisuuksia ja perinteitä.⁴⁶

Asumisvaatimukset ja elämäntapojen muutokset luovat paineita muuttaa rakennuksia ja pihapiirejä. Esimerkiksi monet ulkorakennukset ovat jääneet vaille alkuperäistä käyttöönsä. Asunnon omistajalle ei ehkä kulttuurihistorialliset seikat ole tarpeeksi painava syy ylläpitää hänelle hyödyttöä ulkorakennusta. Pihakokonaisuuksien säilyttäminen onkin yksi merkittävä ongelma samoin kuin ihanne autenttisuuden säilyttämisestä. Talon omistajan taidot, aika, varallisuus tai kiinnostus ei välttämättä riitä perinteisten rakennustapojen tuntemusta vaativiin korjauksiin tai niiden teettämiseen.⁴⁷ Tällöin viranomaisille jää ratkaistavaksi miten sovittaa yhteen rakennusperinnön vaaliminen ja asukkaan olosuhteet. Yksi keskeinen ongelma puutalovaltaisilla alueilla on väistämättömän muutoksen, materiaalien kulumisen ja vanhenemisen, autenttisuuden ja viihtyvyyden tasapainottaminen kestäväällä tavalla. Rakennusperinnön hyvään vaalimiseen sisältyy rakennusten pysyminen käytössä, mikä vaatii joskus kompromisseja, luovaa ratkaisukykyä ja luopumista joistain ihanteista.

4.2.4 Kestävä aluesuunnittelu

⁴⁵ Rakennusperintöstrategia 2001, 18.

⁴⁶ El Harouny 2008, 270–272.

⁴⁷ El Harouny 2008, 259, 260.

Rakennussuojelu on osa aluesuunnittelua. Suojelu vuorostaan on muutoksen hallintaa; valintaa alueen säilyttämisen arvoisista piirteistä. Rakennukset joita suojellaan, ovat taas ihmisiä varten. Aluesuunnittelua - ja rakennussuojelu sen osana - tasapainottelee jatkuvasti alueen arvokkaiksi koettujen piirteiden säilyttämisen, vääjäämättömän muutoksen ja alueen viihtyvyyden sekä elinvoimaisuuden ylläpitämisen kanssa. Tila ja aika kietoutuvat erottamattomasti toisiinsa, vaikka ne joskus nähdään toisistaan erillisinä vastakohtina. Tila ole kuitenkaan luonteeltaan staattinen, vaan muistuttaa enemmän prosessia.⁴⁸

Paikan erityisyys uudistuu koko ajan ja se elää jatkuvassa muutoksessa. Kotiseutumme näyttää hyvin erilaiselta nyt kuin 100 vuotta sitten ja tulee muuttumaan paljon seuraavan 100 vuoden aikana, saati sitten jos puhutaan tuhansista vuosista tai vielä pidemmistä ajanjaksoista. Suojelu pyrkii esittämään paikan koettavaksi tietyllä tavalla tässä ikuisessa kehitysprosessissa, tai ainakin säilyttämään joitain sen piirteitä. Se muodostuu kuitenkin ongelmalliseksi jos se on liian jäykkää, eli jos tämä kehitys pyrittäisiin jäädyttämään liian tiukasti tiettyyn hetkeen. Äärimmäisen viimeistely ympäristö ei tarjoa joustoa ajan myötä muuttuvien asumisen tarpeiden tyydyttämiseksi.

Ihmisillä on tarve vaikuttaa omaan elinympäristöönsä ja personoida sitä. Jos ympäristön muokkaaminen kielletään se synnyttää negatiivisia ilmiöitä ja vähentää viihtyvyyttä. Tämä on tärkeää, koska alueen viihtyvyys vahvistaa asukkaiden paikkaidentiteettiä, samaistumista alueeseen, mikä taas ilmenee huolenpitona ja kiinnostuksen omaksi koettua ympäristöä kohtaan. Heikko paikkaidentiteetti taas aiheuttaa juurettomuutta, välinpitämättömyyttä ympäristöä kohtaan ja lieveilmiöitä, kuten ilkkivaltaa.⁴⁹

Paikan muuttuvan luonteen huomioiva suojelu ei pyri vakiinnuttamaan paikan identiteettiä, vaan mahdollistaa jatkuvan merkityksenannon. Moniulotteisessa ympäristössä ihmisen on helppo löytää paikkansa, koska yksilöllisyys ja erilaisuus hyväksytään. Jotta alueella voitaisiin tehdä kestävää suunnittelua, joka ylläpitää alueen erityisyyden kannalta merkittäviä piirteitä, mutta samalla elää asukkaiden mukana omaa luontaista kehitystään, on tärkeää tehdä erilaisia selvityksiä suunnittelun yhteydessä. Näin pystytään yhdentämään suunnittelun ja asumisen todellisuuksia. Suunnittelussa ja toimenpiteitä tehtäessä on tärkeää tiedostaa, että pyrkimys ei ole tehdä alueesta valmista, niin että koskaan ei ole enää tarvetta muutoksille, ja tunnustaa että alueen muutos on päättymätön prosessi.

Sen sijaan tulisi pyrkiä jatkuvaan ajan hermolla olemiseen ja ottaa kantaa ilmiöiden

⁴⁸ Massey 2008, 31, 36.

⁴⁹ El Harouny 2008, 154.

moninaisuuteen ja muuntautuvuuteen. Yksi keskeinen ongelma-kohta on yhteys abstraktisuuteen taipuvaisen suunnittelun ja arkitodellisuuden välillä, jota vuorovaikutuksellinen toiminta asukkaiden ja asiantuntijoiden välillä voi lähentää. Institutionaalisen kaupunkisuunnittelun ihanteet nojaavat edelleen yhtenäisyyden ja pysyvyyden ihanteille, joiden hylkääminen voi lähentää ammattilaisten ja kansalaisten näkökulmaa. Dialogin avulla voidaan selvittää mitkä tekijät korreloivat viihtyvyyden kanssa. Näin voidaan pyrkiä turvaamaan kulloinkin hyvän ympäristön muodostavat tekijät.⁵⁰ Tarvittavan tiedon saavuttaminen ei tietystikään ole yksinkertainen asia. On mahdotonta ottaa selville jokaisen alueen asukkaan alati muuttuvat mielipiteet suotuisimman ympäristön luomiseksi. Lisäksi yleistäminen ja yksilöllisyyden hautautuminen sen alle on oma haasteensa

Aluesuunnittelussa täytyy olla realistinen. Yhteiskunnallisen hallinnon puitteissa ei tietysti voida ottaa huomioon jokaisen yksilön mieltymyksiä ihanteellisen ympäristön ja ympäristösuhteen muodostumista. Jokaiselle jääkin tietty vastuu muodostaa mielekäs suhde omaan elinympäristöönsä, kun perusedellytykset on turvattu. Toiseenkaan ääripäähän ei voida mennä, ajatellen että koska kaikkea ei voi ottaa huomioon, niin mitään ei tarvitse huomioida. Pikemminkin on kyse siitä millaista osallistumista ja vuorovaikutusta tuetaan. Käytännössä tämä tarkoittaa, että muodostetaan kanssakäymisen tilanteita, joissa ympäristöä koskevat tavoitteet voidaan yhdenmukaistaa. Osallistuva kaupunkisuunnittelu vaatii huomattavaa vaivannäköä ja joustavuutta. Molempien osapuolten täytyy olla valmiita kompromisseihin ja avoimeen keskusteluun.⁵¹ Maankäyttö- ja rakennuslaki velvoittaa kansalaisten ja päättävien tahojen vuorovaikutusta. Tämä edellyttää että tietoa ympäristöstä ja sen arvoista on saatavilla. Erityisen tärkeää on löytää hyviä toimintatapoja kunnissa, koska ne ovat lähimpänä käytännön suojelua.⁵²

Hyvä ohjenuora aluesuunnitteluun on muistaa, että kaupunki on ihmisen koti ja ihmistä varten. Ammattilaisten ratkaistavaksi jäävät usein viihtyvyyden kriteerit ja asukkaan osaksi viihtyminen. Asukkaalle tulisi kuitenkin jättää vähintäänkin mahdollisuus eliminoida ympäristöstään epäsuotuisiksi kokemansa tekijät, tai lieventää niiden vaikutusta. Ympäristö voi pahimmillaan olla ihmisen itsemääräämisoikeutta kaventava, ja näin ankea ja passivoiva. Toisaalta parhaimmillaan se voi olla viihtyisä ja terapeutin. Hyvän ympäristösuunnittelun tulisi johtaa kokonaisvaltaisesti asukkaiden tarpeita vastaavaan asuinalueeseen. Ihminen ei koe olevansa olosuhteidensa uhri, vaan kykenee

⁵⁰ El Harouny 2008, 134, 148, 149, 152.

⁵¹ El Harouny 2008, 153–156.

⁵² Forsius 2001, 196.

toteuttamaan ihmisenä kasvuaan suhteessa ympäristöönsä ja kanssaihmiisiin.

Hyvä ympäristö on myös tarjoutumiltaan runsas, jossa ihminen ei koe itseään sivulliseksi, vaan kykenee muodostamaan merkityksellisen suhteen ympäristöönsä.⁵³ Tilan aktiiviset käyttäjät ja sitä etäältä tarkastelevat kokevat tilan hyvin eri tavalla. Asiantuntijoiden ja tutkijoiden näkökulmasta usein korostuvat tilan visuaalisuus ja katse, kun taas tilan aktiiviset käyttäjät kokevat sen moniaistillisesti, eri olosuhteissa, sattumanvaraisten aistimusten ja toistuvan arkisen kanssakäymisen kautta.⁵⁴ Asukkaan merkityksenanto saattaa siis poiketa hyvinkin paljon asiantuntijan vastaavasta, mikä korostaa asukkaan näkökulman tärkeyttä aluesuunnittelussa.

3. Rakennussuojelun historia ja osatekijät

Tämä luku pyrkii kokonaisuudessaan vastaamaan kysymykseen mitä rakennussuojelu on ja hahmottamaan se kokonaisuutena. Ensiksi käyn läpi sen kehityksen Suomessa aina nykyiseen tilaansa luvussa 3.1. Osa 3.2 keskittyy taas suojeluprosessin kokonaiskuvan hahmottamiseen. Rakennussuojelu koostuu useista eri osatekijöistä, joilla on eri funktiot kokonaisuudessa. Tämän viiden alaluvun osuuden on tarkoitus vastata siihen, mitkä tahot ovat vaikuttamassa suojeluun, miten vastuu jakautuu, millaiset lait velvoittavat näitä tahoja, miten suojelu konkreettisesti ilmaistaan ja miten suojeluarvot määritellään. Osassa 3.3 tutkin lähemmin Helsingin rakennussuojelun historiaa ja arvoja. Tämä on tärkeää siksi, koska Helsinki toimii viitekehystenä Oulunkylän tarkastelulle, ja myöhemmin vertaan sitä kuinka hyvin Oulunkylän rakennussuojelu on linjassa Helsingin arvojen kanssa.

3.1 Rakennussuojelun kehitys Suomessa

Rakennussuojelu on Suomessa suhteellisen tuore ilmiö. Ensimmäiset järjestelmälliset inventoinnit tehtiin 1950-luvulla, jotka keskittyivät erityisesti puukaupunkeihin. Muinaistieteellinen toimikunta ja seutukaavaliittojen yhteistyö tuotti 1960-luvulla ensimmäisen koko maata koskevan inventointiaineiston.⁵⁵ Yksittäisiä rakennuksia suojeltiin Suomessa järjestelmällisesti aikaisemminkin, mutta nykyaikaisempi

⁵³ El Harouny 2008, 157, 158, 175.

⁵⁴ El Harouny 2008, 69,70.

⁵⁵ Rakennettu kulttuuriympäristö 1993, 8–14. KSV.

suojelu alkoi vasta 1960-luvulla. Kuitenkin vielä tuolloin asemakaavoissa erityiset suojelumääräykset olivat erittäin harvinaisia, vaikkakin niitä jo silloin tehtiin.⁵⁶ Rakennussuojelulaki on peräisin vuodelta 1964, jonka mukaan arvokas rakennus voitaisiin suojella valtioneuvoston vahvistamalla lääninhallituksen päätöksellä. Tämä käytäntö koski kuitenkin esimerkiksi Helsingissä pääasiassa kantakaupunkia, eikä yltänyt juurikaan esikaupunkialueille, missä suojeltuja kohteita oli vain muutamia.⁵⁷

Koska 1970-luvulla rakennussuojelu ei ollut vielä järjestelmällistä ja asemakaavoihin sidottua, eikä rakentamisen ja kaavoituksen lähtökohta, suojelu priorisoitiin yksinkertaisesti sen mukaan mitkä kohteet olivat suurimmassa vaarassa tuhoutua. Jo 1970-luvulla painotettiin nykyisen rakennussuojelulinjauksen suuntaisesti alueiden säilyttämistä ehjinä kokonaisuuksina ja pyrittiin niiden erikoispiirteiden säilyttämiseen. Myös omaleimaiset miljööt ja maisemat pyrittiin tunnistamaan ja suojelemaan.⁵⁸ Käytännössä suojelu ei kuitenkaan yltänyt näihin ihanteisiin, ja varsinkin tavalliset asuinrakennukset olivat vailla riittävää suojelua. Rakennussuojelulakeja oli siis pakko kehittää, jotta myös arkisempi kulttuuriperintö saataisiin säilymään kertomaan omaa tarinaansa menneistä ajoista ja tavoista.

Ennen nykyaikaista rakennuslakia, joka astui voimaan vuonna 1985, yksittäiset kulttuurihistorialliset rakennuskohteet voitiin suojella lainsäädännön nojalla muutamalla eri tavalla. Tällaisia lakeja olivat muun muassa laki kulttuurihistoriallisesti huomattavien rakennusten suojelusta (572/64), asetus kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten suojelusta (278/65) ja asetus valtion omistamien kulttuurihistoriallisesti huomattavien rakennusten suojelusta (278/65 muutos 382/67). Myös kirkollisilla rakennuksilla oli mahdollisuus tulla suojelluksi kirkkolaila ja muinaisjäännöksillä oli erillinen muinaismuistolaki.⁵⁹ Rakennussuojelusta vastaavat tahot näkivät kuitenkin silloisen lainsäädännön puutteellisuuden.

Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston vuonna 1978 julkaistu raportti toteaa lainsäädännön heikkouksista seuraavaa: ”Rakennussuojelulain käyttö ja merkitys on ollut vähäistä. Lain soveltamisala on varsin suppea, eikä ulotu kulttuuri- ja yhteiskuntakehitystä laaja-alaisesti edustavien rakennusten suojeluun. Niinpä lakia ei ole sovellettu tavallisiin rakennuksiin silloin, kun ne vielä ovat yleisiä.”⁶⁰ Käytännössä suojelu rajoittui siis vain hyvin merkittäviin kohteisiin, kuten kirkkoihin ja valtiorakennuksiin. Tämä jätti valtavia

⁵⁶ Suosituksia rakennussuojelukohteille 1986, 10. KSV.

⁵⁷ Suosituksia rakennussuojelukohteille 1986, 8. KSV.

⁵⁸ Esikaupunkialueiden yleiskaava 1978, 5. MV.

⁵⁹ Rakennetun ympäristön suojelu 1976, 4. MV.

⁶⁰ Esikaupunkialueiden yleiskaava 1978, 4. MV.

aukkoja tavanomaisemman rakennuskannan suojeluun, mikä mahdollisesti johtaisi kokonaisten rakennuskerrostumien katoamiseen.

Tarvittiin kipeästi lakiuudistus, mikä mahdollistaisi normaalin rakennuskannan suojelun helposti ja käytännöllisesti, jotta tuleville sukupolville jäisi muitakin jälkiä rakennushistoriasta, kuin kirkot kaupungintalot. Lääneissä rakennussuojelun yhteistoimintaryhmät aloittivat 1980-luvulla, mutta toiminta oli kattavaa vasta 1990-luvulla. Ensimmäinen perusteellinen valtakunnallisesti merkittävien kulttuurihistoriallisten ympäristöjen selvitys valmistui vuonna 1979 museoviraston ja sisäministeriön yhteistyöllä. 1980-luvulla Euroopasta levinnyt suojeluajattelu konkretisoitui, kun ratifioitiin ensimmäiset kansainväliset kulttuuriperinnön suojelua koskevat yleissopimukset.⁶¹

Vuosi 1985 oli käänntekevä rakennussuojelun historiassa. 1.7.1985 astui voimaan uusi rakennussuojelulaki, minkä tarkoitus oli liittää rakennussuojelu osaksi normaalia kaavoitus- ja rakennustoimintaa.⁶² Tämä tarkoitti sitä, että rakennussuojelu hoidettaisiin suurimmaksi osaksi kaavoituksella ja kaavoihin merkittävillä suojelumääräyksillä. Rakennetun ympäristön suojelu siirtyi näin ollen myös ensisijaisesti kunnan tehtäväksi. Suojelun painoarvo muuttui tuolloin merkittävästi. Ennen alueiden muuttamista ja uusien asemakaavojen piirtämistä lain mukaan oli pakko tehdä inventointeja ja kannanottoja muutettavan alueen rakennuskannasta. Asema- ja rakennuskaavoja laadittaessa on lain mukaan pyrittävä ”edistämään rakennetun ympäristön tarkoituksenmukaista hyväksikäyttämistä ja huolehdittava, ettei rakennettuun ympäristöön sisältyviä perinne-, kauneus- ja muita arvoja hävitetä.”⁶³

Helsingin yleiskaavaluonnos 1992 toteaa tämän lain olleen merkittävä muutos aiempaan, koska rakennetun ympäristön suojelu ei enää ole pelkästään yksi huomioon otettavista tekijöistä kaavoituksessa, vaan sen keskeinen lähtökohta, aina kun siihen voi sisältyä laissa mainittuja suojeltavia arvoja. Luonnos jatkaa vielä, että keskeiseksi ympäristön kehittämistavoitteeksi tulee ympäristön parantaminen ja täydentävä rakentaminen alueen ominaispiirteet säilyttäen. Laissa yleisenä periaatteena on myös, että rakennettuja alueita kaavoittaessa tulee pyrkiä hyödyntämään olemassa oleva yhdyskuntarakenne ja rakennuskanta, sekä ”kaavoituksessa tulee säilyttävä ja täydentävä vaihtoehto aina tutkia.”⁶⁴

Rakennussuojelulain mukaan myös viranomaisten, kuten museoviraston, seutukaavaliiton ja kuntien selvitykset merkittävistä suojelukohteista tulee tutkia kaavaa

⁶¹ Rakennettu kulttuuriympäristö 1993, 15. KSV.

⁶² Suosituksia rakennussuojelukohteille 1986, 1. KSV.

⁶³ RakL 34 § 3 mom. ja 95 § 3 mom.

⁶⁴ Helsingin yleiskaavaluonnos 1992, 1990, 4. KSV.

laadittaessa. Jos rakennuksella tai rakennetulla ympäristöllä saattaa olla rakennussuojelun kannalta merkitystä, tulee kunnan kaavaa laatiessa pyytää lausunto museovirastolta tai joltain muulta asiantuntijaviranomaiselta.⁶⁵ Ympäristöministeriön ohjeiden mukaan tämän uuden lainsäädännön päätavoitteiksi todetaan, että rakennussuojelun ja rakennetun ympäristön vaalimisen on tultava luonnolliseksi ja aina huomioon otettavaksi näkökohdaksi kaikilla hallinnon aloilla, joilla tehdään rakennettua ympäristöä koskevia päätöksiä. Sen mukaan yksittäisten rakennusten suojelussa, uudisrakentamisessa sekä korjaus- ja muutostöissä on aikaisempaa tehokkaammin turvattava rakennuskulttuurin ja hyvän ympäristön säilyminen.⁶⁶ Rakennussuojelusta tuli siis arkisempi ja itsestään selvempi osa normaalia kaavoituskäytäntöä, mikä oli erittäin tervetullut uudistus. Tämä paransi tavallisen rakennuskannan asemaa huomattavasti, joka aiemmin jäi lähes kokonaan ilman huomiota suojelun näkökulmasta. Lakiuudistus pakotti katsomaan jokaista aluetta uusin silmin ja arvioimaan niitä piirteitä, jotka haluttiin säilyttää kulttuuriperintönä kertomaan alueen historiasta tuleville sukupolville. Tämä lakiuudistus on nykyisen suojelutoiminnan perusta.

1990-luvulla rakennuslakia muutettiin siten, että yksittäisten rakennusten suojelun lisäksi aluekokonaisuudet voitaisiin ottaa asemakaavan avulla tapahtuvat suojelun piiriin. Aluekokonaisuuksien suojelu perustui pääasiassa alueen kulttuurihistoriallisiin ja rakennustaiteellisiin sekä historiallisiin arvoihin. Alueet voitiin näitten arvojen perusteella määritellä olevan erittäin merkittäviä tai merkittäviä, tai alue saattoi olla niin sanottu ”tutkittava alue”, mikä tarkoitti sitä, että ”alueen tai sen osien suojelutarve ja -mahdollisuudet tulee selvittää tarkemmin kaavoituksen ja yksityiskohtaisen suunnittelun ja rakennusvalvonnan yhteydessä.”⁶⁷

Alueella on siis otettava kaavamuutoksia tehdessä suojeluun liittyvät arvot huomioon, mutta linja ei ollut yhtä tiukka, kuin suojellulla alueella. Lakiuudistus tarkensi myös alueen rakennusten käyttöä, purkamista ja uudisrakentamista koskevia periaatteita, jotka kaikki tähtäävät alueen kulttuurihistoriallisen arvon säilyttämiseen. Lisäksi alueen asemakaavan muutosten yhteydessä tulisi kuulla kaupunginmuseota ja museovirastolle täytyy varata tilaisuus lausunnonantamiseen.⁶⁸ Rakennetun ympäristön suojelun aluekokonaisuudet sekä rakennetun ympäristön maisemansuojelun aluekokonaisuudet oli tarkoitus jatkossa sisällyttää osaksi alueiden yleiskaavaa, osayleiskaavoja ja

⁶⁵ Helsingin yleiskaavaaluonnos 1990, 4. KSV.

⁶⁶ Suosituksia rakennussuojelukohteille 1986, 1. KSV.

⁶⁷ Helsingin yleiskaavaaluonnos 1990, 28–30. KSV.

⁶⁸ Helsingin yleiskaavaaluonnos 1990, 28. KSV.

asemakaavoja.⁶⁹

Ympäristöministeriö teki 1992 selvityksen 1900-luvun arkkitehtuurista, jossa kiinnitettiin huomiota uudemman arkkitehtuurin luettelointiin. Tuolloin todettiin, että erityisesti 1940-luvun jälkeen rakennettu ympäristö on otettu puutteellisesti huomioon suojelun näkökulmasta.⁷⁰ 2000-luvulle tultaessa rakennussuojelu onkin painottunut yhä enemmän 1900-luvun arkkitehtuuriin, ja erityisesti 1950-luvun jälkeinen rakennuskanta on huomioitu paremmin. Esimerkiksi ensimmäiset 1970-luvun rakennukset Helsingissä saivat 2000-luvun alussa suojelumerkinnän. Tämä on tarkoittanut myös suojeluarvojen uudelleenarviointia, koska potentiaalisten suojelukohteiden määrä on kasvanut valtavasti.⁷¹

Aivan viimeisimpänä uutena painotuksena ja näkökulmana suojelussa on ollut modernien puistojen, rakennetun ympäristön ja maisema-arkkitehtuurin kulttuurihistoriallinen merkitys ja arvo. Tällä tarkoitetaan sitä, että eivät pelkästään rakennukset ole tarkastelun kohteena, vaan rakennusten väliin ja ympärille jäävä tila ja viheralueet ovat yhtäläillä vaalimisen arvoista ympäristöä. Kun aluetta tarkastellaan tällä tavalla kokonaisuutena, niin nykyisin puhutaan *ympäristöhistoriallisesta selvityksestä*. Toinen tuore näkökulma suojeluun ovat interiöörit.⁷² Rakennuksen pelkkä sisätila voidaan siis erottaa ulkokuoresta ja suojella erillisenä kokonaisuutena. Interiörisuojelun kohteita ovat lähinnä julkiset tilat, kuten koulut tai ostoskeskukset. Sisätilan suojelu mahdollistaa sen, että arvokas interiööri voidaan suojella ei-halutuilta muutoksilta, joita on yleisesti helpompi tehdä, kuin muuttaa rakennuksen ulkovaippaan. Jos sisätila suojellaan, niin voidaan varmistua siitä, että sen ilme säilyy haluttuna, eikä muutoksia tapahdu vastuutahojen tietämättä.

Rakennussuojelu siis elää, muuttuu ja kehittyy arkkitehtuurin ja rakennettujen ympäristöjen mukana. Suojelu ei ole enää pelkkien vanhojen rakennusten vaalimista, vaan niiden rinnalle on tullut uusia suojelukohteita ja näkökulmia, mitkä lisäävät suojelun monipuolisuutta, mutta samalla myös kompleksisuutta. Lisäksi rakennussuojelu on kansainvälistynyt, niin että ei ainoastaan seurata suojelun kansainvälisiä suuntauksia, vaan tehdään ajoittain tiivistäkin yhteistyötä erilaisten toimijoiden kanssa. DOCOMOMO:n, ICOMOS:n ja Unescon kaltaiset kansainväliset asiantuntijajärjestöt muun muassa Euroopan Unionin lisäksi, tekevät yhteistyötä paikallisten vastuuyksikköjen kanssa ja tuovat kansainvälistä näkökulmaa suojeluajatteluun.

Asukkaiden osallisuutta myös korostettu jo pitkään erilaisissa suojelua

⁶⁹ Helsingin yleiskaavaluonnos 1990, 69. KSV.

⁷⁰ Rakennettu kulttuuriympäristö 1993, 15. KSV.

⁷¹ Salastie 2013, 5–7. KSV.

⁷² Salastie 2013, 11. KSV.

määrittelevissä ohjelmissa ja julkilausumissa, vaikkakin käytäntö laahaa hieman perässä. Nykyinen suojeluajattelu korostaa asukkaiden kokemuksellisen tiedon, tarpeiden ja arvostusten liittämistä ympäristöhallinnon prosesseihin, varsinkin kun kyseessä on arkiympäristö tai asuinrakennus.⁷³ Vastavuoroisuutta ja osallisuutta painottavassa kulttuurisessa suunnitteluajattelussa asukasnäkökulmalle on jätettävä tilaa. Painotetaan sitä, että alueita suunniteltaessa luodaan todellisuudessa ihmisen ”arjen näyttämöitä”, joten toteutuksen tulisi palvella asukkaiden kaikenpuolista hyvinvointia edistävää ympäristön luomista. Esteettisesti tasapainoinen rakennettu ympäristö, joka on suunniteltu ihmisiä ja heidän elämäänsä varten katsotaan toteuttavan parhaiten sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävästä kaupunkikehitystä.⁷⁴

3.2 Rakennussuojelun osatekijät

3.2.1 Vastuutahot

Rakennetun ympäristön suojeluun liittyy lukuisia valtakunnallisia ja paikallisia vaikuttajia. Kaupungin- ja maakuntamuseot ovat keskeinen yhteistyötaho rakennussuojelukysymyksissä ja ne ovat mukana suojelukaavojen laatimisen jokaisessa vaiheessa. Museoiden kulttuuriympäristöyksiköt antavat tietoa ja arvioivat kohteiden kulttuurihistoriallisia arvoja, kommentoivat arviointisuunnitelmaa, kaavaluonnosta ja -ehdotelmaa, ja antavat tarvittavat lausunnot kaavahankkeista. Helsingissä kaupunginmuseo vastaa myös valtakunnallisesti merkittävien kohteiden suojelusta ja muinaisjäänneksiin liittyvistä tehtävistä. Myös purkulupahakemukset lähetetään kaupunginmuseoon lausuntoa varten.

Rakennusvalvontavirasto taas käsittelee rakennuslupa- ja toimenpidelupahakemukset. Purkamishakemuksissa ja -ilmoituksissa rakennusvalvontavirasto varaa aina kaupunginmuseolle ja kaupunkisuunnitteluvirastolle mahdollisuuden ottaa kantaa purkamiseen. Rakennusvalvontavirasto on myös osaltaan mukana tekemässä asemakaavoja ja antaa lausuntoja kaavaehdotuksista, ja on keskeinen toimija rakennustapaohjeiden, arvioiden ja inventointien laadinnassa. Kulttuurihistoriallisesti arvokkaisiin ympäristöihin liittyvissä kysymyksissä kantaa ottaa

⁷³ El Harouny 2008, 47.

⁷⁴ Uuskallio 2004, 43.

rakennusvalvontaviraston kaupunkitilayksikkö. Rakennussuojelu-, täydentämISRakennus-, restaurointi-, kaavaluonnos- ja rakennustapakysymyksissä rakennusvalvontavirastossa toimiva kaupunkikuvaneuvottelukunta toimii vastaavana asiantuntijatahona.⁷⁵

Suomessa valtakunnallisella tasolla asiantuntijaviranomaisena toimii Museovirasto, joka työskentelee tiiviisti alueorganisaatioiden kanssa, tarjoten näille konsultointia. Alueellisesti paikallis- ja maakuntamuseot ovat kaupungin tai kunnan kanssa yhteistyössä yhdessä eri viranomaistahojen, kuten rakennusvalvonta-, rakennus- ja kaupunkisuunnitteluvirastojen kanssa. Museovirasto vastaa pääasiassa rakennussuojelulailta tai rakennusperinnön suojelua koskevalla lailla, kirkkolailta, valtion omistamien rakennusten suojelusta annetulla ja sopimuksin suojellun rakennusperinnön suojelun viranomais- ja asiantuntijatehtävistä.

Sillä on myös valtakunnallisesti keskeinen asema maan rakennuskulttuurin inventointityössä ja se tekee yhteistyötä alueellisten toimijoiden kanssa päättäen työnjaosta tapauskohtaisesti.⁷⁶ Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (ELY) edistää kulttuuriympäristön hoitoa ja kulttuuriperinnön vaalimista ohjaamalla oman alueensa kuntien maankäytön suunnittelua asema- ja yleiskaavatasolla. ELY -keskukset osallistuvat asiantuntijana maakuntakaavoituksen valmisteluun ja myöntävät muun muassa rakennusperinnön hoitoavustuksia. ELY -keskukset valvovat, että valtakunnallisesti, seudullisesti ja paikallisesti merkittävät kohteet otetaan huomioon kaavoituksessa. ELY:n lausunto on pyydettävä aina, kun asemakaavan määräyksistä poikkeaminen koskee rakennussuojelun kannalta merkittävää kohdetta tai aluetta. ELY tekee päätökset, jos kyseessä on suojelu rakennusperinnön suojelemista koskevan lain nojalla. Myönteinen ratkaisu alistetaan ympäristöministeriön vahvistettavaksi.

Ympäristöministeriö on ensiasteen valitusviranomainen ELY -keskuksen suojelupäätöksestä. Muita Ympäristöministeriön tehtäviä on muun muassa kulttuurimaisemaa ja rakennusperintöä koskevan lainsäädännön, inventointimenetelmien ja ohjelmien kehittäminen, kulttuuriympäristön tilan seuranta, rakennusperinnön ja maiseman hoidon taloudellinen tukeminen sekä informaatio-ohjaus. Ministeriön rakennetun ympäristön osasto ohjaa kaavoitusta ja hoitaa maankäyttö- ja rakennuslakiin, valtakunnallisiin alueidenkäyttötavoitteisiin sekä rakennusperinnön suojelemisesta annettuun lakiin liittyviä asioita. Osasto myös tukee korjausrakentamista sekä antaa

⁷⁵ Karisto, Makkonen & Salastie 2011, 12. KSV.

⁷⁶ Karisto, Makkonen & Salastie 2011, 13. KSV.

rakentamista koskevia viranomaismääräyksiä.⁷⁷

Nykyisin rakennussuojelusta on vastuussa ensisijaisesti kunta. Muun muassa paikallismuseoilla ja kaupunkisuunnitteluvirastoilla on keskeinen rooli asiantuntijatahoina, kun taas ympäristöhallinto eli ympäristöministeriö ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, luovat edellytykset rakennusperinnön vaalimiselle, tukien sellaista politiikkaa, joka edesauttaa kulttuuriarvojen huomioimista, sekä aluesuunnittelussa, että rakennusperinnön hoidossa. Suurin osa suojelumääräyksistä tehdään kuitenkin kunnissa kaavoituksen avulla vuoden 1985 rakennuslain mukaisesti. Käytännössä siis valtaosa päätöksistä tehdään paikallisesti kuntien omien tavoitteiden ja arvojen pohjalta.⁷⁸ Viranomais- ja asiantuntijatahojen lisäksi suojelukeskusteluun osallistuvat erilaiset kansalaistahot ja paikallisjärjestöt, kuten kotiseutu-, kylä- ja kaupunginosayhdistykset, jotka voivat halutessaan ottaa kantaa suojeluprosesseihin, tai niiltä voidaan myös pyytää lausuntoja. Valtakunnallisesti arkkitehtuuriin ja rakennussuojeluun ottaa kantaa muun muassa Rakennustaiteen seura. Lisäksi kaltaiset kansainväliset asiantuntijajärjestöt voivat osallistua keskusteluun tai niiltä ja muilta asiantuntijajärjestöiltä voidaan pyytää lausuntoa.⁷⁹

Vuonna 1995 alueelliset ympäristökeskukset syntyivät uuden ympäristöhallinnon myötä. Niiden tehtäväksi asetettiin muun muassa kulttuuriympäristön hoito, mikä toi paikallisuutta ja alueellisuutta suojelutoimintaan. Ympäristökeskukset laativat omat alueelliset kulttuuriympäristöohjelmansa ja tekevät yhteistyötä paikallisten toimijoiden kanssa, kuten maakuntien liittojen, maakuntamuseoiden, työ- ja elinkeinokeskusten, tiepiirien, aluearkkitehtien ja muiden asiantuntijatahojen. Niiden päätavoite on maakunnan kulttuurihistorian ja -ympäristön tunteminen ja sitä koskevan tiedon saattaminen kunnan käyttöön ohjaamaan kaavoitusta, korjausrakentamista ja maisemanhoitoa.

Kulttuuriympäristöohjelmaan kirjataan muun muassa valtion rakennusperinnön hoitoavustusten jakoperusteet, inventointien tarve ja uhkatekijät. Ympäristökeskuksilla on myös velvollisuus huolehtia ympäristökasvatuksesta ja palvella kansalaisten oikeutta saada ajankohtaista ja luotettavaa tietoa ympäristöstään. Kuntien kyky huolehtia suojeluun liittyvistä vastuista vaihtelee kuitenkin suuresti. Yli puolessa Suomen kunnista on alle 5000 asukasta, minkä vuoksi osassa kuntia asiantuntemus, resurssit ja ympäristöhoito ovat puutteellisia. Myös kulttuuriympäristön hoidosta vastaavat tahot, kuten rakennusvalvonta, kaavoituksesta huolehtiva kunnanhallitus ja muut asiantuntijat, saattavat toimia kovin

⁷⁷ Karisto, Makkonen & Salastie 2011, 14. KSV.

⁷⁸ Kivilaakso 2010, 2.

⁷⁹ Kivilaakso 2010, 4.

erillään toisistaan. Myös yleis- ja asemakaavoja käytännössä laativat tahot eivät välttämättä tunne paikkakunnan ominaispiirteitä riittävän hyvin.⁸⁰

Vastuutahoja on siis monia ja niiden rooli ja kompetenssi vaihtelee hieman eri kaupunkien kohdalla. Yleensä rakennussuojelukysymystä käsittelee useampi eri taho osallistumalla ja antamalla lausuntoja, ja prosessi etenee monen eri vaiheen kautta lopulliseen toimenpiteeseen. Vastuutahot vaihtelevat tapauskohtaisesti, ja vastuu jakautuu eri alueilla hieman eri tavoin. Helsingissä esimerkiksi kaupunkisuunnitteluvirasto näyttelee suurta roolia suojelukysymyksissä tekemällä inventointeja, eli eräänlaisia kartoituksia eri kaupunginosissa, joissa poimitaan suojelun arvoisia piirteitä ja ne esitetään erilaisina raportteina. Siellä tehdään myös alueita koskevia suunnitelmia, jotka vaikuttavat tietysti alueiden tulevaisuuteen. Kaupunkisuunnitteluvirasto ei kuitenkaan tee varsinaista suojelua, vaan antaa pelkästään suosituksia suojelukohteista. Toisissa kaupungeissa samaa tehtävää voivat hoitaa erilaiset rakennussuojelutyöryhmät, jotka toimivat kaupungin alaisuudessa. Suojeluinventoinnit saatetaan myös ulkoistaa tällaisia palveluja tarjoaville yrityksille. Rakennussuojelua siis ei ole Suomessa hoidettu yhdellä yhtenäisellä tavalla, vaan paikallisesti lain asettama vastuu rakennusperinnön suojelemisesta on delegoitu eri tavoin. Katsotaan seuraavaksi millaiset lait velvoittavat kuntia ja kaupunkeja liittyen uuden rakentamiseen ja vanhan rakennuskannan suojelemiseen.

3.2.2 Nykyiset rakennussuojelulait

Suojeluun vaikuttavia lakeja ei ole tarpeen käydä yksityiskohtaisesti läpi, mutta ne on syytä mainita. Rakennusperinnön ja rakennettujen maisemien säilymiseen vaikuttavat *maankäyttö- ja rakennuslaki* (132/1999) ja *-asetus* (895/1999) sekä *laki rakennusperinnön suojelemisesta* (498/2010). Uusi rakennussuojelusta säättävä laki korvasi entisen *rakennussuojelulain* (60/1985) heinäkuun alussa 2010, missä yhteydessä myös *maankäyttö- ja rakennuslakia* muutettiin paikoin. Kyseessä ei kuitenkaan ole yhtä dramaattinen muutos, kuin vuoden 1985 lakiuudistus oli, vaan pikemminkin eräänlainen päivitys. Kiinteiden muinaismuistoiksi luokiteltavien rakenteiden osalta sovelletaan puolestaan *muinaismuistolakia* (295/1963), kun taas kirkkorakennusten suojelusta säädetään *kirkkolaissa* (1954/1993) ja *laissa ortodoksisesta kirkosta* (985/2006).⁸¹

Päästäkseen *lain rakennusperinnön suojelemisesta* piiriin, rakennuksen tai

⁸⁰ Forsius 2001, 196, 197.

⁸¹ Kivilaakso 2010, 6.

rakennusryhmän on oltava valtakunnallisesti, maakunnallisesti tai paikallisesti merkittävä. Laki painottaa enemmän kohteen kulttuurihistoriallista arvoa, kuin maankäyttö- ja rakennuslaki. Lain piiriin kuuluvien rakennusten suojeleminen on yleensä kokonaisvaltaisempaa, kuin asemakaavalla suojeltujen rakennusten, sisältäen esimerkiksi interiöörien suojeleminen, niin että sen kiinteät kalusteet ja esimerkiksi mahdolliset katto-, tai seinämaalaukset ovat suojeltuja. Käytännössä tämän lain piirissä on kuitenkin valtakunnallisestikin vain noin 200 rakennusta.⁸² Helsingissä tällaisia rakennuksia ovat muun muassa Olympiastadion ja Stora Enson pääkonttori. Kyseessä on eräänlainen erikoislaki, joka tavallaan muistuttaa vanhaa suojelupolitiikkaa.

Maankäyttö- ja rakennuslaki toimii kaavoituksen pohjana ja ohjaa sitä. Laki vastaa muun muassa maiseman vaalimisesta ja kaupunkikuvasta, ja korjaus- ja muutostöiden asianmukaisesta toteuttamisesta. Lain avulla voidaan myös suojella laajempia kokonaisuuksia, kuten kulttuurimaisemia tai kaupunkikuvaa. Sen tärkeä painotus on myös pyrkimys turvata jokaisen osallistumismahdollisuus suunnitteluun ja päätöksentekoon. Laki säätelee myös suojeltujen kaava-alueiden rakennus-, toimenpide- ja purkamisluvista. Tällaisilla kaava-alueilla rakentaminen, rakennusten tai niiden osien purkaminen tai olennainen muuttaminen on luvanvaraista toimintaa.⁸³ Kirkkoja suojelee oma *kirkkolaki*, ja jokainen ennen vuotta 1917 rakennettu kirkollinen rakennus kuuluu suojelemaan piiriin automaattisesti..

3.2.3 Kaavat ja niiden merkitys

Käytännössä suojeleminen tapahtuu suurimmaksi osaksi erilaisten kaavojen avulla. Kaavoituksen roolista todetaan muun muassa seuraavaa: ”Kaavoittaminen on rakennussuojelemaan keskeinen juridinen työväline”⁸⁴ ja ”Asemakaava luo - - juridisesti sitovan kehyksen, johon perustaen säilyttäminen, täydentäminen ja korvaava rakentaminen tehdään.”⁸⁵ Asemakaavoihin kirjataan tarkemmat suojelemerkinnät maankäyttö- ja rakennuslakiin nojaten. Ne painottavat paikallisia arvoja, eli paikallisesti tärkeiden historiallisten kerrosten säilymistä, kuitenkin pyrkien olemaan vaarantamatta alueen kilpailukykyä, tehokkuutta tai viihtyvyyttä. Kaava on suojeleprosessin konkretisoiva

⁸² Kivilaakso 2010, 6–7.

⁸³ Kivilaakso 2010, 7.

⁸⁴ Kivilaakso 2010, 7.

⁸⁵ Oulunkylä ja Itä-Pakila 1983, 62. KSV.

lopputuote, joka velvoittaa lain voimalla suhtautumaan rakennukseen ja alueeseen tietyllä tavalla.

Suomessa kaavoja tehdään kolmella eri tasolla ja kaikilla niillä on mahdollista tehdä suojelumääräyksiä.⁸⁶ Ensimmäinen taso on maakuntaliiton laatima *maakuntakaava*, joka on luonteeltaan laaja ja suurpiirteinen, ja käsittää koko maakunnan alueen. Astetta rajatumpi ja rakennussuojelun kannalta merkittävämpi, on kunnan laatima *yleiskaava*, joka luo edellytykset rakennusten ja rakennettujen ympäristöjen suojelulle, sillä se ohjaa tarkempaa asemakaavoitusta, johon varsinaiset suojelumääräykset asetetaan. Alueiden suojelu voidaan myös huomioida yleiskaavassa esimerkiksi siten, ettei suositella alueen käyttötarkoituksen muuttamista tai rakennustehokkuuden lisäämistä.⁸⁷

Yleiskaava koskee koko kaupunkia ja sen tarkoitus on antaa yleisluontoiset arvot kaavoitukselle. Myös *osayleiskaavoja* tehdään, jolloin voidaan koko kaupungin sijasta keskittyä pienempää alueeseen, mutta sen tarkkuus on yleiskaavan tasoa. Helsingissä on lisäksi käytössä aluejaottelu seitsemään eri piiriin, alueiden erityispiirteiden ja tarpeiden huomioimiseksi.⁸⁸ Yksityiskohtaisin kaavamuoto on *asemakaava*, mikä esitetään karttana, jossa on kaavamerkinnot ja -määräykset. Se yleensä käsittää melko pienen alueen, kuten vain yhden tontin tai esimerkiksi korttelin. Asemakaavalla voidaan säätää tontin rakennusoikeutta, käyttötarkoitusta ja rakentamistapaa. Nämä ovat merkittävimpiä kiinteistön arvoon vaikuttavia tekijöitä. Suojelu voidaan myös kohdistaa vain tiettyyn osaan tonttia, jolloin mahdollistetaan tontin muun osan tehokkaampi käyttö, eli tontti voidaan jakaa kahtia, ja toiseen osaan voidaan rakentaa uusi rakennus ja samalla suojella vanha rakennus.⁸⁹ Asemakaava on maankäyttö- ja rakennuslain mukaan yleiskaavan yläpuolella, siten että yleiskaava ei päde jo asemakaavoitetulla alueella. Yleiskaava toimii kuitenkin ohjeena laadittaessa ja muuttaessa asemakaavaa.⁹⁰

Kaavat ovat keskeinen työväline eri vastuutahojen osallistuessa suojeluprosessiin sen eri vaiheissa. Kaavoituksen muuttaminen tavalla tai toisella on aina pitkä ja monivaiheinen tapahtumaketju. Jos esimerkiksi kaavamuutos tulee kunnan tai kaupungin taholta, on kaikilla halukkailla mahdollisuus lausua mielipiteensä vireillä olevasta kaavasta. Jos kaavamuutos päätetään tehdä, kaavoitusprosessi käynnistyy osallistumis- ja arviointisuunnitelmalla. Varsinainen kaava valmistellaan kunnan toimesta ja sen hyväksyy

⁸⁶ Karisto, Makkonen & Salastie 2011, 5. KSV.

⁸⁷ Kivilaakso 2010, 7.

⁸⁸ Manninen, Rajala & Rusanen 2002, 3, 4.

⁸⁹ Oulunkylä ja Itä-Pakila 1983, 62. KSV.

⁹⁰ Manninen, Rajala & Rusanen 2002, 14.

tavallisesti kaupungin- tai kunnanvaltuusto.⁹¹

Kaikissa näissä vaiheissa keskeistä osaa näyttelee kaavoitus. Kaavassa inkarnoituvat lain edellyttämät arvot, samoin kuin eri vaikuttajien yhteistyö ja päätökset, ja se toimii keskeisenä ohjeena ja työvälineenä suunnitelmia tehtäessä ja alueella konkreettisesti toimittaessa. Asemakaava on hyödyllinen työkalu, mutta sillä on omat rajoituksensa ja kriittikkonsa. Se ilmaisee ympäristön kaikille samanlaisena, mutta hyvin valikoivasti. Kaavat muodostavat oman suljetun maailmansa. Mitä niissä ei esitetä, ei myöskään ole virallisesti olemassa. Asemakaava pelkistää kaupungin litteäksi, objektiivisesti esitettäväksi ilmiöksi, jota asiantuntijoiden on helppo hallita ja mitata.⁹² Sen liika painotus sivuuttaa helposti kokemuksellisen ulottuvuuden, mikä jättää jäljelle vahvasti abstrahoidun korviketodellisuuden, jonka varassa tehdyt päätökset voivat olla epätydyttäviä. Lisäksi asemakaava on tarkoitettu uusien alueiden suunnitteluvälineeksi, mikä saa sen taipumaan melko jäykästi suojelun apuvälineeksi.⁹³ Tämä näkyy muun muassa siinä, että sen avulla voi suojella sisätiloja, mutta ei irtaimistoja. Muun muassa Alvar Aallon ja Erik Bryggmanin suunnittelemaa interiöörikokonaisuuksia on tästä syystä purettu.⁹⁴

3.2.4 Asemakaavamerkinnot

Kun rakennus tai aluekokonaisuus suojellaan, niin se legitimoidaan jotakin edellä mainittua kaavaa muuttamalla. Tällöin kaavaan rakennuksen tai alueen kohdalle tulee suojelun ilmaiseva merkintä. Tällaisia merkintöjä on muutamia erilaisia, minkä lisäksi joitain vanhempia tapoja ilmaista suojelua on nähtävissä vielä voimassaolevista vanhoista kaavoista. Ensimmäiset suojelumerkinnot asemakaavoihin tulivat 1970-luvulla. Käytössä tuolloin kaksi perusmerkintää: **ark** ja **s₀**. *Ark* tarkoitti ehdotonta purkamiskieltoa ja koski yleensä rakennustaiteellisesti tai kulttuurihistoriallisesti arvokasta rakennusta. *S₀* -merkinnällä varustettu rakennus taas oli luokiteltu rakennustaiteellisesti, kulttuurihistoriallisesti tai kaupunkikuvallisesti arvokkaaksi, ja määräys kielsi sen purkamisen ilman pakottavaa syytä. Molempiin määräyksiin yleensä liittyi määritelmiä lisärakentamisesta, muutostöistä tai entisöimisestä. Molemmat määräykset saattoivat myös rajoittaa vain kadunpuoleisiin julkisivuihin ja vesikattoon, tai koskea koko rakennusta.

⁹¹ Kivilaakso 2010, 5.

⁹² El Harouny 2008, 145.

⁹³ Lindh 2004, 65.

⁹⁴ Tuomi 2001, 192.

1970-luvusta alkaen ovat olleet käytössä myös alueelliset suojelumääräykset. Tästä kertova /s -merkintä liitettiin alueen pääkäyttötarkoituksimerkintään ja alueen sisällä olleet rakennukset suojeltiin.⁹⁵ Näitä merkkejä on vielä nähtävillä asemakaavoissa, joita ei ole muutettu 1970-luvun jälkeen.

1980-luvulla tulivat käyttöön nykyiset **sr-1-** ja **sr-2** -merkinnät. Tällöin sr-1 tuli korvaamaan *ark* -merkinnän ja sr-2 puolestaan *s₀*-merkinnän. *Sr-1* vakiintui merkitsemään rakennustaiteellisesti ja/tai kulttuurihistoriallisesti arvokkaita rakennuksia, ja merkintään sisältyy ehdoton purkukielto. *Sr-2* merkinnällä osoitettiin yleensä kaupunkikuvallisesti, mutta joskus myös muin perustein arvokkaiksi määritellyt rakennukset. *Sr-2* -rakennusten purkaminen ei ole mahdollista ilman rakennuslautakunnan lupaa, ja lautakunta saa myöntää luvan vain, jos purkamiselle on pakottava syy. Joskus suojelumääräystä on käytetty niin, että se ei sisällä arvoperustetta joskin ne ovat melko harvinaisia. Kaavassa on lyhyesti vain **sr** -merkintä, ja määräys "suojeltava rakennus" ja mahdollisesti lisäys "rakennusta ei saa purkaa." 1990-luvulla tuli käyttöön vielä **sr-3** -merkintä, jolla pyrittiin kannustamaan suojeluun. Suojelu ei ole yhtä ehdotonta kuin *sr-1* ja *sr-2* -määräysten osalta. Purkamiseenkin voi rakennuslautakunta myöntää luvan pakottavasta syystä. Joskus määräykseen sisältyy ehto, että ennen purkamista on hyväksyttävä lupa uudisrakennukselle tai että tilalle tulevan rakennuksen tulee täyttää tietyt vaatimukset tai vähimmäisehdot.⁹⁶

3.2.5 Inventoinnit

Inventointi on tärkeä vaihe rakennetun ympäristön suojelussa. Inventoinnilla tarkoitetaan alueen historiallisten kerrostumien ja ominaispiirteiden tutkimista, ja sen tavoite on arvioida alueen kulttuurihistoriallista arvoa ja merkitystä sekä tunnistaa kunkin alueelle tyypilliset piirteet. Tämän arvion pohjalta räätälöidään paikallisia arvoja painottava käsitys kunkin alueen kulttuurihistoriallisesti arvokkaista ominaisuuksista. Inventoinnin yhteydessä tehdään yleensä myös raportti, jossa esitetään luonnehdinta esimerkiksi tutkitusta kaupunginosasta, sekä lista suojeltavaksi suositelluista rakennuksista ja alueista. Inventoinneilla on myös funktio kasvattaa tietoisuutta suuren yleisön keskuudessa kulttuurihistoriallisista arvoista.⁹⁷

Inventoinnit ovat maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuva maankäytön suunnittelu on rakennussuojelun ja kulttuuriympäristöjen hoidon perusta. Laki edellyttää

⁹⁵ Karisto, Makkonen & Salastie 2011, 17. KSV.

⁹⁶ Karisto, Makkonen & Salastie 2011, 17. KSV.

⁹⁷ Salastie 2013, 9, 10. KSV.

kulttuuriympäristöjen ja rakennusperinnön vaalimista osana kaavoitusta ja hyvää rakentamista. Se korostaa kansalaisten osallistumista sekä viranomaisten että kansalaisten vuorovaikutusta yhteistä ympäristöä koskevissa päätöksissä. Tämän toteuttamiseksi tarvitaan tietoa ja juuri inventoinnit ovat välttämätöntä perusaineistoa.⁹⁸

Inventointiraportit eivät ole siis lainvoimaisia säädöksiä, vaan ne ovat suosituksia ja tietoa alueen kulttuurihistoriallisista piirteistä, joita rakennuslautakunta ja kunta voivat päättää noudattaa asemakaavalinjauksia muodostaessaan. Vaikkakaan inventoinnit eivät ole lainvoimaisia, maankäyttö- ja rakennuslain mukaan riittävät tutkimukset ja selvitykset ovat pakollisia ennen uuden asemakaavan laatimista. Ne eivät siis ole lainvoimaisia, mutta niiden tekeminen on laissa määrätty. Niillä on myös tärkeä rooli suojelukriteerien määrittelyssä ja kehityksessä.⁹⁹ Inventointien merkitystä kuvastaa vuoden 2002 Helsingin yleiskaavan maininta: ”kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti ja maisemakulttuurin kannalta merkittävien valintojen pohjana ovat - - olleet pääasiassa kaupunkisuunnitteluviraston ja kaupunginmuseon tekemät ja teettämät kaupunginosa- ja sektori-inventoinnit.”¹⁰⁰

Suomessa inventointeja tehdään pääasiassa kolmella eri tasolla: valtakunnallisesti, alueellisesti ja yksittäiseen rakennukseen kohdistuvasti. Myös ”teemallisia” inventointeja tehdään, joissa keskitytään esimerkiksi tiettyyn rakennus- tai miljöötyyppiin, kuten esimerkiksi koulurakennuksiin tai siirtolapuutarhoihin.¹⁰¹ Yksittäisiä rakennuksia tutkittaessa tehdään usein myös kuntokartoitus, joka palvelee kiinteistön omistajaa ja asukasta. Yksittäiseen rakennukseen keskittyessä puhutaan usein *rakennushistoriaselvityksestä*. Rakennuksen suojelustatusta mietittäessä tutkitaan tarkasti kaikki rakennuksesta löytyvä kirjasto- ja arkistomateriaali, sekä tarkastellaan rakennusta paikan päällä. Kaiken taustatiedon valossa pohditaan rakennuksen rakennustaiteellisia, -teknisiä ja historiallisia ominaisuuksia, sekä maisemallisia ja kulttuurihistoriallisia piirteitä. Inventoinnin tarkoitus ei ole ainoastaan kartoittaa ja kirjata ominaisuuksia, vaan tehdä arvotuksia ja linjauksia, sekä kehittää rakennussuojelua.¹⁰² Inventointeja tekevät Suomessa muutamat eri tahot, kuten Museovirasto, paikallis- ja maakuntamuseot, kaupunkisuunnitteluvirastot ja kaupunkien alaisuudessa toimivat erilaiset osastot.

⁹⁸ Härö 2001, 185.

⁹⁹ Karisto, Makkonen & Salastie 2011, 8. KSV.

¹⁰⁰ Helsingin yleiskaava 2002, 2003, 174. KSV.

¹⁰¹ Karisto, Makkonen & Salastie 2011, 10. KSV.

¹⁰² Kivilaakso 2010, 5–7.

3.3 Rakennussuojelu Helsingissä

Jatkuva kasvu pääkaupunkiseudulla on jo pitkään luonut tilanteen, jossa ”olemassa olevaan rakennuskantaan kohdistuvat muutostarpeet ovat kasvaneet”, mikä johtaa siihen, että myös samalla ovat ”kasvaneet haasteet rakennusten ominaisuuksien ja kulttuurihistoriallisen merkittävyyden entistä parempaan tunnistamiseen.”¹⁰³ Suojelun arvoiseksi helposti mielletään eksklusiivisesti vain vanhat rakennukset. Tietysti ikäkriteeri on arvona painava ja helposti perusteltu; Helsingin rakennuskannasta vain pieni prosentti on rakennettu ennen 1900-lukua. On kuitenkin tärkeää muistaa, että rakennusperintöä on kaikki rakennettu ympäristö. Kohde voi olla merkittävä esimerkiksi asemakaavahistoriallisesti tai kaupunkikuvallisesti tai se voidaan määritellä merkittäväksi kansallisella tai kansainvälisellä tasolla. Arkkitehtuuri edustaa kulttuurikehitystä jo syntyäkseen.¹⁰⁴

Tämän tutkielman kannalta on oleellista katsoa tarkemmin Helsingin rakennussuojelua, koska Helsinki on konteksti, jossa varsinainen tutkimuskohteeni - Oulunkylä - sijaitsee. Yksi tutkimuskysymyksistäni on kuinka hyvin Oulunkylän suojelu suhteutuu Helsingin arvoihin ja yleiseen suojelulinjaan, joten on oleellista tutkia niitä hieman tarkemmin. Helsinki asettaa myös Oulunkylän rakennuskannan kontekstiin, eli vertaamalla sitä muihin kaupunginosaan, voimme arvioida sen rakennuskannan ainutlaatuisuutta ja merkitystä.

Verrattuna Euroopan pääkaupunkeihin Helsingin rakennuskanta on suhteellisen nuorta. Myös historiallisten rakennusten määrä suhteutettuna rakennuskantaan on melko vähäinen. Alle yksi prosentti Helsingin rakennuksista on rakennettu ennen 1900-lukua, mikä tarkoittaa noin 550 rakennusta. Puolestaan ennen 1850-lukua rakennettuja rakennuksia Helsingissä on alle 100.¹⁰⁵ Voidaan siis hyvällä syyllä sanoa, että Helsinki on 1900-luvun kaupunki. Vuonna 2012 Helsingissä oli hieman yli 4000 suojeltua rakennusta, mikä on taas rakennuskantaan nähden suhteellisen suuri määrä.¹⁰⁶ Helsingin rakennuskannan ikärakenne ja uudisrakentamisen määrä lisää vanhojen rakennusten arvoa niiden harvinaisuuden johdosta, ja on johtanut nykyään vanhimpien rakennusten tarkkaan vaalimiseen.

Helsingin rakennuskanta on myös poikkeuksellisen kerroksellista. Helsingissä on suhteellisen hyvin säilynyt historiallinen keskusta, jälleenrakennuskauden yhtenäisiä

¹⁰³ Suojellut rakennukset Suomessa. Ympäristöministeriön www-sivut.

¹⁰⁴ Kivilaakso 2010, 5.

¹⁰⁵ Helsingin yleiskaava 2002, 2003, 177. KSV.

¹⁰⁶ Salastie 2013, 3. KSV.

pientaloalueita, huvilamiljöitä, valtakunnallisesti merkittäviä rakennuksia ja kansainvälisesti tunnustettua modernia arkkitehtuuria.¹⁰⁷ Helsinki on siis hyvin mielenkiintoinen tutkimuskohde ja Oulunkylä sen osana edustaa erittäin hyvin koko Helsingille ominaista kerroksellisuutta.

3.3.1 Suojelun historia

Suhtautuminen rakennuskantaan ja sen suojeluun on muuttunut suuresti viimeisen 50 vuoden aikana. Tämä on vaikuttanut myös erilaisten laillisten elinten, lakien, virastojen, käytäntöjen ja linjausten kehittämiseen. Rakennussuojelu Helsingissä alkoi 1960-luvulla, mutta rajoittui silloin lähinnä kantakaupungin muutamiin rakennuksiin. Se poikkesi nykyisestä suojelusta arvoiltaan ja käytännöltään huomattavasti. Ne harvat rakennukset jotka suojeltiin, saivat suojelun hyvin pinnallisin perustein, kuten lähinnä esteettisten ominaisuuksiensa ansiosta, ja suojelussa keskityttiin julkisen kaupunkikuvan kannalta merkittäviin rakennuksiin.¹⁰⁸ Tämä erosi nykylinjauksesta, jossa rakennusperintö ymmärretään laajana kokonaisuutena, ja vaalimisen arvoisena kulttuuriperintönä pidetään muutakin kuin suurimpia ja kauneimpia rakennuksia.

Kunnollisten suojelukäytäntöjen puuttuessa, 1960-, 70 -luvulla vaatimattomampia rakennuksia suojeltiin jonkin verran niin sanotusti ”välillisesti”, eli tontin rakennusoikeus määrättiin pienemmäksi kuin sen rakennettu kerrosala oli. Rakennuksen purkaminen tehtiin näin epähoukuttelevaksi, koska tontille olisi saanut rakentaa vain samankokoisen tai pienemmän rakennuksen.¹⁰⁹ Käytäntö oli kuitenkin tavallisen rakennuskannan kannalta erittäin puutteellinen ja epäsuotuisa. Se ehkäisi mahdollisia purkamisia, mutta jätti rakennukset ilman todellista suojaa.

1970-luvulla rakennussuojelu otti Helsingissä askeleen eteenpäin, kun ensimmäiset laajemmat suojelusuunnitelmat toteutettiin. Uraauurtavan suojelukohde oli Puu-Käpylä.¹¹⁰ Alue sai vuonna 1974 hyvin kattavan suojelun ja se oli ilmaus uuden suojelupolitiikan kehityksestä Helsingissä. 1970-luvulla myös kaupunkisuunnitteluvirasto ja kaupunginmuseo aloittivat inventointitoiminnan, mikä vaikutti suojeluarvojen kehitykseen ja siihen liittyvään diskurssiin. Aluksi tulokset olivat Käpylää lukuun ottamatta kuitenkin melko vaatimattomia ja suojelu kohdistui edelleen vain muutamiin vanhoihin rakennuksiin

¹⁰⁷Helsingin yleiskaava 2002, maankäytön kehityskuva, 2001, 75; Helsingin yleiskaava 2002, 2003, 61. KSV.

¹⁰⁸Karisto, Makkonen & Salastie 2011, 15. KSV.

¹⁰⁹Karisto, Makkonen & Salastie, 2011, 15. KSV; Rakennetun ympäristön suojelu, 1976, 5. MV.

¹¹⁰Salastie 2013, 2. KSV.

ympäri Helsinkiä. 1970-luvulla Helsingissä suojeltiin noin 450 rakennusta, joista suunnilleen puolet sijaitsi Käpylässä. Verkkaisen alun jälkeen 1980-luvun alussa Helsingin rakennussuojelu meni taas eteenpäin, kun uudet kestävän kehityksen periaatteet sisällytettiin osaksi kaavoitustoimintaa.

Tuolloin rakennettu ympäristö alettiin nähdä hieman uudesta näkökulmasta: olemassa olevana voimavarana, kulttuuriperintönä ja kansantaloudellisena pääomana.¹¹¹ Suomessa rakennukset ja rakennelmat muodostavat liki kaksi kolmasosaa kansanvarallisuudesta, joten niiden taloudellinen merkitys on suuri.¹¹² Vuonna 1984 toimintansa Helsingissä aloitti myös ympäristölautakunta ja kaupunkikanslian ympäristöyksikkö, joiden laajaan toimenkuvaan kuuluu myös rakennetun ympäristön suojelun edistäminen.¹¹³ Uusi suhtautuminen rakennuksiin johti erilaisten laillisten elinten kehittämiseen suojelun takaamiseksi. Nämä edistysaskeleet osoittivat, että suhtautuminen vanhaan rakennuskantaan oli muuttumassa. Ennen vanhat rakennukset nähtiin enemmän negatiivisessa valossa, jotka olivat uuden ja paremman tiellä. Tämä ajattelu kuitenkin alkoi pikkuhiljaa muuttua. Prosessi vei vuosia, kunnes 1980-luvun puolivälissä suojelu otti monta merkittävää askeleta kohti nykyisen kaltaista suojeluajattelua ja -politiikkaa.

Vuosi 1985 oli merkittävä myös Helsingissä uuden rakennuslain johdosta, jolloin rakennussuojelusta tuli kaavoituksessa aina huomioon otettava lähtökohta ja jonka päävastuu siirtyi kunnalle. Lakimuutos mullisti rakennussuojelun. Se tarkoitti sitä, että yhtään kaavamutosta ei voitu tehdä ilman suojeluun liittyvää tarkastelua. Sen johdosta myös inventoinnit muuttuivat järjestelmällisemmiksi ja kattavammiksi. 1980-luvun puolivälissä lähes koko Helsinki inventoitiin kaupunkisuunnitteluviraston toimesta. Nämä muutokset johtivat luonnollisesti suojelumääräysten kasvuun, vaikkakaan kaikki inventoinneissa suojelluiksi suositellut rakennukset eivät sitä saaneet. 1990-luvulle tultaessa suojeltujen rakennusten määrä oli kolminkertaistunut 1970-luvulta, jolloin yhteismääräksi tuli noin 2000 rakennusta.¹¹⁴ 1980-luvulla suojeltiin siis noin 1500 rakennusta.

1990-luvun alussa suojelulakiin lisättiin hieman uusia painotuksia. Helsingissä vuoden 1992 yleiskaavaa tehtäessä huomio kiinnitettiin enemmän uudempaan rakennuskantaan, joskin painopiste säilytettiin edelleen vanhemmissa rakennuksissa. Tuolloin 1950-luvun jälkeen valmistuneita rakennuksia otettiin ensimmäistä kertaa

¹¹¹ Helsingin yleiskaava 2002, 2003, 6. KSV.

¹¹² Kivilaakso 2010, 5.

¹¹³ Suosituksia rakennussuojelukohteille 1986, 3. KSV.

¹¹⁴ Suojelut rakennukset 2012. KSV.

suojelun piiriin.¹¹⁵ Myös jaottelu ympäristötyypeihin sisällytettiin suojeluajatteluun. Tällä tarkoitettiin erilaisia kaupunkialueita ja -ympäristöjä, jotka katsottiin kokonaisuutena säilyttämisen arvoisiksi. Tällaisia ympäristötyyppejä olivat muun muassa kulttuurihistoriallisesti ja maisema-arkkitehtonisesti arvokkaat virkistysalueet (puistot, siirtolapuutarhat), teollistuvan kaupungin ympäristön osat ja kokonaisuudet (kuten Arabian tehtaat, Sörnäisten teollisuuskorttelit) ja liikenneympäristöt ja niiden rakennukset (rautatieasemamiljööt, satama-alueet, kulttuurihistoriallisesti arvokkaat tiet), 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun yhdistettyjen liike- ja asuinrakennusten muodostamat ympäristöt, ennen 1970-lukua rakennetut ehyet ympäristökokonaisuudet, ja julkiset kaupunkitilat (kuten torit, aukiot ja katumiljööt).¹¹⁶

1990-luvulla suojeluajattelu koki seuraavan suuren uudistuksen. Suojelun fokus kääntyi pois pelkästään ennen toista maailmasotaa edeltäneestä rakennuskannasta, joka oli ollut ainut suojelun kohde siihen mennessä. Tuolloin modernit rakennetut ympäristöt otettiin huomioon ja ensimmäiset rakennukset jopa 1980-luvulta nostettiin suojelukeskustelun ytimeen. Muutos oli merkittävä, koska se määritteli uudelleen suojeluajattelua ja lisäsi potentiaalisten suojelukohteiden määrää räjähdysmäisesti. Se vaati myös huomattavaa suojelumethodien, arvojen ja perustelujen päivittämistä.

2000-luvulla modernin rakennuskannan suojelu meni edelleen eteenpäin, ja monessa tapauksessa konkretisoitui, ja rakennussuojelu yleisesti sai hieman uusia näkökulmia. Helsingin yleiskaavassa 2002 tämä näkyi erityisen selkeästi, kun siinä lisättiin merkittävästi suojelualueiden ja uudemman rakennuskannan suojelun painotusta.¹¹⁷ Yleiskaava tunnusti lukuisten tuoreempien kerrostalolähiöiden historiallisen ja arkkitehtonisen merkityksen, joista nuorin oli Siltamäen kerrostaloalue 1970-luvun alusta. Myös esimerkiksi Pihlajamäen 1960-luvulla rakennettu kerrostaloalue sai suojelustatuksen, mikä edusti radikaalia muutosta rakennussuojelussa, olemalla ensimmäinen kokonainen suojeltu moderni asutusalue.¹¹⁸

Osaltaan kiinnostus uudempaan rakennuskantaan johtui siitä, että tuolloin modernia arkkitehtuuria edustavien rakennusten kunnostus ja peruskorjaaminen alkoi tulla ajankohtaiseksi, mikä tarkoitti myös niiden purkamisen ajankohtaisuutta. Toinen syy oli kansainvälisen kiinnostuksen kohdistuminen modernin arkkitehtuurin suojeluun. Vaikka jo vuoden 1992 yleiskaavassa moderneja ympäristöjä ja rakennuksia otettiin huomioon, vuoden 2002 yleiskaava lisäsi niitä määrällisesti ja tarkensi niiden sisältöä. Aluesuojelu

¹¹⁵ Helsingin yleiskaava 1992, 1990, 11. KSV.

¹¹⁶ Helsingin yleiskaava 1992, 1990, 6–8. KSV.

¹¹⁷ Helsingin yleiskaava 2002. Vaikutukset maisemaan, 2002, 10. KSV.

¹¹⁸ Salastie 2013, 6, 19. KSV; Helsingin yleiskaava 2002, maankäytön kehityskuva, 2001, 75. KSV.

painottui myös 2000-luvulla huomattavasti. Vuoden 2002 Helsingin yleiskaava sisältää noin 280 yksilöityä kulttuurihistoriallisesti merkittäväksi luokiteltua ympäristöä.¹¹⁹ Tämä tuore näkökulma muutti asennetta rakennettuun ympäristöön, niin ettei vain erittäin vanhoilla rakennuksilla enää ollut yksityisoikeutta tulla suojelluiksi. Se ei kuitenkaan tarkoittanut sitä, että vanhan rakennukset olisi unohdettu, tai että niiden arvo olisi jotenkin laskenut; ikä vain ei ole enää ainut peruste suojelulle. Nykyisin perinteinen ja uusi rakennussuojelu toimivat rinnakkain mahdollisimman monipuolisen kulttuuriperinnön vaalimiseksi. Suojeluajattelu kokonaisuutena on kuitenkin muuttunut merkittävästi, koska moderni ympäristön suojelun täytyy tehdä täysin eri perustein, kuin vanhemman rakennuskannan.

Helsingin rakennuskannan varjelu on kehittynyt 50 vuoden aikana hyvin satunnaisesta julkisten rakennusten suojelusta nykyiseen kansainväliseen, monitasoiseen ja suhteellisen runsaaseen suojeluun. Määrällisesti se on myös ottanut suuren harppauksen 1980-luvulta. Viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana suojelukohteiden määrä on kaksinkertaistunut, niin että on saavutettu nykyinen hieman yli 4000 suojelumääräystä.¹²⁰ Tavallisten helsinkiläisten mielipidettäkin kuunnellaan melko hyvin, tai ainakin suunnitelmat pidetään suurimmaksi osaksi avoimina, ja ainakin periaatteessa niihin vaikuttaminen mahdollistetaan. Näin toimitaan niin suurempien yleiskaavojen kuin pienempien aluesuunnitelmien kohdalla.

Esimerkiksi yleiskaava etenee usean eri luonnos- ja ehdotusvaiheen läpi ja jokaisessa noista vaiheista järjestetään infotilaisuuksia ja mahdollisuuksia mielipiteiden antamiselle. Myös useat viranomaistahot osallistuvat prosessiin, kuten kaupunkisuunnittelulautakunta, kaupunginhallitus ja kaupunginvaltuusto, ja niiden välillä käydään neuvotteluja ja dialogia. Päätöksiä ei myöskään tehdä hätäisesti, vaan prosessi saattaa kestää useita vuosia. Ainakin paperilla Helsingin kaupunkisuunnittelu toteuttaa hyvin demokraattisuuden ihannetta, jossa päätöksenteko pidetään avoimena, vaikutusmahdollisuuksia annetaan kaikille ja suunnitelmille annetaan riittävästi aikaa muovautua.

Lisäksi Helsingissä tehdään runsaasti kansainvälistä yhteistyötä suojelun saralla. Konkreettisena esimerkkinä tästä voidaan käyttää muun muassa Unescon suojelukohdetta, Suomenlinnaa. Toinen kansainvälinen järjestö, joka on vaikuttanut Helsingin rakennussuojeluun, on moderniin arkkitehtuuriin keskittynyt DOCOMOMO. Sen kohteita on Suomessa tällä hetkellä hieman yli 60, joista Helsingissä on lukuisia, kuten

¹¹⁹ Helsingin yleiskaava 2002, 2003, 174–177. KSV.

¹²⁰ Karisto, Makkonen & Salastie 2011, 15. KSV.

Olympiakylä, Kisakylä, Maunulan Sahamäki, Taka-Töölö ja Pihlajamäen kerrostaloalue.¹²¹ Kansainväliseen yhteistyöhön kuuluu myös keskustelu, vaikutteiden omaksuminen ja muiden vertaiskaupunkien esimerkin seuraaminen ja analysointi. Helsingissä katseet käännetään Eurooppaan ja erityisesti muihin Pohjoismaisiin pääkaupunkeihin, kuten Tukholmaan.

3.3.2 Suojeluarvojen kehitys

Nyt kun olemme tarkastelleet suojelun käytännön historiaa Helsingissä, voimme katsoa tarkemmin niiden taustalla vaikuttaneiden arvojen kehitystä. Arvot ovat toivottuja tai toivottavia asioita koskevia vakaumuksia, joita ainakin jossain määrin ohjaavat käytännön elämää, valintoja ja päämäärien asettelua. Kun puhutaan arvoista, puhutaan siitä mikä on hyvää, arvokasta ja tavoiteltavaa, eli inhimillisen toiminnan tärkeimmistä päämääristä. Arvot liittyvät perimmäisiin kysymyksiin elämän tarkoituksesta ja mielekkyydestä sekä ihmisen tehtävästä ja asemasta maailmassa.¹²² Arvot eivät tietystikään ole vakioita, vaan ne vaihtelevat yksilöiden, kulttuurien ja ajan myötä, ja niitä elää rinnakkain niin monta kuin on arvottajaakin.

Yhteiskunnan eri instituutiot tulkitsevat yhteisöllisiä arvoja ja omaksuvat ne oman toimintalogiikkansa perustaksi. Instituutioilla on velvollisuus edustaa, hoitaa ja pitää esillä kulttuurin sisällä yleiseksi eduksi arvioituja tavoitteita. Rakennusperintöön liittyviä velvoitteita ovat muun muassa edistää ympäristön kauneus- ja kulttuuriarvojen säilymistä. Esimerkiksi museotoimen velvollisuus on ylläpitää ja lisätä kansalaisten tietoutta kulttuuristaan, historiastaan ja ympäristöstään. Museoviraston rooli taas on toimia kulttuuriperinnön ja ympäristön suojelusta vastaavana asiantuntijaviranomaisena.¹²³ Suojeluarvot eivät tietysti ole ainoita arvoja joita voidaan seurata ilman ongelmia. Esimerkiksi taloudelliset arvot ovat usein ristiriidassa suojeluarvojen kanssa.

Arvot ohjaavat käytännön tasolla tapahtuvaa suojelua, joten ne ovat suojelun lähtökohta. Se mitä päätetään suojella ja jättää suojelematta, on aina arvoihin perustuva valinta. Arvojen kehitykseen taas vaikuttaa eri vastuutahojen tekemä työ ja keskustelu. Erilaiset inventoinnit ja niiden pohjalta tehdyt linjaukset, eteen tulleet valinnat, vastuutahojen dialogi, lakimuutokset, kansainvälinen rakennussuojelun kehitys ja suuntaukset, ovat kaikki tekijöitä, jotka vaikuttavat suojeluarvojen kehitykseen nykyään.

¹²¹ Helsingin yleiskaava 2002, 2003, 169. KSV.

¹²² Tuominen 2001, 182.

¹²³ Tuominen 2004, 11.

Lähtötilanne ei kuitenkaan ollut aivan tällainen. Kuitenkin jopa hieman yllättäen jo 1970-luvulla, suojelussa lähdettiin nykyisen mallin mukaan ”kunkin alueen omista edellytyksistä”. Tämä tarkoittaa sitä, että suojelulinjaa ei ole pidetty yhtenäisenä koko Helsingissä, vaan se suhteutettiin alueittain ja valittiin paikallisesti merkittäviä kohteita suojelun piiriin.

Yleiskaavaehdotus 1972 rinnastaakin Munkkiniemen ja Malmin ja mainitsee, ettei Malmin rakennuksia olisi ”voitu huomioida verrattuna esim. Munkkiniemen rakennuskantaan”.¹²⁴ Vuoden 1971 *Helsingin itäisten kaupunginosien historialliset ja rakennustaiteelliset suojelukohteet ja -alueet* taas toteaa asian: ”kohteita arvioitaessa ei ole voitu mennä arvoluokitukseen. Se veisi tinkimiseen ja yleensäkin arvoluokitusta on vaikea suorittaa yhteismitallisesti. Kustakin kohteesta tulee arvio suorittaa paikallisen merkityksen mukaan.”¹²⁵ Vaikka käytännön suojelu oli vielä lapsenkengissä, niin paikallisesti merkittävät arvot haluttiin tunnustaa ja suojella, vaikkakin taustalla oli alueet eriarvoistava lähtökohta. Varsinaisia arvoja se ei kuitenkaan määrittele tarkasti ja varsinainen suojelu oli yhtä epämääräistä.

Rakennussuojelu on altis suhdannevaihteluille. Jokaisella ajalla on omia ihanteita ja niitä edustavia kerrostumia jää jälkeen muodostamaan kaupunkirakenteen mosaiikkia.¹²⁶ Sotien jälkeen puutarhakaupungit nousivat uudeksi ihanteeksi ja esikaupunkien ja lähiöiden maine nousi. Helsingissä ja muualla Suomessa sai kuitenkin myöhemmin armotta väistyä kerrostalojen tieltä. 1960- 70-lukujen mittavat elementti- ja aluerakentaminen taas nosti uudelleen keskustojen suosiota. Samalla rakennussuojelun ajatukset alkoivat levitä Manner-Euroopasta ja Suomessa alettiin tiedostaa kaupunkiperintömme arvo ja ryhdyttiin toimimaan kehityssuunnan muuttumiseksi.¹²⁷

1960-luku oli Helsingissä voimakkaan kasvun aikaa ja kaupunkirakennetta haluttiin modernisoida. Aika muistetaan betonilähiöiden rakentamisen ja tuon ajan ideaalien kanssa sotivien alueiden purkamisen aikakautena. Kaupunkirakennetta haluttiin tiivistää ja pääkaupunkiseudulla esimerkiksi Oulunkylän kaltaiset aseman omaavat esikaupunkialueet kokivat erityisiä purkamis- ja rakentamispaineita. Vanhan rakennuskannan suruton purkaminen ja katoamisen uhka sai kansalaiset ja museoväen aktivoitumaan, mikä lopulta johti rakennussuojelun systemaattisempaan ja keskusjohtoisempaan järjestäytymiseen, sekä suojeluarvojen määrittelyyn. Keskeisen sija-

¹²⁴ Helsinki yleiskaavaehdotus 1972, 1971, 1. KSV.

¹²⁵ Helsinki yleiskaavaehdotus 1972, 1971, 5. KSV.

¹²⁶ Uuskallio 2004, 31.

¹²⁷ Uuskallio 2004, 33; Kärki 2001, 74.

rakennussuojelussa otti aluksi Muinaistieteellinen toimikunta¹²⁸, ja Suomen rakennussuojelu aloitti kehityksensä kohti nykyistä tilaansa.¹²⁹

Suojeluarvojen kehitystä voidaan tutkia tarkastelemalla erilaisten suunnitelmien, suojeluraporttien ja -suositusten ohessa annettuja perusteluja ja listauksia. Kaupunkisuunnitteluviraston vuoden 1980-yleiskaavan yhteydessä valmistama liiteraportti rakennetun ympäristön suojelusta jaottelee arvot kahteen osaan: konkreettisiin käyttöarvoihin ja abstrakteihin arvoihin. Konkreettiset käyttöarvot se määrittelee olevan ”rakennusten ja rakennettujen alueiden selviä hyödyllisiä ominaisuuksia, jotka palvelevat erilaatuisia toimintoja ja ovat aina mitattavissa.”¹³⁰ Kyse on siis rakennuksen hyvin käytännöllisestä arvosta esimerkiksi asuintilana.

Abstraktit käyttöarvot se määrittelee: ”Rakennetun ympäristön abstraktien käyttöarvojen merkityssisältö syntyy ihmisten visuaalisista, tiedollisista ja kulttuuripohjaisista tarpeista.”¹³¹ Nämä arvot olivat siis enemmän esteettisiä ja kulttuuriperintöön liittyviä. Niin ikään kaupunkisuunnitteluviraston inventointiraportti *Suosituksia Pohjoisille esikaupunkialueille* vuodelta 1986 toteaa rakennetun ympäristön suojelussa keskeiseksi tavoitteeksi ”kaupunkiympäristön historiallisen jatkuvuuden.” Siinä mainitaan myös, että on haluttu säästää eri aikakausien ja väestöryhmien rakentamis- ja asumistapaa kuvaavia esimerkkejä.¹³² Tavoitteena oli siis säilyttää jonkinlainen läpileikkaus ja esimerkki erilaisista rakennushistoriallisista tyyleistä ja suunnitteluperiaatteista. 1970-luvun lopulla arvot määriteltiin myös ensimmäistä kertaa huomattavasti tarkemmin. Vuosien 1986 ja 1978 raportit sisältävät lähes identtiset kuusikohtaiset listat suojelun lähtökohtana pidetyistä arvoista. Arvot määritellään seuraavasti:

Kulttuurihistoriallinen arvo: Rakennettuun ympäristöön liittyy yhteiskunnan historiaa ja kulttuurikehityksessä ilmenneitä virtauksia, pyrkimyksiä ja olosuhteita. Kulttuurihistoriallinen arvo voi myös liittyä jonkin henkilön tai ryhmän toimintaan taikka historialliseen tapahtumaan.

Rakennustaiteellinen arvo: Rakennus tai ympäristökokonaisuus ilmentää menneen ajan

¹²⁸ Museovirasto vuodesta 1972

¹²⁹ Kivilaakso 2010, 4.

¹³⁰ Esikaupunkialueiden yleiskaava 1978, 2. MV.

¹³¹ Esikaupunkialueiden yleiskaava 1978, 2. MV.

¹³² Suosituksia rakennussuojelukohteille 1986, 13. KSV.

rakentamistapaa tai tyyliä (esim. liittyy arkkitehtonisesti merkittävään kaupunkirakenteelliseen suunnitelmaan) tai on yksilöllisenä rakennuksena arkkitehtonisesti merkittävä rakennustyylin tai aikakauden edustaja.

Miljöoarvo: Rakennus on välttämätön osa tiettyä rakennettua ympäristöä ja arvokas sen yhteydessä. Näitä ympäristökokonaisuuksia voivat olla mm. kartanot, maataloustilat, huvilayhdyskunnat tai yhtenäiset omakotialueet. Rakennetun ympäristön miellyttävyys perustuu suuresti rakennusten miljöoarvoihin.

Merkitysarvo: Rakennus tai ympäristökokonaisuus on tiettyjen tapahtumien, paikkojen, ajankohtien ja ilmiöiden symboli. Erityisesti yksityisten ihmisten kokemuksissa se saattaa toimia kiintopisteenä tuttuuden vuoksi ja siihen liittyy ns. tunnearvo.

Ainutlaatuisuusarvo: Rakennus tai ympäristökokonaisuus on tyyppinsä viimeisiä tai alun perinkin ainoita tai ensimmäisiä edustajia.

Tyypillisuusarvo: Rakennus tai ympäristökokonaisuus on luonteenomainen esimerkki tai näyte tietyn ajan, alueen, toiminnan tai yhteiskuntaryhmän rakennetusta ympäristöstä.¹³³

Kyseessä oli siis melko kattava määrittely, joka tosin soveltui tai sovellettiin vain vanhempaan rakennuskantaan. Mielenkiintoista näissä kahdessa kaupunkisuunnitteluviraston raportissa on se, että vaikka rakennussuojelulaki koki suuren muutoksen noiden kahden raportin välillä, on listaus rakennusten arvoista lähes sana sanalta sama, ja merkityssisällöltään lähes täysin identtinen. Tästä voimme päätellä, että rakennuslain muutos ei käynnistänyt suojeluarvojen kehitystä Helsingissä, vaan oli ennemminkin seurausta siitä.

1980-luvun jälkeen kaavaluonnokset tai inventointiraportit eivät sisällä yhtä seikkaperäistä listausta suojeluarvoista, mutta kiteyttävät joitain arvoja tai suojelun tavoitteita. Helsingin yleiskaavaluonnos 1992 toteaa rakennussuojelun tavoitteista seuraavasti:

”Rakennetun ympäristön suojelun tarkoituksena on kehittää kaupunkia historiallisesti monikerroksisena organismina, jossa eri osien liittyminen omaan syntyajankohtaansa ja tulevaan kaupunkiympäristöön on mahdollisimman

¹³³ Suosituksia rakennussuojelukohteille 1986, 13. KSV.

sopusuhtaista ja havainnollista. Tämän mukaisesti rakennettua ympäristöä ei pyritä säilyttämään fragmentteina, vaan orgaanisena ja ymmärrettävänä osana kaupunkiympäristöä.”¹³⁴

Määritelmä ei ollut suojeluajattelua mullistava ja se oli jokseenkin ympäröivää, mutta se jatkoi samaa käsitystä vaalimisen arvoisesta monikerroksisesta kaupunkikuvasta, kuin mikä jo 1980-luvun suojeluretoriikassa oli havaittavissa. Luonnos listaa myös samankaltaisia arvoja kuin 1980-luvun raportit mainitsemalla: ”Rakennetun ympäristön tyypillisuus, alkuperäisyys, merkitys suuremman kokonaisuuden osana, edustavuus, erityismerkitys jne. ovat sellaisia arvoperusteita, joilla on vaikutusta laissa mainittujen muiden arvojen harkinnalle.”¹³⁵

Myös vuoden 2002 Helsingin yleiskaava listaa melko samansuuntaisia arvoja kuin aikaisemmat, mutta painottaa hieman enemmän hyvin säilyneitä ja yhtenäisiä aluekokonaisuuksia. Se tuo myös uusia käsitteitä, kuten *miljöötyypit* ja kohteiden *symbolinen merkitys*. Yleiskaava korostaa kuitenkin samaan tapaan jatkuvuutta ja kerroksellisuutta toteamalla: ”hyvän kaupunkiympäristön keskeinen ominaisuus on historiallinen jatkuvuus” ja ”Kerrostunut kaupunkirakenne ilmentää eri aikakausien ihanteita ja mahdollisuuksia sekä eri väestöryhmien elämäntapoja. Tämän kerroksisuuden ja jatkuvuuden turvaamiseksi on kiinnitettävä erityistä huomiota jälleen, kun meneillään on voimakas kasvun aika.”¹³⁶

Nykyään rakennussuojelun päämäärä on alueellisesti merkittävien ja edustavien kokonaisuuksien suojeleminen, tärkeiden arkkitehtien töiden turvaaminen ja erilaisten rakennustyyppien säilyttäminen.¹³⁷ Suomen rakennustaiteen museon julkaisu *Rakennusperintö suojelun kohteena* (2010) mainitsee suojeluarvoja olevan kolme: arkkitehtoniset, historialliset ja ympäristölliset arvot. Raportti purkaa nämä käsitteet ja määrittelee arkkitehtonisten arvojen sisältävän kohteen ”rakennushistorialliset ja rakennustaiteelliset arvot”, historiallisten arvojen sisältävän ”kohteen liittyminen mm. sivistys- tai taloushistoriaan” ja ympäristöllisten arvojen käsittävän ”kohteen liittymisen kaupunkikuvaan tai maisemaan”.¹³⁸

Päästäkseen rakennussuojelulain piiriin, tulee rakennuksen, rakenteen tai rakennusryhmän olla valtakunnallisesti, maakunnallisesti tai paikallisesti merkittävä. Museoviraston melko tuore lausunto rakennussuojelun tarpeellisuudesta myös paljastaa

¹³⁴ Helsingin yleiskaava 1992, 1990, 5. KSV.

¹³⁵ Helsingin yleiskaava 1992, 1990, 4. KSV.

¹³⁶ Helsingin yleiskaava 2002, 2003, 13, 169. KSV.

¹³⁷ Kivilaakso 2010, 4; Salastie 2013, 9. KSV.

¹³⁸ Kivilaakso 2010, 8.

jotain nykyisistä arvoista: ”Jotta toimet osataan kohdistaa niin, ettei niiden yhteydessä menetetä ainutlaatuisia, harvinaisia, tietylle aikakaudelle tyypillisiä, erityisen hyvin säilyneitä tai historiallista kerroksisuutta ilmentäviä piirteitä, säädöksiin on tarpeellista tehdä tätä koskevia rajoituksia.”¹³⁹ Oman problematiikkansa muodostaa myös eri kerrostumien yhteensopivuus. Väärin sijoitettu korkeatasoinen arkkitehtuuri saattaa mennä hukkaan paikassa, jossa se riitelee pahasti ympäristönsä kanssa tai toisaalta uudisrakennus saattaa pilata historiallisen miljöön. Parhaimmassa tapauksessa lukuisatkin eri ajalliset ja tyylliset kerrostumat saattavat suolautua yhteen harmoniseksi kokonaisuudeksi.

Nykyään yhdeksi tärkeäksi suojelun kriteeriksi on noussut kohteen merkitystä arvioitaessa sen *säilyneisyys*. Tällä voidaan tarkoittaa esimerkiksi säilyneitä alkuperäisiä rakennusosia tai materiaaleja tai laajempien kokonaisuuksien kyseessä ollen asemakaavallisen kokonaisuuden säilyneisyyttä. On huomattava, että samassakin kohteessa voi olla säilyneisyydeltään erilaisia osia, jolloin suojelun perusteet voivat vaihdella rakennuksen tai alueen eri osissa.

Toinen nykyrakennussuojelun painotus on iällinen *kerroksisuus*. Niissä tapauksissa, joissa lisärakentamis-, muutos- ja korjaustyöt on tehty laadukkaasti ja kohteen historialliset, arkkitehtoniset, kaupunkikuvalliset ja maisemalliset arvot säilyttäen, tulee myös uudemmat kerrostumat suojella. Tästä luonnollinen siirtymä ja seuraava nykypainotus ja haaste on *uudemman rakennusperinnön* arvojen tunnistaminen. Nykyisin rakennusten suojelulla ei nähdä ikärajaa. Yleensä kuitenkin tarvitaan jonkin verran aikaa tunnistaa vaalittavat arvot ja tehdä tarvittavat inventoinnit ja tutkimukset. *Maisemahistoriallinen* tutkimus on myös uusi, joskin vielä vähän tutkittu suojelunalue, jonka inventoinnin puute aiheuttaa uhan arvojen menetyksestä, joita ei ole vielä tunnistettu.¹⁴⁰

¹³⁹ Suojellut rakennukset Suomessa. Ympäristöministeriön www-sivut.

¹⁴⁰ Karisto, Makkonen & Salastie 2011, 17. KSV.

Maisema Oulunkylästä 1900-luvun alusta. Timo Pokelan kokoelma.

4. Oulunkylä

Oulunkylä kuuluu niiden Helsingin esikaupunkien joukkoon, jotka ovat suoraa jatkoa samanimisille keskiaikaisille kyläyhdyksille, jotka syntyivät alueen läpi kulkevan vanhan tien tai joen varteen.¹⁴¹ Luultavasti siellä on ollut asutusta jo 1200-luvulta lähtien. Alun perin ruotsinkielisen Oulunkylän (Åggelby) nimen alkuperää ei tiedetä varmuudella, mutta se on säilynyt suunnilleen samana keskiajalta ja saanut suomenkielisen muunnelman ja nykyisen virallisen muotonsa *Oulunkylä* 1900-luvulla. Nykyisin noin 13000 asukkaan Oulunkylä säilyi aina 1800-luvun loppupuolelle harvaan asuttuna maaseutuna. Vanhojen verotietojen perusteella Oulunkylässä oli 1500-luvun puolivälissä kuusi tai seitsemän taloa, ja vuoden 1779 tietojen mukaan siellä sijaitsi 5 verotilaa.¹⁴²

Helsingin valinta pääkaupungiksi 1800-luvulla aloitti alueen voimakkaan kasvun, mikä vaikutti myöhemmin suuresti Oulunkylän tulevaisuuteen. Myös teollistumisen aiheuttama yhteiskunnallisten olojen muuttuminen 1800-luvun loppupuolella vaikutti ratkaisevasti Helsingin ja sen esikaupunkien kehitykseen. Elinkeinorakenteen muuttuminen toi Helsinkiin uuden väestökerroksen, joka sai toimentulonsa teollisuudesta, rakennustoiminnasta ja laajenevasta kaupasta. Tämän väestönsä muuttoliike esikaupunkialueille synnytti sekä varakkaan väestönsä huvilayhdyksunnat, että työväestön ja keskiluokan omakotitaloista ja vuokrahuviloista koostuvat alueet.

¹⁴¹ Helsinki yleiskaavaehdotus 1972, 1971, 1. KSV.

¹⁴² Harmo 1987, 23.

Huvilayhdyskuntien syntyyn vaikutti osaltaan maan korkea hinta keskustassa sekä eräänä tärkeänä edellytyksenä liikennevälineiden kehittyminen niin, että oli mahdollista asua kaukana keskustasta ja työpaikoista. Jotkut myös vierastivat kivikaupunkiasumista ja haluttiin jäljitellä Tukholman Djurgårdenin ja Lidingön kaltaisia varakkaan väestönsan huvilayhdyskuntia.¹⁴³ Oulunkylässä huvilat olivat aluksi pääasiassa kesäasuntoja, mutta myöhemmin niiden ympärivuotinen käyttö yleistyi.

Varsinainen vilkas rakennustoiminta pääsi vauhtiin vuoden 1881 jälkeen, jolloin Oulunkylän asema avattiin. Tämä johti voimakkaaseen kasvuun. Esimerkiksi vuosina 1904 - 1910 Oulunkylän väkiluku nelinkertaistui.¹⁴⁴ Väestön kasvu oli niin voimakasta, että Oulunkylä nimettiin taajaväkiseksi yhdyskunnaksi vuonna 1907. Helsingin rajua kasvu 1900-luvun alkupuolella taas johti siihen, että moni vauraampi taajaväkinen yhdyskunta irtaantui itsenäiseksi kunnakseen 1920-luvulla. Esimerkiksi Haaga ja Oulunkylä tekivät näin.¹⁴⁵

Koettelevien sotavuosien jälkeen vuonna 1946 Oulunkylä kuitenkin liitettiin monien muiden lähialueiden tavoin osaksi Helsinkiä. Alueliitosten jälkeen vuoden 1946 alussa Helsingin asukasluku oli runsaat 340 000. Suuren syntyneisyyden ja sotien jälkeisen muuttoliikkeen johdosta asukasmäärä kasvoi 17 % seuraavan kymmenen vuoden aikana. Suurin osa tästä kasvusta suuntautui kantakaupungin ulkopuolelle Oulunkylän kaltaisille esikaupunkialueille.¹⁴⁶ Tämä kehitys johti Oulunkylän kasvuun ja tiivistymiseen. Oulunkylän suurin rakennus- ja kasvukausi oli 1960- ja -70-luvuilla, jolloin sen asukasluku kolminkertaistui ja se saavutti nykyisenkaltaisen luonteensa kerrostalopainotteisena asemaseutuna.

¹⁴³ Esikaupunkialueiden yleiskaava 1978, 17. MV.

¹⁴⁴ Harmo 1987, 171.

¹⁴⁵ Esikaupunkialueiden yleiskaava, 1978, 21. MV.

¹⁴⁶ Kervanto Nevanlinna 2012, 92.

Ilmakuva Oulunkylästä 1900-luvun alusta. Timo Pokelan kokoelma.

4.1 Rakentamisen historia

Oulunkylän rakennuskanta on kokonaisuudessaan melko sekoittunutta ja kerroksellista. Siellä sijaitsee selkeitä kerrostaloalueita esimerkiksi Käskynhaltijantien, Mäkitorpantien ja Siltavoudintien varrella sekä Veräjälakaaksossa. Veräjämäki taas on pientalovaltainen alue, jossa sijaitsee vielä suhteellisen monta 1800 - 1900-luvun taitteen huvilarakennusta. Oulunkylässä on myös Kustaankartano, mikä oli aikoinaan Suomen suurin vanhainkoti, koostuen useasta rakennuksesta ja se kattaa suurehkon alueen. Lisäksi siellä on siirtolapuutarha, rintamamiestaloja, vanhoja huviloita, modernia arkkitehtuuria edustavat taiteilijarivitalot ja historiallinen tie. Oulunkylä on pääsääntöisesti asuntoaluetta ja siellä sijaitsee varsin vähän työpaikkoja. Rakennuskanta on iältään myös hyvin vaihtelevaa; vanhimmat rakennukset ovat peräisin 1800-luvun puolivälistä.¹⁴⁷

Aina 1800-luvun loppupuolelle asti Oulunkylässä sijaitsi vain muutama maatila sivurakennuksineen. Silloin alkoi Oulunkylän ensimmäinen suuri muutosvaihe, kun se muuntautui muutamassa vuosikymmenessä maaseudusta huvilakaupunginosaksi. 1900 - luvun alku oli Oulunkylässä voimakkaan kasvun ja rakentamisen aikaa. Lukuisien huviloiden lisäksi sinne rakennettiin muun muassa uusi asema ja kirkko, joka tosin toimi rukoushuoneen nimikkeellä aina 1980-luvulle asti.¹⁴⁸ Oulunkylän huvila-alue keskittyi

¹⁴⁷ Oulunkylä renessanssi 2011, 8. KSV.

¹⁴⁸ Harmo 1987, 54, 55.

pääasiassa radan eteläpuolelle Veräjämäkeen ja pohjoispuolella Mikkolantien varteen. Myös pienempiä huvilakokonaisuuksia rakennettiin esimerkiksi Kinkerinpolun ja Teinintien varteen sekä Kyläsepäntielle¹⁴⁹, ja yksittäisiä rakennuksia kohosi ympäri Oulunkylää. Yhteensä huviloita oli enimmillään parisensataa.

Oulunkylän huviloita 1900-luvun alusta. Timo Pokelan kokoelma.

Mikkolantie 1 ja 2 1900-luvun alkupuolelta. Timo Pokelan kokoelma.

Rakennuskannaltaan Oulunkylä edustaa merkittäväällä tavalla 1800-luvun lopun ja 1900-

¹⁴⁹ Esikaupunkialueiden yleiskaavan 1978, 20. MV.

luvun alun huvila-arkkitehtuuria, johon oman lisänsä tuovat lukuisat Terijoelta 1900-luvun alussa siirretyt huvilat sekä Helsingin keskustasta siirretyt puutalot.¹⁵⁰ Oulunkylälle oli varsinaisten huvilarakennusten lisäksi ominaisia suuret vuokratalot, joita sijaitsi Veräjämäessä ja Metsälässä. Tavallisesti tällaisessa rakennuksessa asui 3-6 perhettä. Asumismuodon syntyminen oli seurausta Helsingin väestön kasvusta ja teollisuustyöväen siirtymisestä asuntopulan vuoksi pois keskustasta kohti kaupungin laita-alueita.¹⁵¹

Siellä on myös Suomen mittakaavassa harvinainen 14 huoneiston puukerrostalo 1900-luvun alusta, nimetään **Arttula**. Huvilat ja vuokratalot toivat Oulunkylään ihmisiä eri yhteiskuntaluokista. Luonteenomaista vanhemmille huviloille on niiden omaleimaisuus ja vaihtelevuus. Talot rakennettiin yleensä omin voimin, ilman rakentamista sääteleviä määräyksiä tai suunnitelmia. Varsinainen rakennusvalvonta alkoi Oulunkylässä vasta vuonna 1939, kun Oulunkylä liitettiin Helsingin rakennustarkastajan valvonta-alueeseen.¹⁵² Tätä ennen rakentaminen oli melko vapaasti rakennuttajan käsissä, vaikkakin selkeitä kullekin ajalle tyypillisiä piirteitä on nähtävissä Oulunkylän huvilarakentamisessa. Oma kuriositeettinsa Oulunkylässä on siirtolapuutarha. Ne levisivät Euroopasta 1900-luvun alkupuolella Suomeen ja Helsingin ensimmäiset siirtolapuutarhat perustettiin 1910-luvulla. Toinen rakentamiskausi oli 1930- ja 1940-luvuilla, jolloin myös Oulunkylä sai oman siirtolapuutarhansa vuonna 1938.¹⁵³

Arttula 1980-luvulla. Timo Pokelan kokoelma.

¹⁵⁰ Helsingin yleiskaavaehdotus 1972, 4. KSV; Oulunkylän tehostamistutkimuksen jatkotyö 1973, 9. KSV.

¹⁵¹ Esikaupunkialueiden yleiskaava 1978, 21. MV.

¹⁵² Esikaupunkialueiden yleiskaava 1978, 22. MV; Harmo, 1987, 173–175.

¹⁵³ Esikaupunkialueiden yleiskaava 1978, 17,18, 23. MV.

Oman ryhmänsä esikaupunkirakentamiseen muodostavat sodan aikana tai sen jälkeen rakennetut rintamamiestalot.¹⁵⁴ Rintamamiestalot tehtiin paikkaamaan sotien jälkeistä asuntopulaa. Aikakausi tunnetaan myös jälleenrakennuskautena, joka alkoi talvisodan päätyttyä vuonna 1940 jatkuen läpi 1940-luvun aina vuoteen 1952. Joillain alueilla kausi tosin jatkui aina 1950-luvun loppuun asti.¹⁵⁵ Siirtoväen pika-asutuslaki ja maanhankintalaki säädettiin siirtoväen, rintamamiesten ja sotaleskien asumisedellytysten parantamiseen. Rintamamiestaloille ominaista on niiden yhtenäiset ja standardisoidut rakennustavat ja materiaalit, jotka palvelivat aikansa tarpeita tehdä rakentamisesta mahdollisimman kustannustehokasta. Patolaan Käskynhaltijantien pohjoispuolelle rakennettiin vuoden 1953 asemakaavan jälkeen pienrintamamiestaloja ja Käskynhaltijantien eteläpuolelle rintamamieskerrostaloja.¹⁵⁶ Ne muodostavat selkeän omaleimaisen ja melko hyvin säilyneen kokonaisuuden.

Oulunkylässä oli 1960-1970-luvuilla voimakas kerrostalorakentamisen aikakausi, kun Oulunkylän keskuksen, Mäkitorpantien ja Patolan kerrostalot rakennettiin. Helsingin jatkuva kasvu johti siihen, että jo tiiviisti rakennetun kantakaupungin jälkeen rakentaminen alkoi keskittyä entistä enemmän esikaupunkialueille.¹⁵⁷ Rakentamisen määrää kuvaa se, että 1960-luvulla Oulunkylän asukasluku kolminkertaistui.¹⁵⁸ Nykyisin Oulunkylässä kerrostalossa asuvien osuus on Helsingin asemaseuduksi suhteellisen korkea, eli noin 70 %.¹⁵⁹

Kerrostalorakentamisen johdosta Oulunkylän luonne muuttui suuresti. Kyseessä oli yhden aikakauden loppu ja toisen alku. Muutos oli yhtä merkittävä kuin aikoinaan muutos maaseudusta huvilakaupunginosaksi. Tämä kehitys ei tapahtunut myöskään täysin ilman vanhan ja uuden rakennuskannan yhteentörmäystä. Vuoden 1976 rakennetun ympäristön suojeleu-raportti mainitsee, että viime vuosikymmenien muutokset Helsingissä ovat olleet ”erityisen nopeita ja rajuja” ja että ristiriidat vanhan ja uuden välillä ovat ”kärjistyneet erityisesti vahoissa huvilayhdyskunnissa ja omakotialueilla”.¹⁶⁰ Monessa tapauksessa vanhemmat rakennukset pyyhittiin pois uusien alta. Oulunkylä on yksi niistä Helsingin esikaupungeista, joissa erityisesti 1960- ja -70-luvut merkitsivät valtavan muutoksen aikaa idyllisestä puutarhakaupunginosasta urbaaniksi asemaseuduksi.

¹⁵⁴ Esikaupunkialueiden yleiskaava 1978, 22. MV.

¹⁵⁵ Kummala 2004, 2. Suomen rakennustaiteen museon www-sivut.

¹⁵⁶ Sädevirta 2003, 10,11, 47.

¹⁵⁷ Rakennetun ympäristöjen suojeleu 1976, 1. MV.

¹⁵⁸ Harmo 1987, 255.

¹⁵⁹ Pääradan asemaseudut 2000, 13. KSV.

¹⁶⁰ Rakennetun ympäristön suojeleu 1976, 1. MV.

Ilmakuva Oulunkylästä 1970-luvulta. Timo Pokelan kokoelma.

Sama kehitys jatkui 1970-luvulla, kun valmistui uusi Helsingin yleiskaavaehdotus, jonka tarkoitus oli luoda edellytykset 600 000 asukkaan tavoitteeseen. Tähän pyrittiin muun muassa tiivistämällä asemanseutujen rakentamista, mikä koski myös Oulunkylää. Oulunkylään tehtiin tuolloin yleiskaavan muutos, jolla oli tarkoitus muuttaa osa pientaloalueista kerrostaloalueiksi ja toisaalta tiivistää pientaloaluetusta. Tiivistä kerrostalorakentamista oli tarkoitus muiden Helsingin asemaseutujen tapaan rakentaa aseman läheisyyteen. Tuolloin kaavoitettiin myös uutta liiketilaa, lastentarhoja ja puistoja, kevyen liikenteen väyliä ja parkkitilaa kasvavan automäärän hallitsemiseksi.¹⁶¹

Alustavien suunnitelmien pohjalta järjestettiin mielipidekyselyjä alueen ihmisille, joiden perusteella päädyttiin lopulliseen suunnitelmaan. Kaupunkisuunnittelulautakunta päätti vuonna 1971, että yleissuunnitelman mukaisesti pyritään tekemään pienempiä asemakaavan muutosehdotuksia aina tilanteen mukaan, koska Oulunkylän rakennuskannan todettiin olevan niin epätasaista ja monet oulunkyläläisistä vastusti mielipidekyselyn mukaan suuria muutoksia alueella.¹⁶² 30.9.1971 Oulunkylän maankäytön tehostamisen periaateluonnos hyväksyttiin, joka toimi pienempien asemakaavaehdotusten pohjana.¹⁶³ Päätös oli merkittävä vanhan rakennuskannan säilymisen kannalta, koska kaikkea vanhaa

¹⁶¹ Oulunkylän tehostamistutkimuksen jatkotyö, 1973, 14 –15, 22, 23. KSV; Tiedotuslehti, 1971, 1,2. KSV.

¹⁶² Oulunkylän asemanseudun, 1971, 14. KSV.

¹⁶³ Oulunkylän tehostamistutkimuksen jatkotyö, 1973, 1, 6. KSV.

ei päätetty vain jyrätä suoralta kädeltä, vaan muutokset tehtäisiin harkitusti ja alueen ihmisten mielipiteitä kunnioittaen.

Suurimpien muutosten jälkeen 1980-luvulla rakentamisen pääpaino siirtyi rivi-, pari- ja omakotitaloihin. Rakentaminen rauhoittui huomattavasti, koska alue oli 1960- ja 70-luvuilla rakennettu suhteellisen tiiviiksi. 1990-luvun alussa aseman lähistön rooli Oulunkylän keskuksena vahvistui, kun sinne rakennettiin kauppakeskus **Ogeli**, kirjasto ja terveysasema. Toinen 1990-luvun merkittävä ja toistaiseksi Oulunkylän suurin rakennuskokonaisuus valmistui Veräjämäen ja Oulunkylän siirtolapuutarhan väliin Veräjäläaksoon, jonne rakennettiin suurehko kerrostaloalue.¹⁶⁴

2000-luvulla alueen kehitys rauhoittui edelleen. Vuoden 2002 yleiskaava ei merkinnyt suuria muutoksia Oulunkylään. Selvitys mainitsee Oulunkylässä tapahtuvan vain pientä tiivistämISRakentamista lähinnä metsäalueiden kustannuksella, mikä ei vaikuta suuresti kaupunkikuvaan.¹⁶⁵ Helsingin kaupungin linja asema-alueiden suhteen ei vuoden 2002 yleiskaavan mukaan ollut muuttunut; kaupunkirakentaminen haluttiin edelleen keskittää hyvin liikenneyhteyksien läheisyyteen. Pohjoiset kaupunginosat nähtiin kuitenkin melko valmiina alueina, joilla suoritettava rakentaminen ja alueiden kehittäminen tapahtuisi hienovaraisen täydennys- ja tiivistämISRakentamisen avulla.¹⁶⁶

Nykyisin Oulunkylän rakentaminen on ollut juuri harkittua ja hienovaraista täydennys- ja tiivistämISRakentamista. Yksi merkittävä tekijä Oulunkylän tulevaisuuden ja rakentamisen kannalta on Runkolinja 550¹⁶⁷, josta on määrä tehdä raidelinja lähivuosina. Yleiskaava 2002 toteaa että Pohjoisilla esikaupunkialueilla etenkin ”Jokeri-linjan” asemien tuntumaan pyritään luomaan uusia työpaikkoja.¹⁶⁸ Samalla linjalla jatkaa kaupunkisuunnitteluviraston julkaisema *Oulunkylän renessanssi* -raportti vuodelta 2011, missä pohditaan Oulunkylän asemaseudun kehittämistä erityisesti tulevan Raide-Jokerin kannalta.

Kysymys tulee olemaan merkittävä lähivuosina. Pääradan ja Jokeri-linjan tärkeänä risteysasemana täydennysrakentaminen varsinkin aseman tuntumaan on ajankohtainen kysymys. Raportissa käsiteltiin alueen kehittämismahdollisuuksia ja -tarpeita myös pientalorakentamisen tiivistämisen, pysäköintipaikkojen, kauppakeskuksen laajentamisen ja liikenneyhteyksien kannalta. Keskeiseksi ongelmaksi nousee uuden ja vanha yhteensovittaminen. Helsingin maankäytön kehityskuvassa (2008) varsinkin Oulunkylän

¹⁶⁴ Oulunkylän renessanssi, 2011, 8. KSV.

¹⁶⁵ Helsingin yleiskaava 2002. Vaikutukset maisemaan 2002, 34. KSV.

¹⁶⁶ Helsingin yleiskaava 2002, 2003, 72, 212. KSV.

¹⁶⁷ Entinen Jokeri-linja

¹⁶⁸ Helsingin yleiskaava 2002, 2003, 212. KSV.

asemaseutu kuuluu alueisiin, joiden asumismahdollisuuksia halutaan monipuolistaa, rakentamista tiivistää ja tehdä kaupunkimaisemmaksi.¹⁶⁹ Lähitulevaisuuden merkittävimmät kysymykset Oulunkylässä liittyvät sen rooliin risteysasemana. Esimerkiksi kuinka paljon asemaseutua halutaan muuttaa sen vuoksi? Myös paineet palveluiden lisäämiseksi aseman tuntumaan, kuten myös täydennys- ja tiivistämISRakentamiseen koko lähialueella, ovat kovat. Kyseessä saattaa olla Oulunkylän kannalta suurin muutos sitten kerrostalorakentamisen alkamisen jälkeen.

Kokonaisuudessaan Oulunkylän rakentamisen historia on ollut monivaiheinen ja mielenkiintoinen. Helsingin läheisyys ja sen osaksi tuleminen, sekä rautatieyhteys, ovat näytelleet suurta roolia alueen kehityksen kannalta. Kasvavan keskuksen osana olemisen ja hyvien kulkuyhteyksien ansiosta Oulunkylä muuttui maaseudusta kukoistavaksi huvilayhdyskunnaksi 1900-luvun alussa, ja samoista syistä myöhemmin 1960-, -70-luvuilla huvilayhdyskunnasta kerrostalopainotteiseksi asemaseuduksi. Samat syyt aiheuttavat hyvin todennäköisesti myös tulevaisuudessa sen suurimmat muutokset.

Jokainen vaihe sen historiassa on kuitenkin onnistunut myös jättämään oman jälkensä sen rakennuskantaan. Tämän värikkään historiansa vuoksi Oulunkylä on erittäin monikerroksinen ja kiinnostava kokonaisuus, joka kertoo alueelle ominaisesta tavasta rakentaa ja asua 1800-luvulta aina tähän päivään. saakka. Voimakkaat rakentamisen kaudet ovat kuitenkin myös Oulunkylässä merkinneet purkamista ja vanhemman rakennuskannan katoamista uuden tieltä. Seuraavaksi katsomme tarkemmin sitä, millaisia muutoksia alueella on tapahtunut ja miten siellä on menetelty rakennuskannan säästämisen ja vaalimisen suhteen.

4.2 Rakennussuojelun historia

Oulunkylälle on käynyt samoin kuin monelle muulle vanhalle Helsingin esikaupunkialueelle, eli vanha puutalokanta on jäänyt suurimmaksi osaksi kerrostaloalueiden alle. Nykyisin Oulunkylässä on kerrostaloja suhteellisen paljon, verrattuna vastaaviin muihin alueisiin Helsingissä. Vuonna 1906 Oulunkylässä mainitaan olleen noin 170 huvilaa, mutta nykyään niitä on jäljellä enää kolmisenkymmentä.¹⁷⁰ Kaupunkisuunnitteluviraston raportissa vuonna 1972 vielä todetaan, että Oulunkylässä vanhoja, ennen 1930-lukua rakennettuja taloja on jäljellä yli neljännes.¹⁷¹ Vielä vuoden

¹⁶⁹ Oulunkylän renessanssi, 2011, 34, 59. KSV.

¹⁷⁰ Harmo 1987, 173; Oulunkylä renessanssi 2011, 42. KSV.

¹⁷¹ Helsinki yleiskaavaehdotus 1972, 1971, 10. KSV.

1945 rakennusjärjestyksessä Oulunkylä pyrittiin säilyttämään pientaloalueena, mutta jo 1970-luvulla se oli muuttunut suurimmaksi osaksi kerrostaloalueeksi.¹⁷² 1950-luvun jälkeen Helsingissä alkoi toisen polven esikaupunkirakentamisen vaihe kun uudet tuotantomenetelmät, uuden kuljetusvälineet ja taloudellinen kehitys loivat pohjan väestökasvulle. Toisen maailmansodan jälkeen rakennetut alueet joutuivat varsin usein ristiriitaan vanhan rakennuskannan ja miljöön kanssa. Näin kävi myös Oulunkylässä.¹⁷³

Helsingissä ja Oulunkylässä rakennussuojelusta voidaan alkaa puhumaan vasta 1970-luvulla. Tuolloin havahduttiin tilanteeseen, jossa vanhan rakennuskannan katoamista eivät rajoittaneet kelvolliset säädökset. Rakennussuojelun huolestuttava tila johti aktivoitumiseen rakennusten ja kulttuuriperinnön säilymiseksi. Muinaistieteellinen toimikunta¹⁷⁴ arvosteli vuoden 1970 Helsingin yleiskaavaa siitä, ettei siinä oltu lainkaan kiinnitetty huomiota rakennetun ympäristön suojeluun. Uusien rakennussuunnitelmien nähtiin myös olevan vakava uhka Helsingin historialliselle rakennuskannalle. Helsingin yleiskaavaosasto vastasi Muinaistieteellisen toimikunnan huolenaiheeseen: ”Seuraavaa yleiskaavaa laadittaessa lisätään ympäristösuojelun asiantuntijatyövoimaa; suojeluun kiinnitetään korostetusti huomiota. Lausunnoissa mainitut suojelukohteet otetaan huomioon myös kaavarunkotyössä ja detaljikaavoituksessa.”¹⁷⁵

Vuoden 1972 yleiskaavaehdotus kiinnittikin luvatusi enemmän huomiota rakennussuojeluun. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston yleiskaavaosasto julkaisi tuona vuonna luetteloita eri kaupunginosien historiallisista ja rakennustaiteellisista suojelukohteista. Näin tehtiin myös Oulunkylän kohdalla. Raportti toteaa Oulunkylän edustavan merkittäväällä tavalla 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun huvila-arkkitehtuuria, ”- - johon Terijoelta ja Helsingin keskustasta siirretyt huvilat tuovat oman lisänsä”. Raportti mainitsee lisäksi Oulunkylän olevan huomattava kulttuurihistoriallisen arvonsa vuoksi taiteilijayhdyskuntana.

Muinaistieteellisen toimikunnan pelko historiallisten rakennusten menettämisestä ei ollut turha, nimittäin siinä jatketaan, että Oulunkylä on kokenut suuria muutoksia ja entinen huvilayhdyskunta on muuttunut suurimmaksi osaksi kerrostaloalueeksi. Siinä lisätään, että laajempien vanhojen aluekokonaisuuksien löytäminen oli vaikeaa (pohjoisilla esikaupunkialueilla) ja että ”tätä tutkimusta tehtiin valitettavasti liian myöhään”. Se mainitsee vielä, että: ”Entisistä huvilakaupungeista on rippeitä jäljellä ja niiden säilyttäminen täysin poikkeavassa ympäristössä lienee kyseenalaista.” Raportissa

¹⁷² Helsinki yleiskaavaehdotus 1972, 1971, 4. KSV.

¹⁷³ Esikaupunkien yleiskaava, 1978, 14. MV.

¹⁷⁴ Nykyinen museovirasto

¹⁷⁵ Helsinki yleiskaavaehdotus 1970, 16. KSV.

ehdotetaan lisäksi Oulunkylästä 23 rakennusta suojeltavaksi ja lisäksi muutamia alueita, kuten Oulunkylän siirtolapuutarhan ja Pikkukosken uimarannan.¹⁷⁶

Ensimmäinen rakennus joka sai suojelumerkinnän asemakaavaan, oli Oulunkylän symbolinakin pidetty **Seurahuone**, vuonna 1979 (Larin Kyöstin tie 7). Seurahuoneella on hyvin värikäs historia esimerkiksi kylpylänä, ravintolana, pensionaattina ja opistona. Rakennus sijaitsee näyttävällä paikalla pääradan vieressä, missä se hallitsee asemanseutua. Erityisen tästä *ark* -merkinnästä tekee se, että ne olivat melko harvinaisia kantakaupungin ulkopuolella. Esimerkiksi vuoden 1976 yleiskaavan mukaan Seurahuone on ”korkealuokkainen ja mielenkiintoinen rakennus” ja se täytti viisi kuudesta suojelluille rakennuksille asetetuista arvoista, eli kulttuurihistoriallisen-, rakennustaiteellisen-, miljöö-, merkitys-, ja ainutlaatuisuusarvon. Ainoana arvona se ei täyttänyt tyypillisyyсарvoa, mikä sinänsä on ymmärrettävää, koska kyseessä ei ole Oulunkylälle tyypillinen rakennus.¹⁷⁷ Seurahuoneen suojelu on helppo ymmärtää. Kyseessä on vaikuttava rakennus, joka on yli 100 vuotta toiminut keskeisenä Oulunkylän maamerkkinä ja on ehkä Oulunkylän tärkein yksittäinen kiinteistö.

Seurahuone 1900-luvun alussa. Timo Pokelan kokoelma.

Aina vuoden 1985 rakennuslakimuutokseen asti Seurahuone säilyi ainoana suojeltuna rakennuksena Oulunkylässä. Lakiuudistuksen tiimoilta Seurahuoneen seuraksi suojelun piiriin astui 13 rakennusta. Tämä on suhteellisen pieni määrä rakennuksia verrattuna esimerkiksi vuoden 1983 kaupunkisuunnitteluviraston aluekohtaisiin

¹⁷⁶ Helsinki yleiskaavaehdotus 1972, 1971, 4–8. KSV.

¹⁷⁷ Rakennetun ympäristön suojelu 1976, 28. MV.

rakennussuojelusuositukseen, jossa Oulunkylästä noin 70 kohdetta suositellaan suojeltavaksi. *Suosituksia rakennussuojelukohteille esikaupunkialueilla* vuodelta 1986 toteaakin epäsuhtan suojelusuositusten ja varsinaisesti suojelumääräysten välillä olevan suuri, ja että suosituksia on aluekohtaisesti noudatettu vaihtelevasti. Sen mukaan Helsingin alueella noin 500:ltä suojelluksi suositellulta rakennukselta puuttuu kaavoituksen antama suoja.¹⁷⁸

Vuoden 1985 lakiuudistuksen myötä suojellut rakennukset olivat:

Aidasmäentie 24

Henrik Sohlbergintie 9

Jahtivoudintie 1

Jokiniementie 18

Mikkolantie 2

Pellavakaskentie 13

Pellavapellontie 1

Veräjämäentie 5

Veräjämäentie 10

Veräjämäentie 11

Veräjämäentie 13

Ylänkötie 4

Ylänkötie 6

Näistä rakennuksista muut ovat edelleenkin suojeltuja, paitsi Mikkolantie 2 ja Aidasmäentie 24, jotka ovat palaneet.

Vuosina 1972 - 1992 kaupunkisuunnitteluvirasto teki kymmenkunta laajempaa inventointia ja listaa suojelusuositusta Oulunkylässä. Erityisesti vuoden 1985 suojelulakiuudistuksen jälkeen Helsingin esikaupunkialueilla suoritettiin melko kattavia inventointeja ja esitettiin suojelun arvoisiksi lukuisia paikallishistoriallisesti ja kaupunkikuvan kannalta tärkeitä kohteita.¹⁷⁹ Samalla vanhan rakennuskannan katoamiseen haluttiin puuttua ja löytää kohteet, jotka vaativat kiireellisiä toimenpiteitä huonon kunnon, sopimattoman käytön tai vanhentuneen asemakaavan vuoksi.¹⁸⁰ Vuoden 1992

¹⁷⁸ Suosituksia rakennussuojelukohteille 1986, 8. KSV.

¹⁷⁹ Suosituksia rakennussuojelukohteille 1986, 3. KSV.

¹⁸⁰ Suosituksia rakennussuojelukohteille 1986, 3. KSV.

yleiskaavaluonnoksessa Veräjämäkeä suositeltiin alueena suojeluluokkaa 1, eli erittäin merkittävä aluekokonaisuus. Tämä tarkoitti sitä, että se suositteli koko rakennetun ympäristön suojelua kokonaisuutena sekä rakennusten, korttelialueiden, että julkisen kaupunkitilan osalta.¹⁸¹ Luonnos mainitsee, että SRKE¹⁸² on määritellyt 20 rakennusta suojeltavaksi, mutta että alueella on purettu lukuisia aiemmin suojeltaviksi ehdotettuja kohteita vuoteen 1992 mennessä. Alueella oli tuolloin voimassa yksittäisiä rakennuksia suojeleva asemakaava. Myös Oulunkylän siirtolapuutarhaa suositeltiin suojeltavaksi maisemakokonaisuudeksi ja Jokiniementie/Mikkolantie suojeltavaksi historiallisena tienä.¹⁸³

Veräjämäen suojelu kokonaisuutena ei ollut täysin uusi ehdotus, sillä jo vuoden 1971 yleiskaavaehdotus piti aluetta erityisen tärkeänä suojelukohteena ja halusi säilyttää sen huvilayhdyskunnan jäänteet.¹⁸⁴ Veräjämäki haluttiin jättää kokonaan 1970-luvun tehostamisrakentamisen ulkopuolella sen ”hyvien omakotitalojen ja erinomaisen asuinmiljöön” vuoksi, ja tehostamista ehdotettiin suoritettavaksi vasta vuonna 2000.¹⁸⁵ Tämä tavoite ei kuitenkaan toteutunut halutusti, vaan vuosina 1979 - 1984 sieltä purettiin yhteensä 12 rakennusta. Tuona aikana myös muualta Oulunkylästä purettiin yhteensä 5 suojelusuosituksissa ollutta rakennusta.¹⁸⁶

Vielä vuoden 1978 yleiskaavan liiteraportti toteaa Veräjämäestä, että: ”Toistaiseksi - - Veräjämäessä on ollut mahdollista saada erittäin hyvä kuva huvilayhdyskunnan rakenteesta asuinympäristön luonteesta kokonaisuutena edustavien yksittäisten huvilarakennusten ohella.”¹⁸⁷ Vuoden 1986 kaupunkisuunnitteluviraston tekemä raportti mainitsee kuitenkin erikseen, että ”- - Veräjämäen huvila-alueella purkaminen on vaikuttanut suuresti alueen luonteeseen.”¹⁸⁸ Myöhemmin sama selvitys toteaa kuitenkin toiveikkaasti, että: ”Runsaan purkamisesta ja uudisrakentamisesta huolimatta vanhan huvila-alueen luonnetta on vielä jäljellä.”¹⁸⁹ Varsinaisessa toimenpidesuosituksessaan raportti mainitsee, että huvila-alueen luonne ja ympäristöarvot on säilytettävä asemakaavamuutoksilla, ja että rakennusoikeutta tulisi pienentää siten, että lisärakennusoikeuden käyttö olisi mahdollista vanhoja rakennuksia purkamatta ja

¹⁸¹ Helsingin yleiskaava 1992, 1990, 42. KSV.

¹⁸² Suosituksia rakennussuojelukohteille esikaupunkialueilla 1986, YB:20/86.

¹⁸³ Helsingin yleiskaava 1992, 1990, 42. KSV.

¹⁸⁴ Oulunkylän tehostamistutkimuksen jatkotyö, 1973, 9, 10. KSV. Raportti mainitsee erityisesti sen korttelit 28007, -08, -09 ja -28. Se myös painotti Teinintien ja Käskynhaltijantien väliin jääviä kortteleita 28074-75, osia kortteleista 28058, -60, ja -61 ja korttelin 28058 tonttien 7 ja 8 rakennusten säilyttämistä.

¹⁸⁵ Oulunkylän tehostamistutkimuksen jatkotyö 1973, 17. KSV.

¹⁸⁶ Karppitie 1, Torivoudintie 13 ja 15 sekä Kylänvanhimmantie 18 ja 21.

¹⁸⁷ Esikaupunkialueiden yleiskaava 1978, 20. MV.

¹⁸⁸ Suosituksia rakennussuojelukohteille 1986, 6. KSV.

¹⁸⁹ Suosituksia rakennussuojelukohteille 1986, 57. KSV.

puutarhapihoja turmelematta. Lisäksi raportti antaa suositukset asemakaavalla suojelluille kohteille, joita se mainitsee 28 rakennusta Veräjämäen alueelta.¹⁹⁰

Suojelumääräyksiä Oulunkylässä on annettu vuoden 1985 tehtyjen suojelupäätöksien jälkeen vielä 13 kappaletta. Tämä tarkoittaa sitä, että Oulunkylässä on nykyisin yhteensä 24 suojeltua rakennusta, koska 3 aiemmin suojelluista rakennuksista on palanut. Lisäksi suojelun kannalta vuoden 2002 yleiskaava teki uuden ”aluevaltauksen” ottamalla suojeltaviksi kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti ja maisemakulttuurin kannalta merkittävät aluekokonaisuudet.¹⁹¹ Alueiden valinnat perustuvat Museoviraston ja Ympäristöministeriön vuonna 1993 julkaistuun luetteloon valtakunnallisesti merkittävistä kulttuurihistoriallisista ympäristöistä. Valtioneuvoston päätöksestä kyseiset alueet otettiin osaksi vuoden 2002 Helsingin yleiskaavaa.¹⁹²

Yleislinjauksena vuoden 2002 kaava toteaa esikaupunkialueilta suojelun arvoiksi kohteiksi esimerkiksi vanhat huvilayhdyskunnat, rintamamiesalueet ja 1940 – 50 -luvun jälleenrakennuskauden kerrostalot. Yleiskaavassa Oulunkylästä valittiin suojeltaviksi yhteensä viisi aluetta tai kokonaisuutta, mikä velvoittaa kehittämään alueita siten, että niiden arvot ja ominaispiirteet säilyvät.¹⁹³ Tuolloin myös Veräjämäki sai viimein jo vuodesta 1971 asti sille suositellun suojelun aluekokonaisuutena.

Yleiskaavassa 2002 suojellut alueet tai kokonaisuudet ovat:

Kustaankartanon vanhustenkeskus

Patolan pientaloalue

Oulunkylän taiteilijarivitalot

Veräjämäen huvila-alue

Oulunkylän siirtolapuutarha

Vuoden 1985 jälkeen suojellut rakennukset ovat:

Aidasmäentie 7b (2002)

Kirkkoherrantie 10 (2012)

Larin Kyöstin tie 13 (2000)

Kinkeripolku 4 (2004)

¹⁹⁰ Suosituksia rakennussuojelukohteille 1986, 57–70. KSV.

¹⁹¹ Helsingin yleiskaava 2002, 2003, 169. KSV.

¹⁹² Helsingin yleiskaava 2002, 2003, 171. KSV.

¹⁹³ Oulunkylän renessanssi 2011, 33. KSV.

Kinkeripolku 6 (2004)

Kinkeripolku 8 (2004)

Kinkeripolku 12 (2004)

Mikkolantie 3 (2000)

Mikkolantie 5 (2000)

Teinintie 6 (1986), palanut vuonna 2002

Teinintie 8 (1986)

Teinintie 27 (1988)

Torivoudinpolku 1 (2011)

5. Rakennussuojelun todellisuus Oulunkylässä

Tässä osassa tutkielmaani käsittelen millä tavalla rakennussuojelu käytännön tasolla on hoidettu ja toteutettu Oulunkylässä. Tarkoitukseni on havainnollistaa rakennussuojelun keskeisiä ongelmakohtia, tehdä päätelmiä Helsingin kaupungin suojelupolitiikasta, sekä valottaa miten käytännön suojeluprosessit etenevät. Tässä kaikessa Oulunkylä toimii koekenttänä, mikä on vain yksi esimerkkitapaus muiden joukossa. Emme voi siis päätellä koko totuutta Helsingin rakennussuojelusta pelkästään Oulunkylää tarkastelemalla, mutta voimme saada jonkinlaisen vaikutelman rakennussuojelun problematiikasta, prosessista kokonaisuutena ja siitä mitä pienessä mittakaavassa rakennussuojelun todellisuus on. Täytyy huomioda, että Oulunkylä ei edusta edes koko Helsingin rakennussuojelupolitiikkaa, vaan on yksi alue muiden joukossa, missä asiat on hoidettu eri tavalla kuin muilla esikaupunkialueilla ja muissa kaupunginosissa, puhumattakaan eri kaupungeista.

Eri näkökulmien ja ongelmakohtien esiintuomiseksi käyn läpi useampia erilaisia esimerkkitapauksia, joiden avulla voimme tarkastella tiettyjä suojeluprosessin piirteitä tai ongelmakohtia. Nämä esimerkkitapaukset käsittelevät muun muassa ongelmia, joita suojellun rakennuksen omistaja voi kohdata, millaisia ongelmia asiantuntijatahot joutuvat ratkaisemaan, miten suojelupäätöksiä on annettu ja miten suojeluprosessit saattavat edetä. Suojeluprosessi sisältää lukuisia tasoja, joilla kaikilla on omat vaikeat kysymyksensä. Rakennuksen säilyminen ja suojelun piiriin päätyminen on huomattavasti kompleksisempi yhtälö, kuin mitä kenties äkkiseltään kuvittelisi. Kysymykset koskevat samaan aikaan niin kollektiivista kulttuuriperintöä, kuin yksittäisen asukkaan tai perheen elinoloja ja

taloudellisia kysymyksiä. Päätöksiä rakennusten suhteen ei voida tehdä ottamatta huomioon rakennuksen omistajaa ja asukasta, ja toisaalta rakennuksen asukas tai omistaja ei voi tehdä päätöksiä ottamatta huomioon kulttuuriperintöä koskevia seikkoja.

Luvun 5.1 tavoite on selvittää millainen on rakennussuojelun ihanteiden ja käytännön suhde todellisuudessa on. Tavoitteeni on käyttää mahdollisimman montaa eri suojeltua tai potentiaalista suojelukohdetta esimerkkinä, sellaisesta näkökulmasta joka parhaiten kuhunkin tapaukseen soveltuu. Osa 5.1.1 pureutuu tarkemmin suojelusuositusten ja varsinaisen suojelun yhdenmukaisuuden tarkasteluun. Vastakkain asettuvat niin tavoitteet ja käytäntö kuin eri viranomais tahojen yhteistyökin. Erityisesti peilaan eri asiantuntijatahojen - kuten kaupunkisuunnitteluviraston ja kaupungin museon - suojelusuosituksia käytännön suojeluun. Käsittelen myös suojelun todellisuutta suhteessa Helsingin rakennussuojelulle asettamiinsa arvoihin. Luvussa 5.1.2 pohtii suojelun sisäistä logiikkaa, eli sitä kuinka yhdenmukainen linjaus on Oulunkylässä sisäisesti sekä hieman laajemmin Helsingin kontekstissa. Rinnastan tässä osassa ensisijaisesti tapauksia toisiinsa, mutta myös edellisen luvun tapaan suojelun ja suositusten sekä todellisuuden ja arvojen suhdetta.

Luku 5.2 pyrkii löytämään selityksen suojelun logiikalle, ristiriitaisuudelle Helsingin suojeluarvojen kanssa sekä valottamaan miten todellisuudessa suojelupäätösten antaminen Oulunkylän tapauksessa on mennyt. Luvut 5.2.1 – 5.2.3 pyrkivät antamaan vastauksen sille *miten* asiat käytännössä ovat menneet ja mitä voimme päätellä siitä. Luvun 5.3 tarkoitus on keskittyä enemmän siihen *miksi* asiat ovat menneet niin kuin ovat menneet ja *millainen* suojelun ja rakennusperinnön tila Oulunkylässä on. Lopuksi käsittelen vielä miten Oulunkylän tapauksessa on otettu huomioon nykyisen suojeluideologian painotuksia, kuten asukkaiden ympäristösuhteen kunnioittaminen sekä rakennusten autenttisuuden ja muutoksen ongelmat, ja luon katsauksen tulevaisuuden näkyymiin ja mahdollisiin uhkakuviin. Kaiken tämän jälkeen voimme saada paremman käsityksen siitä, miten rakennussuojelun kompleksinen todellisuus saattaa käyttäytyä.

5.1 Rakennussuojelulinjaukset

5.1.1 Suositusten ja suojelun epäsuhta

Yhteistyö suojelusuosituksista vastuussa olevien ja suojelumääräyksiä antavien tahojen välillä ei ole aina saumatonta. Oulunkylän tapaus osoittaa, miten suojelusuositukset eivät ole johtaneet aina haluttuun lopputulokseen. Nykyinen tilanne ei Oulunkylässä ole juurikaan muuttunut sitten vuoden 1986 kaupunkisuunnitteluviraston tekemän raportin, missä todetaan epäsuhtaan suojelusuositusten ja varsinaisen suojelun välillä olevan suuri. Vaivaiset 24 rakennusta on suojelun alaisina, vaikka suojelusuositukset ovat maininneet yli 70 kohdetta mitkä kuuluisivat tulla suojelluksi. Vuonna 2002 tulleet suojelualueet ovat sentään tuoneet vähän lähemmäksi asiantuntijoiden suosituksia ja varsinaista suojelua.

Kuitenkin Oulunkylästä rakennussuojelussa on suuria aukkoja. Epäsuhdasta suositusten ja suojelun välillä Oulunkylän kohdalla ei siis ole vaikeaa löytää esimerkkejä. Yksi kyseistä ilmiötä havainnollistava tapaus on **Karppitie 9**:ssä sijaitseva 1800-luvun lopussa¹⁹⁴ rakennettu niin sanottu **Kaparin villa**. Rakennusta suositellaan suojeltavaksi jokaisessa Oulunkylää koskevassa raportissa aina vuoden 1972 Helsingin yleiskaavaehdotuksesta lähtien.¹⁹⁵ Vuoden 1983 yleiskaavan aluekohtaisissa suosituksissa mainitaan rakennuksen olevan ”erittäin edustava” ja ”hyvä esimerkki niin sanotusta sveitsiläistyylistä”.¹⁹⁶ Rakennus onkin tyyliltään ainutlaatuinen Oulunkylässä ja varsin kookas, koska se sisältää useamman asunnon. Sen koristeellinen lasiveranta on tehty Terijoelta tuoduista rakennustarpeista. Lisäksi sen paikallishistoriallista arvoa lisää se, että siinä on nuoruudessaan asunut Suomen entinen pääministeri Kalevi Sorsa. Tarkastelemalla Helsingin yleisiä rakennussuojeluarvoja, ei ole vaikeaa löytää epäkohtia soveltamalla niitä Kaparin villaan. Kuitenkin ehkä vielä räikeämmässä ristiriidassa se on suojelusuosituksiin nähden. Yli 40 vuotta suosituksia ei ole tuonut sille vielä suojelua.

¹⁹⁴ Joidenkin lähteiden mukaan 1900-luvun alussa, kuten 1972 Helsingin yleiskaavaehdotuksen.

¹⁹⁵ Helsinki yleiskaavaehdotus 1972, 7. KSV.

¹⁹⁶ Oulunkylä ja Itä-Pakila 1983, 73. KSV.

Karppitie 9 1900-luvun alkupuolelta. Timo Pokelan kokoelma.

Oulunkylässä sijaitsee myös muutama jopa valtakunnallisesti harvinainen rakennus, jotka ovat suosituksista huolimatta vailla suojelua. Yksi esimerkki tästä on **Kantakyläntie 4**:ssä sijaitseva vanha **Månsaksen** tilan päärakennus. Se on rakennettu tiettävästi jo 1700-luvun lopulla tai 1800-luvun alussa, mikä tekee siitä Oulunkylän vanhimman rakennuksen, ja Helsingin ja Suomenkin mittakaavassa harvinaisen iäkkään¹⁹⁷. Oulunkylässä oli 1500-luvulta lähtien viisi tilaa, ja Månsaksen omistajia tunnetaan nimeltä tuonne asti.¹⁹⁸ Kuten aiemmin mainitsin, Helsingissä on alle 100 ennen vuotta 1850 valmistunutta rakennusta, mikä tekee jokaisesta 1700 - 1800-luvun vaihteen rakennuksesta erittäin arvokkaan, ja näin ollen myös erittäin potentiaalisen suojelukohteen.

Helsingin kaupunginmuseo oli samoilla linjoilla, kun se antoi vuonna 1991 lausunnon koskien Månsasta, missä mainitaan: ”Rakennus edustaa Helsingissä – luonnollista kyllä harvinaistunutta tyyppiä ja on ehdottomasti säilyttämisen arvoinen - - Rakennuksen säilyminen on turvattava ensisijaisesti asemakaavoituksella - - Helsingin kaupunginmuseo on kaikilla käytössään olevilla keinoilla valmis avustamaan tuen saamisessa.”¹⁹⁹ Rakennuksen paikallisesta merkityksestä kertoo se, että Maunulan kaupunginosa on saanut siitä nimensä²⁰⁰. Kantakyläntie 4 on Kaparin villan tavoin kuulunut suojelusuositukseen 1970-luvulta lähtien, mutta ei ole vielä saanut myönteistä suojelupäätöstä. Kyseessä on taatusti paikallishistoriallisesti merkittävä rakennus, koska se

¹⁹⁷Oulunkylä ja Itä-Pakila 1983, 76. KSV.

¹⁹⁸ Härö 1991. HKA.

¹⁹⁹ Sama

²⁰⁰ Ruotsiksi Månsas.

edustaa huvilarakentamista edeltänyttä aikaa, kun Oulunkylä oli vielä harvaanasuttua maaseutua, ja siellä sijaitsi vain muutama maatila pää- ja sivurakennuksineen. Kantakyläntie 4 on lähes ainut jäänne Oulunkylässä tuolta ajalta. Lisäksi se kuuluisi olla suojeltu jo pelkästään ikänsä puolesta.

Kantakyläntie 4 1900-luvun alkupuolella. Timo Pokelan kokoelma.

Toinen samankaltainen esimerkki erään aikakauden rakennustavasta on **Töllimäki 10:ssä** sijaitseva **Fazerin huvila**. Kyseessä on kuuluisan Fazerin suvun omistuksessa ollut Oulunkylän vanhin huvila, mikä on rakennettu vuonna 1864. Kyseessä on siis ikänsä puolesta helsinkiläisittäin erittäin harvinainen rakennus. Se edustaa myös erään aikakauden alkua Oulunkylän rakennus- ja paikallishistoriassa. Lisäksi rakennus on kulttuurihistoriallisesti arvokas juuri Fazerin suvun takia, koska se liittyy sitä kautta Suomen historiaan, eikä toimi pelkästään rakennushistoriallisena näytteenä 1800-luvun huvila-arkkitehtuurista. Helsingin 1980 määritteli kulttuurihistoriallisen arvon seuraavasti: ”Rakennettuun ympäristöön liittyy yhteiskunnan historiaa ja kulttuurikehityksessä ilmenneitä virtauksia, pyrkimyksiä ja olosuhteita. Kulttuurihistoriallinen arvo voi myös liittyä jonkin henkilön tai ryhmän toimintaan taikka historialliseen tapahtumaan.” Edellä mainittu kuvaus sopii täydellisesti Fazerin huvilaan: siihen liittyy yhteiskunnan historiaa, kulttuurikehityksessä ilmenneitä virtauksia ja historiallisesti merkittävien ihmisten

toimintaa. Fazerin huvila täyttäisi varmasti enemmän kuin vain kulttuurihistoriallisen perustelun tulla suojelluksi, ja se onkin kuulunut erilaisiin suojelusuosituksiin aina 1980-luvulta lähtien. Sen suojelulle ei ole vaikea löytää perusteita, eikä se suositusten mukaan kuuluisikaan olla suojelematon. Se on hyvä esimerkki suositusten ja suojelun ristiriidasta, ja samalla Helsingin suojeleuarvojen toteutumattomuudesta.

Fazerin huvila 1990-luvulla. Timo Pokelan kokoelma.

Nämä ovat vain muutamia esimerkkejä siitä, kuinka suuri epäsuhta suojeltujen ja suojeltaviksi suositeltujen rakennusten välillä Oulunkylässä on. Varsinkin Veräjämäen ulkopuolella olevat vanhat huvilat, ja muut rakennukset, ovat jääneet huomiotta ja suojelun ulkopuolelle - suosituksista ja inventoinneista huolimatta. Esimerkkinä lisäksi voisi mainita paikallishistoriallisesti merkittävän **Patomäentie 3**:ssa sijaitsevan 1910-luvulla rakennetun niin sanotun **Kunnanlääkäriin talon**, missä sijaitsi Oulunkylän itsenäisen kunnan ensimmäinen lääkärin vastaanotto ja virka-asunto, ja **Kylänvanhimmantie 22**:ssa sijaitsevan vuonna 1939 rakennetun pienen puisen kerrostalon. Nämä rakennukset ovat paikallishistoriallisesti arvokkaita ja ainutlaatuisia, ja suosituksista huolimatta silti suojelemattomia. Luvut kertovat omaa kieltään: yli 70:stä suojeltavaksi suositellusta rakennuksesta vain 24 on tällä hetkellä suojeltu.

Kylänvanhimmantie 22 1990-luvulla. Timo Pokelan kokoelma.

Kunnanlääkärin talo, eli Patomäentie 3 1990-luvulla. Timo Pokelan kokoelma.

5.1.2 Suojelulinjausten logiikka

Oulunkylästä löytyy lukuisia esimerkkejä suojelulinjauksen epäloogisuudesta. Yksi hyvä esimerkki tästä on **Kinkerinpolun** ja **Kyläsepänkujan** rakennuskokonaisuudet. Kinkerinpolulla sijaitsee neljä viehättävää ja keskenään melko erilaista 1920-luvun huvilaa. Kokonaisuus on saanut suojelumerkinnät asemakaavaan vuonna 2004. Talot ovat olleet myös suosituslistoilla 1970-luvulta lähtien²⁰¹. Kyläsepänkujan päässä aivan pääradan vieressä on taas kolmen 1900-luvun alun huvilan muodostama kokonaisuus. Ryhmät muistuttavat vahvasti toisiaan, vaikkakin Kyläsepänkujalla on yksi rakennus vähemmän. Molempia yhdistää se, että ne ovat Patolan alueella, vain noin kilometrin päässä toisistaan, ja että ne muodostavat tiiviin ja selkeän kokonaisuuden.

Rakennukset ovat vielä suunnilleen saman ikäisiä, mikä tekee mielestäni erikoiseksi sen, että Kyläsepänkujan rakennuksia ei mainita missään suosituksissa, eikä niillä ole suojelumerkintää. Kinkerinpolun puolesta puhuu se, että sen lähellä on Teinintien vanha Kottbyn tilan aitta (tietävästi 1700-luvulta) ja 1900-luvun alun päärakennus, sekä muita Teinintien vanhempia rakennuksia, kuten Teinintie 8:ssa sijaitseva entinen kansakoulu. Laajemmin ajateltuna kokonaisuus on ehjempi, mutta silti ero Kyläsepänkujan ja Kinkerinpolun välillä ei mielestäni ole suuri. Kyläsepänkujan talot tuntuvat kuuluvan muiden radanvarren huviloiden kanssa jostain syystä epäarvostetumpaan ryhmään, nimittäin Oulunkylässä niitä on purettu suhteellisen paljon. 1980-luvulla radan vierestä saivat lähteä muun muassa puuhuvilat osoitteista Torivoudintie 13 ja 15, ja Kylänvanhimmantie 18 ja 21²⁰².

Erikoista tapauksessa on myös se, että Kyläsepänkujan rakennukset eivät ole päässeet edes suojelusuositukseen. Suositukset ovat yleensä melko kattavia, ja niitä on runsaasta verrattuna suojeluun, mutta Kyläsepänkujan rakennusten suojeluun ei ole otettu kantaa. Tapaus toimii myös harvinaisena esimerkkinä suojelusuositusten epäjohtamuksesta, nimittäin ne ovat ainoita yli 100 vuotta vanhoja rakennuksia Oulunkylässä, joita luetteloista ei löydy. Tämä edustaa mielestäni suurinta poikkeusta ja epäloogisuutta Oulunkylän suojelusuosituksissa, koska en näe mitään loogista syytä jättää Kyläsepänkujan taloja suositusten ulkopuolelle. Ne eivät poikkea muista Oulunkylän suojelluista tai edes suojeltaviksi suositelluista rakennuksista siten, etteivät ne ansaitsisi kuulua edes toiseen noista ryhmistä. Jopa aiemmin mainitsemani purettu radanvarren rakennukset Kylänvanhiman- ja Torivoudintieltä, olivat suojelusuosituksissa ennen

²⁰¹ Esikaupunkialueiden yleiskaava 1978, 40. MV.

²⁰² Oulunkylä ja Itä-Pakila 1983, 74. KSV.

purkamistaan.²⁰³ Kyläsepänkujan rakennukset eivät siis ole viiteryhmänsä tavoin koskaan kuuluneet suositeltaviin kohteisiin, vaikkakin ne suosituksista huolimatta purettiin. Kyläsepänkujan talot ovat mystisiä väliinpuotoajia, jotka eivät kuulu minkään viiteryhmänsä tavoin edes suojelusuosituksiin.

Myös samantyylisten yksittäisten rakennusten suojelussa on sisäistä epäjohtonmukaisuutta. Veräjämäessä sijaitsee useampi hyvin paljon toisiaan muistuttava ruotsalaistyylinen, mansardikattoinen 1920-luvun huvila. Tällaisia huviloita sijaitsee muun muassa osoitteissa **Kirkkoherrantie 10**, **Pellavapellontie 5** ja **Pellavakaskentie 9**. Näistä kolmesta kuitenkin vain Kirkkoherrantie 10 on saanut suojelun (2012). Samankaltaisuutensa vuoksi on epäloogista, että vain yksi rakennuksista on suojeltu, koska ne sijaitsevat samalla alueella vain muutaman sadan metrin sisällä, ja eivätkä suojeluarvoilla mitattuna poikkea juurikaan toisistaan. Tai toisinpäin ajateltuna: jos yksi rakennuksista on otettu suojelun piiriin, niin ei ole perusteltua miksi muita ei otettaisi. Tapaukset edustavat jälleen epäsuhtaa suojelusuositusten ja - päätösten kanssa, sekä sisäistä epäloogisuutta. Kaikkia kyseisiä rakennuksia on suositeltu suojeltavaksi jossain vaiheessa. Helsingin kaupunginmuseon on esimerkiksi antanut vuonna 2004 lausunnon liittyen Pellavapellontie 5:een:

”Vaikka Pellavapellontie 5:n asuintalo ei edustakaan varsinaista oulunkyläläistä huvilarakennusta, liittyy rakennus väljine tontteineen kuitenkin historialliseen aikakauteen. Tämä 1920-luvun asuintalo on yksi merkittävä kohde verkossa, jonka Oulunkylässä vielä sijaitsevat huvilayhdyskunnan aikaiset ja kyseiseen rakentamistapaan liittyvät rakennukset muodostavat. Kaupunginmuseo pitääkin erittäin tärkeänä, että kaikki vielä säilyneet Oulunkylän huvilayhdyskunnan aikaiset ja siihen historiallisesti liittyvät rakennukset säilytetään myös tuleville polville. Olemuksellaan ne kertovat Oulunkylän poikkeuksellisesta historiasta ja elämäntavasta. Ne antavat tälle kerrokselliselle ympäristölle ajallista ulottuvuutta ja syventävät alueen identiteettiä.”²⁰⁴

Kaupunginmuseon linja Pellavapellontie 5:n ja kaikkien ”huvilayhdyskunnan aikaisten” rakennusten suhteen on selkeä: kaikkien rakennusten säilyminen on tärkeää. Vaikka Pellavapellontie 5 ei olekaan Pellavakaskentie 9:n tavoin vielä suojeltu, kuuluvat ne Veräjämäen aluesuojelun piiriin, eli niissä ei voi tehdä toimenpiteitä täysin omavaltaisesti. Tämä ei kuitenkaan poista sen tärkeyttä että rakennukset saisivat suojelumerkinnän asemakaavaan. Merkintä tuntuu vielä paremmin oikeutetulta ja johdonmukaiselta, koska hyvin samankaltainen rakennus lähistöllä on suojeltu. Tämän

²⁰³ Helsinki yleiskaavaehdotus 1972, 7. KSV.

²⁰⁴ Salminen 2004. HKA.

kolmikön tapaus korostaa entisestään suojelunlinjan sisäistä epäloogisuutta.

Pellavapellontie 5 ja Kirkkoherrantie 10 1990-luvulla. Timo Pokelan kokoelma.

Yksi hyvin ainutlaatuinen ja poikkeuksellinen esimerkki suojelulinjausten epäjohtomukaisuudesta, erityisesti Helsingin yleisen linjauksen kanssa, on **Oulunkylän Vanha kirkko**. **Siltavoudintie 12** sijaitseva K.F. Bergmanin suunnittelema vuonna 1905 valmistunut kirkko on erikoinen poikkeustapaus monessa mielessä. Se on ensinnäkin ainoa Helsingissä sijaitseva 1900-luvulla valmistunut puukirkko.²⁰⁵ Aikoinaan se valmistettiin lähes kokonaan talkoovoimin ja oulunkyläläisten lahjoituksin rukoushuoneeksi. Kirkkolain mukaan kaikki ennen vuotta 1917 rakennetut kirkolliset rakennukset kuuluvat automaattisesti rakennussuojelun piiriin.

Tämän lain alaisuudessa olevia rakennuksia ei saa siis purkaa, tai niille ei saa tehdä ulko- tai sisäasua olennaisesti muuttavia korjaustöitä ilman museoviraston lausuntoa.²⁰⁶ Vaikka Vanha kirkko on oulunkyläläisille toimittanut normaalia kirkon funktiota, se vihittiin kuitenkin virallisesti kirkoksi vasta vuonna 1980, kun se oli remontoitu tulipalon jälkeen.²⁰⁷ Tämä tarkoittaa myös sitä, että sen ei katsota olevan ennen vuotta 1917 valmistunut kirkko, eikä se näin ollen ole suojeltu kirkkolain mukaan. Sen suojelemiseksi ei ole myöskään tehty erillispäätöstä. Ironista kyllä, se on lähes ainut ennen vuotta 1950-lukua valmistunut kirkko Helsingissä, mikä ei ole suojeltu. Helsingissä on yhteensä yhdeksän vuoden 1917 jälkeen valmistunutta kirkkoja, mitkä on suojeltu erillispäätöksellä.²⁰⁸

²⁰⁵ Esikaupunkialueiden yleiskaava 1978, 54. KSV.

²⁰⁶ Kirkkolaki 14.luku 5 §

²⁰⁷ Harmo 1987, 54, 55.

²⁰⁸ Suomen evankelisluterilaisen kirkon www-sivut.

Oulunkylän Vanha kirkko ja kellotorni 1900-luvun alussa. Timo Pokelan kokoelma.

Vuonna 2005 Helsingin kaupunginmuseo antoi lausunnon Oulunkylän vanhan kirkon suojelemiseksi liittyvään valtuustoaloitteeseen. Siinä mainitaan, että: ”(tontin lisärakentamista koskevaa päätöstä) pidettiin hyvänä myös siksi, että vanhan kirkon asema kaupunkirakenteessa säilyisi. Kaupunginmuseo tulee esittämään kirkkorakennuksen suojelua tulevassa asemakaavanmuutoksessa.”²⁰⁹ Asemakaavaa ei tosin ole vielä muutettu. Vanhan kirkon kohdalla Oulunkylässä on voimassa vielä vuodelta 1953 peräisin oleva asemakaava, mikä on viimeisiä jäänteitä Oulunkylän ensimmäisestä yleiskaavasta.²¹⁰

Vanhan kirkon tapaus on erittäin poikkeuksellinen ja harvinainen varmastikin koko Suomen mittakaavassa. Oulunkylän Vanha kirkko on eräänlainen väliinputoaja, koska se ei kuulu automaattisesti kirkkolain piiriin, eikä sen suojelusta ole tehty erillistä päätöstä kirkollisena rakennuksena, ja samalla se on jäänyt myös huomiotta normaalin suojelun puitteissa, koska se on kirkollinen rakennus. Vanha kirkko on Kaparin villan tavoin yksi esimerkki myös siitä, miten yli 40 vuoden suojelusuositukset eivät ole tuottaneet tulosta.²¹¹

²⁰⁹ Sarento 2005. HKA.

²¹⁰ <http://ptp.hel.fi/kaavat/3495.pdf>

²¹¹ Helsinki yleiskaavaehdotus 1972, 7. KSV.

5.2 Suojelupäätösten antaminen

Kuten vuoden 1985 jälkeisiä suojelumääräyksiä tarkastelemalla voi huomata, on päätöksien antaminen Oulunkylässä ollut hyvin satunnaista. Samaa voi sanoa pohjoisista esikaupunkialueista yleensä. Oulunkylän lähikaupunginosien suojelussa on suuria aluekohtaisia eroja. Alueet eivät ole tietenkään suoraan verrannollisia toisiinsa, mutta voimme päätellä niistä jotain Helsingin suojelulinjauksista. Esimerkiksi Käpylässä, joka on Helsingin rakennussuojelun urauurtava alue, on suojelukohteita yli 300. Samoin Maunulassa suojelukohta on yli 200. Oulunkylä vertautuu lähialueista Pakilaan, Malmiin, Pukinmäkeen, Savelaan ja Koskelaan, joissa on suojelukohteita suunnilleen saman verran, eli noin 20 - 30.

Alueiden erilaisuus tietysti selittää osaltaan näitä hyvin poikkeavia suojelumääriä: Maunulassa on Pirkkolan lahjoitustalousoalue sotien ajalta ja Käpylä on yksi Helsingin tunnetuimpia alueita ainutlaatuisen rakennuskantansa vuoksi. Silti kymmenkertainen suojelumäärä viereisten kaupunginosien välillä on melko suuri ero; varsinkin kun suojelumerkintöjä on suhteellisen vähän verraten suositusten määrään. Suojelupäätöksiä on annettu Oulunkylässä myös melko harvoin. Vuoden 1988 jälkeen on esimerkiksi 12 vuoden tauko seuraavaan päätökseen. Samoin 2004 vuoden jälkeen on mennyt taas 7 vuotta seuraavaan suojelumerkintään.

Suojelumääräysten sisäinen epä johdonmukaisuus, ristiriitaisuus Helsingin omien suojeluarvojen kanssa ja vähäinen määrä herättää paljon kysymyksiä. Miksi suojelu vaikuttaa niin satunnaiselta? Miksi tietyt rakennukset ovat suojeltuja ja toiset vastaavat rakennukset eivät? Miksi juuri tietyt rakennukset on päätetty suojella? Miksi suojeltuja rakennuksia on niin vähän suhteessa suosituksiin? Suojelupäätösten lähempi tarkastelu kuitenkin paljastaa jotain Oulunkylän suojelulinjauksista ja selittää miksi suojelu näyttää olleen siellä niin sattumanvaraista. Vaikka lukujen valossa Oulunkylän suojelutilanne ei näytä kovin hyvältä, niin sen vanhat arvokkaat rakennukset eivät ehkä olekaan niin huonossa tilanteessa, kuin äkkiseltään näyttää.

5.2.1 Tavat päätyä suojeluun

Rakennussuojelun sattumanvaraisuuden selittää se, että vuoden 1985 järjestelmällisen suojelun jälkeen suojelumääräyksiä yksittäisille rakennuksille Oulunkylässä on jaettu ainoastaan tapauskohtaisesti.²¹² Tämä tarkoittaa sitä, että suojelumerkintöjä ei ole annettu kartoittamalla suojelun arvoiset rakennukset, ja sitä kautta suojelu olisi legitimoitu järjestelmällisesti, vaan merkinnät on annettu aina tapauksen tullessa tavalla tai toisella ajankohtaiseksi. Toisin sanoen Oulunkylän rakennussuojelu ei ainoastaan vaikuta sattumanvaraiselta, vaan se on myös tavallaan ollut sattumanvaraista.

Tämä ei tietysti tarkoita sitä, että kohteet olisivat valikoituneet arpomalla, vaan suojelupäätökset on tehty tapauksissa, missä tontille on esimerkiksi haettu lisärakentamisoikeutta, tai se on sijainnut alueella jolle syystä tai toisesta on tehty kaavamuuotos. Suojelu ei ole siis ollut missään nimessä järjestelmällistä, tai lähtöisin suojelun näkökulmasta. Käytännössä siis ainut tapa, jolla suojelumääräyksiä on Oulunkylässä vuoden 1985 jälkeen annettu, on ollut se, että rakennuksen asemakaavaa on syystä tai toisesta satuttu muuttamaan.

Tämä selittää myös ne ristiriidat ja epäloogisuudet, mitä suojelulinjauksissa on havaittavissa, kuten sisäisen epäjohtonmukaisuuden, suositusten ja suojelun epäsuhtan ja ristiriidan Helsingin yleisten suojeluarvojen kanssa. Koska suojelupäätöksiä on annettu vain silloin, kuin jonkin rakennuksen asemakaavamuutos on tullut ajankohtaiseksi, niin tästä voimme päätellä, että jotkin suojelemisen arvoiset rakennukset ovat suojelemattomia vain siitä syystä, että niiden säilymistä ei ole koskaan kyseenalaistettu, tai asemakaavan muutoksille ei ole ollut aiheutta.

Kunnan ei ole tarvinnut ottaa kantaa rakennusten säilymiseen, koska mikään ei ole uhannut niiden olemassaoloa. Tämä tarkoittaa sitä, että vaikka Oulunkylässä asemakaavalla suojeltuja rakennuksia on vain 24, käytännössä vanhan suojelemattoman rakennuksen tulevaisuutta koskeva myönteinen päätös tehtäisiin tapauksessa, jos sen olemassaolo kyseenalaistuisi, esimerkiksi jonkin uuden rakennushankkeen vuoksi. Tietysti ilman suojelupäätöstä olevan rakennuksen säilyminen on epävarmempaa, mutta hyvin monessa suojelluksi suositellun rakennuksen tapauksessa suojelupäätös varmasti annettaisiin, vaikka rakennus ei nauttisikaan vielä lain suojaa. Oulunkylässä on tosin huonokin esimerkkejä tapauksista, joissa vanha arvokas rakennus on purettu uuden alta, mutta tapaukset ovat olleet erittäin harvinaisia 1985 lakiuudistuksen jälkeen.

²¹² Poikkeuksena 2000-luvun alussa suojellut alueet

Vuoden 1985 jälkeiset tapaukset edustavat kahta poikkeusta lukuun ottamatta kaikki edellä mainittua kaavaa, eli rakennukset ovat saaneet suojelusuosituksen, mutta eivät suojelupäätöstä, minkä jälkeen niihin on kohdistunut jonkin muutospaine, mikä on johtanut myönteiseen suojelupäätökseen.²¹³ Toisaalta juuri kaavat erottavat tapaukset, koska syyt asemakaavan muutoksien hakemiseen ovat olleet erilaisia. Kaavamuutoksissa on muutamia erilaisia tapauksia ja ne voi jakaa karkeasti kahteen erilaiseen ryhmään.

Ensimmäinen ryhmä pitää sisällään rakennukseen tai tonttiin kohdistuvat purkulupahakemukset ja kaavamuutokset. Toinen ryhmä taas käsittää laajemmat asemakaavat, joissa alueelle ollaan tekemässä uusia rakennuksia, tai esimerkiksi tie- tai puistoaluemuutoksia. Näitä erottaa se, että toisessa asukas hakee muutosta omistamalleen tontille, tai haluaa purkaa vanhan rakennuksen, kun taas toisessa tapauksessa suojeltavan rakennuksen läheisyyteen ollaan rakentamassa uusia rakennuksia tai tekemässä muita muutoksia. Tällöin muutosta hakee kaupunki, rakennusfirma tai vastaava yritys. Voitaisiin myös ajatella, että toisessa tapauksessa muutospaineet tulevat sisältäpäin, eli talon omistajan taholta, kun taas toisessa ne tulevat ulkoapäin, eli rakennusfirman tai kaupungin taholta.

Seuraavaksi käsittelem tarkemmin millaisissa tapauksissa suojelumääräyksiä on Oulunkylässä annettu. Muutosasemakaavoja tutkimalla voimme todistaa väitteen siitä, että suojelupäätöksiä on annettu vain eteen tulleiden tapausten yhteydessä, eikä varsinaista suojelukaavoitusta ole tehty. Tavat, joilla rakennukset ovat päätyneet suojeltaviksi, voidaan jakaa karkeasti kahteen eri ryhmään. Jaotteluna käytän aiemmin määrittelemiäni sisäisiä ja ulkoisia muutospaineita.

5.2.2 Sisältäpäin tulevat muutospaineet

Sisältäpäin tulevat muutospaineet ovat olleet Oulunkylässä suhteellisen harvinaisia, mutta eivät vieraita. Tämä tarkoittaa sitä, että purkulupia suojelluille tai suojeltaviksi suositelluille rakennuksille on haettu silloin tällöin. Purkuluvan saaminen on vuoden 1985 jälkeen osoittautunut kuitenkin hyvin vaikeaksi, jos kyseessä on ollut rakennus joka on saanut suojelusuosituksen, suojelumerkinnästä puhumattakaan. Kuitenkin erilaiset tilanteet ovat saaneet kiinteistöjen omistajat hakemaan purkulupaa. Vanhoilla rakennuksilla on

²¹³ Ainoana poikkeuksena Mikkolantie 3 ja 5, joita ei mainita missään suojelusuosituksissa, vaikka ne ovat saaneet myönteisen suojelupäätöksen kaavamuutoksen yhteydessä. Tapaus toteuttaa kuitenkin muuten samaa logiikkaa, eli suojelupäätös on annettu aluetta koskevan kaavamuutoksen esityksen yhteydessä, joka ei ollut lähtöisin suojelun näkökulmasta.

omat puutteensa ja rajoitteensa, ja monesti nuo rajoitteet johtavat siihen, että rakennustauhkaa sisältäpäin tulevat purkupaineet, eli rakennuksen ja tontin omistajan taholta tuleva halu purkaa vanha rakennus.

Vanha rakennus saattaa olla erittäin hankala omistettava. Iäkkäämmät rakennukset vaativat luonnollisesti enemmän huoltoa kuin uudemmat, ja huoltotoimenpiteet ovat yleensä suurempia ja kalliimpia. Omistajalla edullisempi ja houkuttelevampi vaihtoehto saattaa olla purkaa rakennus, ja esimerkiksi myydä tontti ja välttyä korkeilta korjauskustannuksilta. Vanhoista rakennuksista saattaa puuttua nykyaikaiset mukavuudet tai ne voivat olla epämukavia asuttavia. Tämä saattaa johtaa haluun purkaa vanha rakennus ja rakentaa tontille uusi, vaikka vanha kiinteistö ei olisi erityisen huonossa kunnossa.

Oulunkylässä purkulupia on haettu harvakseltaan ja kolmesta pääsyystä: omistajan laajennushalusta, rakennuksen huonosta kunnosta ja kiinteistön käyttämättömyydestä johtuen. Kaikki nämä syyt liittyvät osaltaan vanhojen rakennusten luonteeseen asuinrakennuksena. Tämä muodostaa erittäin problemaattisen yhtälön, koska iäkäs rakennus saattaa asettaa omistajansa taloudellisesti todella tukalaan tilanteeseen, mikä ajaa hakemaan purkulupaa. Uusi rakennus saattaisi maksaa saman verran kuin vanhan korjaaminen, joten kulttuuriperinnön vaaliminen ei välttämättä tunnu tilanteessa arvokkaalta. Toisaalta jos rakennus on asumaton, se saattaa olla erittäin huonossa kunnossa, sitä on vaikea saada myydyksi ja sen kunnostaminen asumiskuntoon voi olla erittäin kallista. Tällaiset erilaiset tilanteet muodostavat monimutkaisia ongelmia, jossa omistajat, asiantuntijatahot ja kunta joutuvat kehittämään kaikkia osapuolia miellyttäviä ratkaisuja.

Esimerkkinä purkuluvan hakemisen johtamisesta suojeluun ja rakennuksen omistajan laajentamishaluista voidaan käyttää jo aiemmin käsiteltyä **Kirkkoherrantie 10:tä**. Vuonna 2007 osoitteessa sijaitsevalla 1930-luvun päärakennukselle ja muutaman vuoden vanhemmalle talousrakennukselle haettiin lisärakentamisen vuoksi purkulupaa. Rakennusvalvontavirasto pyysi Helsingin kaupunginmuseolta lausuntoa Kirkkoherrantie 10 liittyen. Lausunnossa kuitenkin todetaan, että: ”Kaupunginmuseo pitääkin erittäin tärkeänä, että vielä säilyneet Veräjämäen alkuperäisrakennukset, Kirkkoherrantie 10:n kohteet mukaan lukien, säilyvät kertomassa Oulunkylän huvilayhdyskunnalle ominaisesta tavasta rakentaa.”

Myöhemmin lausunto jatkaa, että: ”Edellä mainittuun viitaten kaupunginmuseo katsoo, että Kirkkoherrantie 10:ssä sijaitsevalla asuintalolla ja sen piharakennuksella on niin merkittäviä kulttuurihistoriallisia arvoja, että niiden purkamisesta tulee pidättäytyä.

Tavoitteena tulisi olla suojelukaavan laatiminen - -.” Kaupunginmuseo ehdottaa vielä täydennysrakentamisen tutkimista, joka samalla vastaisi tontin omistajan intressejä, sekä palvelisi rakennuksen säilyvyyttä. Kaupunginmuseo vielä lisää, että: ” - - tässä muuttuneessa ympäristössä jokaisella vielä säilyneellä huvilalla on oma tärkeä tehtävänsä kertoa 1900-luvun alun Oulunkylälle ominaisesta tavasta rakentaa.”²¹⁴

Prosessista seuranneessa kaavoituksessa otettiin huomioon omistajan halut ja rakennusten suojelun lisäksi kaavaan annettiin rakentamisoikeus uudelle kaksikerroksiselle pientalolle.²¹⁵ Tilanteessa tehty ratkaisu kuvastaa Oulunkylän yleistä linjaa, eli kaikki vanhat rakennukset halutaan säilyttää. Kaupunkisuunnitteluviraston osallistumis- ja arviointisuunnitelmassa sanotaan, että: ”Kaupunginmuseo ja Uudenmaan ympäristökeskus totesivat lausunnoissaan, että rakennusten purkamisesta tulee pidättyä ja ratkaista niiden säilymismahdollisuudet ja täydennysrakentaminen asemakaavan muutoksen yhteydessä.”²¹⁶ Lisäksi tilanteeseen luotiin ratkaisu, joka vastasi asukkaan toiveita, sekä varmisti arvokkaan kulttuuriperinnön säilymisen. Suojelupäätökseen johtanut prosessi siis alkoi omistajan aloitteesta ja halusta rakentaa tontille uusi rakennus. Päätös kuvastaa myös hyvin Oulunkylän yleistä linjaa, eli suojelevaa asennetta vanhoja huviloita kohtaan.

5.2.3 Ulkopäin tulevat muutospaineet

Toinen pääsääntöinen tapa päätyä suojelun piiriin, on eri syistä tehdyt suuremmat aluetta koskevat asemakaavamuutokset. Kaavamutokset saattavat olla harmittomia puistokaavoituksia, tai huomattavasti dramaattisempia ja kompleksisempia tapauksia, jossa vanha rakennus on keskellä suurta aluemuutosta. Yhteistä näille päätöksille on se, että rakennuksen omistaja ei ole hakenut muutosta, vaan kaupunki tai muu taho on tehnyt aloitteen muuttaa asemakaavaa, mikä on johtanut rakennuksen suojelumerkintään.

Epädramaattista tapaa suojelumerkinnän antamiselle edustaa muun muassa **Larin Kyöstin tie 13**. Osoitteessa sijaitsee Suomen ja Helsingin mittakaavassa hyvin harvinainen ja isokokoinen 1900-luvun alun puukerrostalo, nimeltään **Arttula**, mikä sisältää 14 huoneistoa. Rakennus on hyvin tunnistettava ja symbolinen rakennus Oulunkylälle. Se on näkyvällä paikalla radan varressa, ja muodostaa Seurahuoneen kanssa paikallisesti merkittävän miljöön. Se sai suojelumerkinnän asemakaavaan samalla, kun alueen katu- ja

²¹⁴ Helsingin kaupunginmuseo, Lausunto nro 123, 27.9.2007 s.2. HKA.

²¹⁵ Helsingin kaupunginmuseo, asemakaavaosasto 16.2.2011. HKA.

²¹⁶ Oulunkylä, Veräjämäki 2011. KSV.

puistoalueita kaavoitettiin uudelleen vuonna 1999.²¹⁷ Sinänsä kaavamuutokset eivät muodostaneet uhkaa Arttulan säilymisellä, vaan ennemminkin se vain sattui sijaitsemaan kaavoitetulla alueella. Arttula on yksi niitä rakennuksia, joka on ollut suojelusuosituksissa 1970-luvulta lähtien, mutta jonka suojelu ei ole tullut ajankohtaiseksi aiemmin. Mitä luultavimmin Arttulan tapauksessa suojelukaavoitusta ei koettu tarpeelliseksi tehdä erikseen, mutta kun kaavamuutos joka tapauksessa tehtäisiin alueelle missä se sijaitsee, niin suojelumerkintä voitaisiin antaa siinä samalla.

Samankaltainen tarina liittyy myös Mikkolantien 3 ja 5 suojeluun. Samoihin aikoihin Patolan puolella tehtiin pienimuotoinen katualueen kaavoitus, mikä johti kyseisissä osoitteissa olevien rakennusten suojeluun.²¹⁸ Molemmissa tapauksissa rakennuksiin ei kohdistunut uhkaa, mutta suojelupäätökseen silti päädyttiin ikään kuin ”siinä sivussa”. Mikkolantien rakennusten suojelusta tekee omanlaatuisen se, että niitä ei mainita suojelusuosituksissa, mutta silti ne on katsottu kaavamuutoksen aikana suojelun arvoisiksi. Mikkolantie 5 on siitakin poikkeuksellinen, että se on nuorin yksittäinen suojeltu rakennus Oulunkylässä, ja se edustaa ainoana rakennuksena täysin eri aikakautta ja rakennustyyliä, kuin muut suojellut rakennukset.

Se on rakennettu vuonna 1959. Tästä voimme päätellä, että uusia asemakaavoja tehtäessä harkitaan myös alueen suojelukaavoitusta. Suojelukohteita harkitaan myös suosituslistojen ulkopuolelta, niin kuin Mikkolantien kohteet osoittavat. Positiivista tässä esimerkissä on myös se, että rakennuksen ei tarvitse olla 100-vuotias tullakseen suojelluksi. Myös aiemmin mainitut Kinkeripolun talot ovat vastaava tapaus, joiden kohdalle puistoalueen kaavoitus vuosina 2003 – 2004 johti rakennusten suojeluun.²¹⁹ Vanhin esimerkki puistoalueen kaavoituksen yhteydessä tehdyistä suojelumerkinnöistä on jo vuodelta 1986. Silloin suojeltiin entinen kansakoulumiljöön ja sieltä rakennukset osoitteista **Teinintie 6** ja **8**, joista Teinintie 6 valitettavasti paloi vuonna 2002.²²⁰ Vielä yksi vastaavasta tapaus on vuonna 2002 suojeltu **Aidasmäentie 7b**. Osoitteessa sijaitsee 1800 - 1900-luvun vaihteessa rakennettu Oulunkylän vanhinta huvilakantaa edustava rakennus.

Esimerkkinä hieman dramaattisemmasta lähialueen muutoksesta on **Torivoudinpolku 1**. Osoitteessa sijaitsee vuonna 1930 rakennettu kaksikerroksinen rapattu puurakennus nimeltään **Villa Sumio**. Rakennuksen kanssa samalla tontilla sijaitsi ennen vanha ammattikoulu ja joitain muita rakennuksia, mutta vuonna 2010 ne päätettiin purkaa ja rakentaa tilalle kerrostaloja. Kaupunkisuunnitteluvirasto ja kaupunginmuseo puolsivat

²¹⁷ Sähköinen versio kaavasta löytyy www-sivulta <http://ptp.hel.fi/kaavat/10770.pdf> (3.3.2015)

²¹⁸ Sähköinen versio kaavasta löytyy www-sivulta <http://ptp.hel.fi/kaavat/10678.pdf> (3.3.2015)

²¹⁹ Sähköinen versio kaavasta löytyy www-sivulta <http://ptp.hel.fi/kaavat/11235.pdf> (3.3.2015)

²²⁰ Sähköinen versio kaavasta löytyy www-sivulta <http://ptp.hel.fi/kaavat/9296.pdf> (3.3.2015)

asemakaavan muutosta, jossa Villa Sumio sai sr-2-suojelumerkinnän.²²¹ Merkinnän antaminen ei lopulta ollut vaikea päätös, koska se oli valmiiksi kaavaehdotuksessa, eikä kaupunkisuunnitteluviraston ja kaupunginmuseon tarvinnut kuin hyväksyä se. Rakennus kuuluu siihen ryhmään, joka löytyy jokaisesta suojelusuosituksesta 1970-luvulta lähtien.²²² Senkin suojelua ehdittiin suositella lähes 40 vuotta, ennen kun lopulta kyseinen rakennusprojekti johti merkinnän antamiseen.

Villa Sumio 1990-luvulla. Timo Pokelan kokoelma.

5.4 Rakennussuojelun todellisuus

Vuonna 2011 valmistunut kaupunkisuunnitteluviraston *Oulunkylän renessanssi*-raportti mainitsee Veräjämäen suojelumääräysten olevan vanhentuneita, ja että määräykset tulisi tarkistaa jokaisen rakennuksen kohdalta.²²³ Vaikka Oulunkylässä on laillisesti suojeltu vain 24 rakennusta, se ei kerro koko totuutta Oulunkylän rakennussuojelun tilasta. Jo aiemmin mainitut lausunnot kuten: ”Kaupunginmuseo pitääkin erittäin tärkeänä, että vielä säilyneet Veräjämäen alkuperäisrakennukset, Kirkkoherrantie 10:n kohteet mukaan

²²¹ Kaupungivaltuusto, päätöshistoria, Oulunkylän tonttien 28051/18 ja 28061 sekä katualueiden asemakaavan muuttaminen.

²²² Entinen osoite Torivoudintie 20

²²³ Oulunkylä renessanssi 2011, 42. KSV.

lukien, säilyvät kertomassa Oulunkylän huvilayhdyskunnalle ominaisesta tavasta rakentaa”, tai ”Kaupunginmuseo pitääkin erittäin tärkeänä, että kaikki vielä säilyneet Oulunkylän huvilayhdyskunnan aikaiset ja siihen historiallisesti liittyvät rakennukset säilytetään myös tuleville polville”, kertovat halusta säilyttää ja suojella kaikki jäljellä olevat vanhat rakennukset.

Suuntaus vanhojen rakennusten suhteen tuntuu olevan selkeä. Se voidaan havaita myös purkuluvista, mitä on haettu suojelluille rakennuksille, joita ei kuitenkaan ole myönnetty. Tällaisia rakennuksia ovat **Jokiniementie 18**:ssa sijaitseva **Villa Tuglas**, **Henrik Sohlbergin tie 9** ja **Aidasmäentie 24**. Vuoden 1985 jälkeen suojelumerkinnän saaneiden rakennusten joukosta ei ole poistunut kuin ne talot, jotka ovat palaneet. Suojelusuosituksissa olleista rakennuksista purettiin vielä 1980- ja 90 -luvulla jonkin verran, mutta viime vuosina niihin on suhtauduttu myös erittäin suojelevasti, mistä kertoo erilaisten kaavoitusten yhteydessä annetut merkinnät. Muun muassa Villa Sumion kohdalla rakennuksen säilyvyyttä ei edes kyseenalaistettu, vaikka koko sen ympäristö purettiin, vaan suojelumerkintä sisältyi heti ensimmäiseen kaavaluonnokseen.

Villa Tuglas tai Ålanderin talo 1990-luvulla. Timo Pokelan kokoelma.

5.3.1 Suojelupäätösten vähäisyys ja suojelun todellinen tila

On siis selvää, että vanhoja rakennuksia Helsingin ja Suomen yleisten linjausten mukaan halutaan vaalia. Miksi sitten suojelumerkintöjä on niin vähän? Onko Oulunkylän iäkkäiden rakennusten tilanne niin huono, kuin mitä se lukujen valossa näyttää olevan? Suojeltujen rakennusten vähäinen määrä ei kerro siitä ettei Oulunkylän rakennuskantaa arvostettaisi, vaan pikemminkin suojelukaavoituksen laiskuudesta. Suojelukäytäntöä kuvaa hyvin kaksi sanaa: *passiivinen* ja *reaktiivinen*. Suojelu ei ole ollut *aktiivista* tai *proaktiivista*, millaista se ihanteellisimmillaan on, vaan nimenomaan aloitteetonta ja reagoivaa. Vuoden 1985 jälkeen suojellut rakennukset ovat poikkeuksetta saaneet merkinnän ainoastaan silloin kun niiden asemakaavaan on jostain syystä tehty muutoksia. Kaikki suojelusuosituksissa olleet rakennukset ovat tällaisen kaavamuutoksen tullessa kohdalla saaneet samalla suojelumerkinnän, vaikka muutos ei ole edes uhannut tai koskenut suoranaisesti rakennusta. Myös jotkin sellaiset rakennukset joita ei ole mainittu inventoinneissa ovat saaneet suojelun kaavamuutosten yhteydessä, kuten Mikkolantie 3 ja 5 osoittavat.

Rakennusten säilymisen kannalta tilanne Oulunkylässä on siis huomattavasti parempi, kuin mitä lukuja tarkastelemalla voisi olettaa. Käytännössä linjaus harvinaisten 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun rakennusten suhteen on ollut erittäin suojeleva, vaikka se ei toistaiseksi näy merkintöjen lukumäärässä. Jos vanhan rakennuksen suhteen halutaan tehdä muutoksia, ne täytyy hyväksyttää kaupunginmuseolla, kaupunkisuunnitteluvirastolla tai museovirastolla, vähän tapauksesta riippuen, ja yleisestä linjauksesta voidaan päätellä, että vanhoista rakennuksista halutaan pitää tiukasti kiinni. Vanhat rakennukset eivät siis voi ikään kuin huomaamatta tulla puretuksi.

Lisäksi vuonna 2002 tulleet suojelualueet kattavat käytännössä melko suuria alueita, kuten lähes koko Veräjämäen. Tämä on eräänlainen lisäsuoja rakennuksille, joihin tehtäviin toimenpiteisiin tarvitaan jonkin asiantuntijatahon siunaus. Suojelumerkintöjä on Oulunkylässä siis siksi niin vähän, koska vuoden 1985 jälkeen siellä ei ole tehty asemakaavamuutoksia suojelun vuoksi, vaan suojelumerkinnän ovat saaneet ainoastaan sellaiset rakennukset, jotka ovat sattuneet sijaitsemaan alueella joille on tehty muista syistä kaavamuutoksia. Ottaen huomioon tavan, jolla Oulunkylässä on suhtauduttu jo suojeltuihin rakennuksiin, vanhojen rakennusten purkutoiveisiin ja kaavoitukseen, silloin kun vanhempi rakennus on sattunut sijaitsemaan kaavoitetulla alueella, voidaan päätellä myös että niistä ei luovuta kuin pakon edessä. Vanhojen suojelemattomien rakennusten tilanne ei siis ole

läheskään niin huolestuttava, kuin mitä pelkkiä lukuja tarkastelemalla voisi päätellä.

Tämä selittää myös sen, miksi Oulunkylän suojelutilanne on niin epäjohdonmukainen. Ristiriitaiselta ja epäloogiselta näyttävät suojelupäätökset esimerkiksi Kirkkoherrantie 10, Pellavapellontie 5 ja Pellavakaskentie 9 suhteen selittyvät sillä, että varsinaista suojelukaavoitusta ei ole tehty siellä kohta 30 vuoteen. Kirkkoherrantie 10 on ainut suojeltu rakennus noista kolmesta ainoastaan siitä syystä, että siihen on kohdistunut purku-uhka. Hyvin todennäköisesti jos johonkin muuhun edellä mainituista rakennuksista olisi haettu purkulupaa, niin rakennus olisi saanut suojelupäätöksen samoin kuin Kirkkoherrantie 10.

Myös esimerkiksi Kyläsepänkujan rakennukset olisivat mitä todennäköisimmin myös suojeltu, jos niiden alueella olisi tehty puistokaavoitus, kuten Kinkerinpolun rakennuksille kävi. Samaa voi sanoa oikeastaan jokaisesta suojelusuosituksen saaneesta rakennuksesta, joka ei ole saanut lainvoimaista suojelua. Ne eivät ole suojeltuja, koska niihin ei ole koskaan kohdistunut purku-uhkaa tai niiden asemakaavaan ei ole tarvinnut tehdä muutoksia. Uskallan tehdä tämän oletuksen sen perusteella, miten vanhoihin rakennuksiin on Oulunkylässä lähivuosina suhtauduttu.

Miksi sitten suojelukaavoitusta ei ole tehty? Kyse voi olla kunnan resursseista tai ehkä päättävät viranomaistahot katsovat, ettei suojelumerkintää ei ole kiire antaa, koska se voidaan antaa silloin kun kaavamuutos tulee jostain muusta syystä ajankohtaiseksi. Vanhoja rakennuksia ei kuitenkaan voitaisi purkaa ilman asiantuntijahojen lausuntoja, joten aivan yhtä hyvin voidaan odottaa kunnes asia tulee eteen. Tämä on valistunut arvaukseni siitä, miksi alueita ei ole kohta 30 vuoteen kaavoiteta uudestaan pelkästään suojelun näkökulmasta. Tämä ei silti tarkoita sitä, että uusi suojelukaavoitus olisi tarpeetonta. Esimerkiksi Oulunkylän vanhan kirkon asemakaava on vielä 1950-luvulta. 60-vuotta vanhat asemakaavat ja 30-vuotta vanha suojelutilanteen tarkistus tuntuu jo välinpitämättömyydeltä, vaikka käytännössä vanhemmat rakennukset eivät olekaan välittömässä vaarassa. On kuitenkin olemassa joitain uhkakuvia, jotka voivat realisoitua, jos tilanteen Oulunkylässä annetaan jatkoa sellaisena kuin se nyt on.

5.3.2 Ympäristösuhteen huomioiminen ja dialogi

Kuten luvuissa 2.1.3 ja 2.2.1 totesimme, on ihmisellä vahva ja tunnerikas suhde kotiinsa ja asuinalueeseensa. Tarkastelen nyt hieman sitä, miten Oulunkylässä tämä nykyisen suojeluajattelun keskeinen teema on huomioitu, niin yksittäisissä

suojelutapauksissa, kuin tavallisen oulunkyläläisen mahdollisuuksissa saada tietoa alueestaan ja vaikuttaa sen muutokseen ja kehitykseen. Nykyisen ajattelun mukaan aluesuunnittelun ja rakennussuojelun tulisi toimia käsi kädessä. Jos suunnittelu tapahtuu erillään, niin saattaa suunnittelun lähtökohdista jäädä puuttumaan tieto alueen historiallisesta kehityksestä ja sen mukanaan tuomista piirteistä, jolloin nuo prosessit saatetaan katkaista. Myös se jos suojelutaho ei ole vaikuttamassa suojelun laatuun, voidaan päätyä muutoksen totaaliseen kieltämiseen. Tällöin suojelu saattaa liiaksi jarruttaa alueen kehitystä.

Ideaalitapauksessa ympäristöä kehitetään eri asiantuntijoiden ja asukkaiden yhteistyössä siten, että suojeltujen ja muutettavien piirteiden välillä tehdään tasapainoista valintaa, niin että alueen tärkeät ominaisuudet ja perinteet voivat jatkaa kehitystään alueen säilyttäessä elinvoimansa. Suojelun ja suunnittelun toimijat saavat asiantuntemuksensa muun muassa koulutuksen ja kokemuksen kautta, mutta asukas on arjen kokemisen kautta oman elinympäristönsä asiantuntija, jolla on ainutlaatuinen näkökulma siihen. Arjen sujumuuden kannalta koetut ympäristön epäkohdat ja hyvät ominaisuudet ovatkin hyvä lähtökohta kehityksen suunnalle.²²⁴

Asukkaiden ja ympäristön suhde on erittäin tärkeä. Suojelun näkökulmasta katsottuna ongelmallista on alueen ja rakennuksen säilyminen viihtyisänä muuttuvien tarpeiden ja toiveiden myötä, kuitenkin muuttamatta kulttuurihistoriallisesti arvokkaita piirteitä liikaa. Liian jäykkä suojelu kääntyy lopulta itseään vastaan vieraannuttamalla asukkaan rakennuksesta. Suojelussa täytyy muistaa että rakennukset ovat ihmistä ja asumista varten, ja jos ne vieraannutetaan liialla museoimisella tästä alkuperäisestä funktiostaan, niistä tulee lopulta epähaluttuja.

Tässä tullaan suojelun demokraattisuuteen ja dialogiin asukkaan ja viranomaisen välillä. Jos asukkaille annetaan aito mahdollisuus vaikuttaa omaan elinympäristöönsä ja kaupunkisuunnitteluun, se voi merkittävästi lisätä kaupunkilaisten sitoutumista ja paikallisen identiteetin vahvistumista.²²⁵ Näin yksilölle ja yhteisölle laajemmin voi syntyä ”empaattinen suhde” ympäristöönsä. Tämä tarkoittaa kykyä havaita ympäristönsä muutoksia, omaksua ja käsitellä ympäristöstä saatavaa tietoa sekä halu toimia vastuullisesti ympäristönsä puolesta, mikä on perusta myös kestäväälle kulttuuriperinnön käytölle ja säilymiselle.²²⁶

Kansalaistoiminnalla on merkittävä rooli rakennusperinnön yleisen arvostuksen ja

²²⁴ El Harouny 2008, 273.

²²⁵ Kostiainen 2004, 51.

²²⁶ Puolamäki 2008, 61.

tietämyksen lisäämisessä. Suomessa toimii useita eri järjestöjä, jotka välittävät alan kansainvälistä keskustelua Suomeen ja osallistuvat kulttuuriperinnön kehittämiseen. Oma tärkeä roolinsa on seudullisilla ja paikallisilla yhdistyksillä, kuten kotiseutu-, kylä-, tai kaupunginosayhdistyksillä. Parhaimmillaan niillä on keskeinen rooli paikallisen tietoisuuden herättäjänä, tiedotuksen ja neuvonnan järjestäjänä sekä aloitteentekijänä suojelukysymyksissä. Toiminta on kuitenkin huomattavassa määrin riippuvaista yksilöiden aktiivisuudesta ja sitä rajoittaa taloudelliset - ja henkilöresurssit.²²⁷

Oulunkylässä asiat ovat sen puolesta hyvällä tolalla, että siellä on erittäin aktiivinen kaupunginosayhdistys: Oulunkylä-seura sekä hieman pienempi ruotsinkielinen jo 100 vuoden ikään ehtinyt Svensk Förening i Äggelby. Oulunkylä-seura tilannut vuosien varrella useita tutkimuksia alueen kulttuurihistoriaa koskien, mistä seurauksena on julkaistu muun muassa kirjoja, joista viimeisin valmistui vuonna 2014 ja se on julkaissut muun muassa pienen ja edullisen oppaan alueen historiallisista kohteista. Se tekee myös aktiivista yhteistyötä paikallisten koulujen, kirjaston ja viranomaistahojen kanssa.

Kerran kuukaudessa Oulunkylässä ilmestyy paikallislehti *Oulunkyläläinen*, mikä sisältää ajankohtaista tietoa muun muassa aluesuunnitteluun ja suojeluun liittyen sekä artikkeleja alueen historiasta. Lehdessä käsitellään varsin paljon paikallista historiaa ja tiedotetaan hyvin suunnitelmista ja mahdollisuuksista osallistua ja vaikuttaa. Oulunkylä-seura järjestää lisäksi muun muassa ohjattuja kierroksia, asukasilloja ja kokouksia liittyen Oulunkylän tulevaisuuden suunnitelmiin ja kaavamuutoksiin sekä kerää arkistomateriaalia kuten vanhoja valokuvia.

Päätöksiä tutkimalla voidaan havaita myös asukkaiden vastuutahojen dialogi ja ihmisen ympäristösuhdetta kunnioittava päätöksenteko. Esimerkiksi purkulupia haettaessa on pyritty aktiivisesti etsimään jokaista osapuolta tyydyttäviä ratkaisuja ja suojelun ohella mahdollistettu muun muassa lisärakentaminen tai autettu järjestämään saneerauksen rahoitus.²²⁸ Kaupunkisuunnitteluvirasto on myös järjestänyt kyselyjä alueen asukkaille koskien alueen tiivistämISRakentamista ja muuta aluesuunnittelua jo kymmenien vuosien ajan. Helsingin kaupunki järjestää myös avoimia keskustelutilaisuuksia alueidensa suunnitelmia koskien ja Oikeusministeriön otakantaa.fi -sivustolla on voinut myös saada äänensä kuuluviin koskien Oulunkylän kehittämistä. Maunulassa kokeiltiin vuonna 2013 uudenlaista lähidemokratian kehittämistä, niin että asukkaat ovat tavallista tiiviimmin mukana alueen suunnittelussa arkkitehtien ja muiden asiantuntijoiden kanssa, tavalla jota

²²⁷ Rakennusperintöstrategia 2001, 20–21.

²²⁸ Esimerkiksi Kirkkoherrantie 10 ja Jokiniementie 18 tapauksissa.

ei ole ennen kokeiltu Helsingissä.²²⁹

Helsingissä demokraattinen aluesuunnittelu on selvästi otettu tärkeäksi tavoitteeksi, mutta toiminta Oulunkylässä saa myös osakseen kritiikkiä. *Oulunkyläläisen* päätoimittaja Kaija-Leena Sinkko kritisoi 24.5.2014 artikkelissaan *Näennäisdemokratiaa?*, miten asukkaille järjestetään kuulemistilaisuuksia ja vastaanotetaan lausuntoja, mutta asukkaiden mielipiteitä ei todella kuunnella.²³⁰ Oulunkylän aluesuunnittelu on joka tapauksessa ainakin periaatteessa erittäin hyvällä tolalla, mitä sen demokraattisuuteen tulee, sekä erittäin positiivista on alueen ihmisten aktiivisuus ja kiinnostus oman elinympäristönsä suhteen. Paikallisin voimin järjestettyjä keskustelutilaisuuksia ja muuta toimintaa tuotetaan aktiivisesti, ja tiedotus niistä sekä muista tavoista vaikuttaa, hoituu hyvin *Oulunkyläläisen* kautta.

Sen lisäksi että kaikesta alueen eteen tehtävästä toiminnasta päätellen monella oulunkyläläisellä on asuinpaikkaansa erittäin lämmin ja empaattinen suhde, he luovat erinomaiset edellytykset myös muille luoda merkityksellinen ympäristösuhde kotiseutuunsa. Tietoa paikallisesta historiasta on runsaasti saataville eri kirjojen, artikkelien, ohjattujen kierrosta ja muun toiminnan kautta, sekä mahdollisuuksia vaikuttaa alueen kehitykseen järjestetään aktiivisesti ja niistä tiedotetaan hyvin. Tämä luo myös loistavat edellytykset tulevaisuudelle ja kestäväälle aluekehitykselle.

5.3.2 Uhkakuvat

Vaikka tilanne vanhempien suojelemattomien rakennusten suhteen onkin suhteellisen hyvä, koska niitä ei voida huomaamatta tai vahingossa purkaa, niin uudemmat rakennukset ovat suuremmissa vaarassa. Uudempien rakennusten kanssa voi käydä, niin kuin Oulunkylän huviloiden kanssa aikoinaan kävi, eli niistä suurin osa purettiin pois ennen kuin niitä osattiin tarpeeksi arvostaa. Oulunkylässä on varsin vähän 50-luvun jälkeen rakennettuja suojelukohteita. Yksittäisistä rakennuksista tällainen on ainoastaan aiemmin mainittu Mikkolantie 5. Aluesuojelu on tuonut tähänkin tilanteeseen hieman huojennusta. Sekä **Patolan pientaloalue**, että Henrik Sohlbergin tiellä olevat **taiteilijarivitalot** edustavat uudempaa suojeltua rakennuskantaa. Patolan rintamamiestalot ovat esimerkki sotien jälkeisestä uudelleenrakennuskaudesta ja taiteilijarivitalot edustavat modernia ateljee-arkkitehtuuria. Futuristiset Kirmo Mikkolan ja Esko Lehden suunnittelemat rivitalot on rakennettu vuonna 1976, mikä tekee niistä nuorimmat suojelukohteet Oulunkylässä.

²²⁹ Hakanen 2014, 10.

²³⁰ Sinkko, 2014, 2.

Vaikka suojelualueet ovatkin hyvä lisä Oulunkylän rakennussuojeluun, niin etenkin uudemman rakennuskannan suhteen siellä kaivattaisiin uusia inventointeja ja tilanteen ajantasaistamista.

Suomi on tunnettu modernista arkkitehtuuristaan, jolla on ollut oma roolinsa itsenäisyyden ajan kansallisen identiteetin luojana. Tämä on osaltaan vaikuttanut positiivisesti modernin arkkitehtuurin suojeluun.²³¹ Siitä huolimatta modernin arkkitehtuurin suojelu on Suomessa kokonaisuudessa vähäistä ja keskittyy enemmän suunnittelijoiden - kuten Alvar Aallon – ympärille, kuin ilmiöiden tai kehityskulkujen tunnistamiseen. Standardisointi on luonut ambivalentin suhtautumisen moderniin rakentamiseen. Erityisesti 1960- ja -70 -lukujen standardisointi nähdään usein negatiivisena ilmiönä ja tuon ajan arkkitehtuuria jopa hävetään. Huono maine johtuu osin siitä, että tuolloin rakennettiin suuria alueita nopeasti ja halvalla.²³²

Ongelma erityisesti Suomessa on se, että suurin osa rakennuskannastamme on peräisin toisen maailmansodan jälkeiseltä ajalta ja edustaa modernismia tai sen jälkitulkintojen suunnitteluperiaatteita.²³³ Lukuina tämä tarkoittaa, että yli 90% Suomen rakennuksista on tuolta ajalta, eli karkeasti puhutaan noin kolmesta miljoonasta rakennuksesta.²³⁴ Rakennusperintöä puolustetaan usein ikäkriteerillä, mikä on helposti perusteltavissa, koska se voidaan esittää numeraalisesti. Suomen tapauksessa se on erityisen hyvä argumentti, koska Suomen rakennuskanta on Euroopan nuorinta.²³⁵ Ilmiön voidaan hyvin havaita toteutuvan myös Oulunkylässä. Modernien arvokohteiden määrittely edellyttää toimivien kriteerien kehittämistä sekä asiantuntijatahojen ja kuntien yhteistyötä valistuneiden linjausten muodostamiseksi. Tiedon tuottaminen, alueiden positiivisten piirteiden tunnistaminen ja vahvistaminen ovat erityisen tärkeitä päämääriä modernien ympäristöjen suojelussa.²³⁶

Yleisesti Helsingin esikaupunkialueiden uhkakuvat ja mahdollisuudet liittyvät molemmat niiden kasvuun. Helsingin kasvu nähdään voimavarana ja koko Suomen etuna. Se lisää kilpailukykyä ja hyvinvointia. Helsinki on jatkanut kasvuaan ja laajenemismahdollisuudet pienenevät koko ajan kantakaupungissa. Tämä tarkoittaa sitä, että esikaupunkialueet ovat yhä suurempien tiivistämisspaineiden alla.²³⁷ Helsinki tekee muutaman vuoden välein strategiaohjelmia, joissa esitetään keskeiset tavoitteet ja

²³¹ Tuomi 2001, 193.

²³² Lindh 2004, 64 – 66; Tuomi, 2001, 193.

²³³ Vatiilo 2004, 4; Tuomi, 2001, 192.

²³⁴ Härö 2001, 186.

²³⁵ Nikula 2004, 7.

²³⁶ Lindh 2004, 68; Tuomi 2001, 193.

²³⁷ Helsingin yleiskaava 2002, maankäytön kehityskuva, 2001, 38. KSV.

kehittämiskohteet tuleville vuosille. Vuosien 2009 - 2012 strategiaohjelma nimeää Oulunkylässä yhdeksi keskeiseksi tavoitteekseen täydennysrakentamisen, jolla halutaan eheyttää kaupunkirakennetta ja vastata ilmastonmuutoksen haasteisiin. Myös asuntopula on keskeinen ongelma Helsingin kaltaisissa kasvavissa kaupungeissa, johon täydennysrakentaminen on ratkaisu. Sen katsotaan myös eheyttävän vanhoja asuinalueita ja takaavan niissä palvelujen säilyvyyden.²³⁸

Eurooppalaisittain Helsinki on erittäin väljästi asuttu kaupunki. Oulunkylä on vielä Helsingin mittapuulla tonttitehokkuudeltaan melko alhainen, varsinkin Veräjämäen kaltaisten pientaloalueiden osalta.²³⁹ Helsingissä toisaalta taas rakennuskannasta on suojeltuna suhteellisen suuri osa. Tämä yhtälö on lähtökohtaisesti jännitteellinen: tiivistämismahdollisuuksia olisi, mutta samalla tiivistäminen mitä todennäköisimmin jouduttaisiin tekemään väljästi asutuilla suojeltuja rakennuksia sisältävillä esikaupunkialueilla, jollaisia Veräjämäen kaltaiset omakotialueet juuri ovat. Lisäksi asemaseudut liikenneyhteyksiensä ansiosta ovat erityisen potentiaalisia tiivistämisalueita.

Oulunkylän osalta suunnitelmat Runkolinja 550:n²⁴⁰ muuttamisesta raidelinjaksi lisää entisestään rakennuspaineita, koska Oulunkylästä tulee pääradan ja Raide-Jokerin risteysasema. Tällä hetkellä muutospaineet eivät ole vielä suuria, mutta 20 - 30 vuoden päästä tilanne voi olla jo aivan toinen. Vuoden 2002 Yleiskaava arvioi pääkaupunkiseudun asukasmäärän kasvavan 1500000 vuoteen 2025 mennessä, ja toteaa Helsingin olevan yksi Euroopan nopeimmin kasvavista kaupungeista²⁴¹, mikä tarkoittaa myös asuntojen määrän kasvua. Helsingin kaupungin alueella arvioidaan vuonna 2020 asuvan 600 000 asukasta²⁴². Vuoden 2002 yleiskaava mainitsee tämän päivän suunnitteluperiaatteisiin kuuluvan tehokkuuden parantamisen, mikä tarkoittaa muun muassa kaupunkirakenteen tiivistämistä. Kaupungin muutokseen ja kasvuun liittyy aina kontrolloitu poisto ja purkaminen. Yleiskaava kuitenkin lisää, että tämän tehostamisen tulisi tapahtua niin, että huomioon otetaan kunkin alueen luonne ja käyttötarkoitus.²⁴³

Tämä on hyvin linjassa nykyisen suojeluajattelun kanssa. Rakennusperinnön hyvään hoitoon kuuluu kohteiden pitäminen käytössä, niiden oikea korjaaminen ja jatkuva kunnossapito sekä rakennusperintöä kunnioittava täydennysrakentaminen ja muu

²³⁸ Oulunkylä renessanssi 2011, 34. KSV.

²³⁹ Yleiskaava 2002, maankäytön kehityskuva, 2001, 41. KSV; Oulunkylä renessanssi, 2011, 52. KSV.

²⁴⁰ Entinen Jokeri-linja

²⁴¹ Yleiskaava 2002, maankäytön kehityskuva, 2001, 78. KSV; Helsingin yleiskaava 2002, ehdotus, 2003, 15. KSV.

²⁴² Helsingin yleiskaava 2002, vaikutusten arviointi, 2002, 2. KSV.

²⁴³ Helsingin yleiskaava 2002, 2003, 54, 56. KSV.

ympäristön kehittäminen.²⁴⁴ Oulunkylän kaltaisessa vanhassa huvilayhdyskunnassa kyse on pääasiassa juuri asuinympäristöstä. Tässä tapauksessa on oleellista tarkastella asumista ja siihen liittyviä merkityksiä suhteessa suojeluun ja sitä ohjaaviin periaatteisiin. Tavoite on pystyä sovittamaan muuttuvat asumisen tavat ja vanha rakennuskanta toisiinsa siten, että alue voi kehittyä edelleen tyydyttävänä kaupunkiympäristönä, kuitenkin rakennusperintöä kunnioittaen. Asukkaiden ympäristökokemuksen huomioiminen osana ympäristösuunnittelua on oleellista, koska niin voidaan turvata alueen jatkuvuus.²⁴⁵

Hyvän hoidon tuloksena rakennetun ympäristön käyttöaika pitenee ja alue koetaan mieluisena asuin- ja työympäristönä. Näin voidaan toteuttaa ekologisesti, taloudellisesti, kulttuurisesti ja sosiaalisesti kestävä kehitys.²⁴⁶ Eräs uhkakuva liittyykin rakennusten käyttämättömyyteen, mistä muun muassa Henrik Sohlbergin tie 9 on Oulunkylässä surullinen esimerkki. Se on tätä tutkielmaa tehtäessä ollut asumattomana jo useita vuosia.

Henrik Sohlbergintie 9 kesällä 2013. Kuva Mikko Virtanen.

Globalisaatio on nykyisin yksi voimakas kaupunkikehitykseen vaikuttava seikka. Maailmanlaajuiset verkostot syntyvät kaupungeissa ja vaikuttavat niiden luonteeseen. Täysin paikallisiin vaikutteisiin katsominen kaupunkien kehityksen taustatekijöinä on nykyisin riittämätöntä. Globalisaatio vaikuttaa erityisesti kilpailukykyyn panostamiseen, mikä on luonnollinen uhka paikalliselle identiteetille ja historialliselle erilaisuudelle. Muualta myös omaksutaan vaikutteita ja käytäntöjä arkkitehtuurin ja rakentamisen

²⁴⁴ Rakennusperintöstrategia 2001, 7.

²⁴⁵ El Harouny 2002, 260, 261.

²⁴⁶ Rakennusperintöstrategia 2001, 8.

suhteen. Globalisaation on myös heikentänyt paikallista kaupunkipolitiikkaa tekemällä siitä entistä riippuvaisempaa kansainvälisestä liikemaailmasta. Kilpailukyvyn priorisointi saattaa alistaa kaupunkisuunnittelun kansainväliselle kapitalismille.

Globaalin kilpailun varjossa keinotekoinen kaupungin identiteetin ja imagon luominen saattaa jättää alleen paikallisia arvoja kunnioittavan kaupunkikehityksen. Myös Euroopan unionin sisällä tapahtuva kehitys, jossa rajat ja tullimuodollisuudet vähitellen katoavat, ja muun muassa yhteinen valuutta sekä hyödykkeiden, pääoman ja ihmisten vapaa liikkuminen yhdenmukaistavat kulttuuria. Myös globaalit tuotemerkit ja liikkeet lisäävät yhdenmukaisuutta.²⁴⁷ Kansalliset kauppaketjut luovat eräänlaisia epäpaikkoja, paikkoja jotka ovat kopioita toisistaan ja näin olleen keinotekoisia ja epäaitoja. Esimerkiksi jotkin kaupungit tai marketit saatetaan rakentaa lähes samoilla piirustuksilla, joten niissä ei ole aitoa yksilöllisyyttä, paikallisuutta tai autenttisuutta. Globalisaation paineet koskevat yhtäläillä Oulunkylää, Helsinkiä kuin koko Suomea.

Oulunkylän renessanssi -selvitys näkee Oulunkylän vahvuutena rakennuskannan historiallisen kerroksellisuuden ja huvilakaupunginosan perinteen, mutta samalla heikkoutena tehottoman maankäytön ja kaupunkirakenteen väljyyden.²⁴⁸ Nämä asiat ovat osaltaan ristiriidassa keskenään, koska juuri huvilakaupunginosan perinteeseen kuuluu kaupunkirakenteen väljyys ja tehoton maankäyttö. Vuonna 2000 tehty *Pääradan asemaseudut* -raportti pitää tiivistämistoimia vakavana uhkana Oulunkylän kaupunkirakenteelle. Tiivistäminen olisi sen mukaan pahimmillaan ”puutarhakaupungin perinteeseen sopimatonta rakentamista”. Raportti pitää myös mahdollisena uhkana sitä, ettei Oulunkylän kulttuuriperintöä pidettäisi riittävän tärkeänä.²⁴⁹

Vuonna 2014 tehty Helsingin yleiskaavaselvitys pitääkin tulevaisuuden keskeisenä tavoitteenaan esikaupunkialueilla kaupunkirakenteen täydentämistä ja tiivistämistä ja sitä koskevaa kysymyksenasettelua. Siinä pidetään tärkeänä tavoitteena eri ”alueiden kulttuurihistorian ja ominaispiirteiden kunnioittamista ja historiaherkkää kehittämistä”. Pohjoismaisen mallin mukaan katse kiinnitetään eri aikakausien – myös aivan tuoreempien - kerrostumiin ja niiden haluttujen piirteiden säilyttämiseen.²⁵⁰ Suuntaus on hyvä, vaikkakin pohjoiset esikaupunkialueet loistavat toistaiseksi poissaolollaan viime vuosien inventoinneista. Helsingissä tilanne on silti hyvä, koska sieltä löytyy resursseja ja ammattitaitoista henkilökuntaa. On vain ajan kysymys kunnes tilanne ajankohtaistetaan myös Oulunkylässä.

²⁴⁷ Massey 2008, 44, 45.

²⁴⁸ Oulunkylän renessanssi 2011, 56. KSV.

²⁴⁹ Pääradan asemaseudut 2000, 1. KSV.

²⁵⁰ Helsingin yleiskaava. Kaupungin muutos ja kulttuuriympäristöt 2014, 47.

Oulunkylä on tulevaisuudessa ehkä suurtenkin muutoksien edessä. Kahden merkittävän raidelinjan risteysasemana sen merkitys pääkaupunkiseudulle kasvaa huomattavasti. Tämä tarkoittaa myös varmasti uusia rakennussuunnitelmia. Myös jos Helsingin kasvu jatkuu oletetusti, niin esikaupunkialueita kohtaa vääjäämätön tiivistäminen ennemmin tai myöhemmin. Jää nähtäväksi mitä Oulunkylän vanhalle ja modernille rakennuskannalle tulevaisuudessa käy, mutta yksi asia on selvää: Oulunkylän rakennussuojelu vaatii ajantasaistamista ja uusia inventointeja. Ei riitä, että suojeluun puututaan vasta silloin kun tilanne tulee tavalla tai toisella eteen. Oulunkylässä tulisi tehdä kattava inventointi ja uusi kaavoitus suojelu lähtökohtana. Tällä tavalla voitaisiin varmistaa vanhojen ja uudempien kulttuuri- ja paikallishistoriallisesti arvokkaiden piirteiden säilyvyys suurtenkin muutosten keskellä.

6. Lopuksi

Oulunkylä tapauksen perusteella voimme todeta että puukaupunginosan suojelussa todellisuus ja ihanteet eivät aina kohtaa, vaikkakaan koko totuus ei paljastu pelkästään katsomalla pintapuolisesti siellä tehtyihin päätöksiin. Oulunkylän rakennussuojelun tila näyttää olevan erittäin epäjohdonmukainen ja puutteellinen. Tämä johtuu siitä, että suojelusuositukset ja varsinainen suojelu ovat karkeassa epäsuhdassa toisiinsa nähden - onhan eri asiantuntijatahojen tekemiä suojeltaviksi suositeltuja rakennuksia yli 70, mutta suojelumerkintöjä tätä tutkielmaa tehtäessä vain 24. Suojelupäätöksiä on myös vuoden 1985 jälkeen annettu erittäin harvoin, niin että merkintöjen välillä saattaa olla yli 10 vuoden tauko. Myös suojeltuja ja suojelemattomia rakennuksia tarkastelemalla voidaan havaita Oulunkylän suojelulinjausten olevan varsin epäjohdonmukaisia. Sieltä on oikeastaan mahdoton löytää loogista linjaa tutkimalla pelkästään rakennusten piirteitä. Jos vertaamme esimerkiksi samalla alueella sijaitsevia samantyyllisiä ja ikäisiä rakennuksia, niin niistä toinen saattaa olla suojeltu ja toinen ei.

Myös kaupunginmuseon, museoviraston ja kaupunkisuunnitteluviraston mukaan suojelulinjaus on erittäin puutteellinen. Näiden asiantuntijatahojen antamien lausuntojen perusteella voidaan päätellä, että kaikki 1900-luvun alun ja sitä vanhemmat rakennukset kuuluisivat ehdottomasti suojeltaviksi. Kuitenkin Oulunkylästä on jopa koko Suomen mittakaavassa katsottuna erittäin harvinaisia ja iäkkäitä rakennuksia vailla suojelua. Tästä esimerkkinä voidaan käyttää Kantakyläntie 4:ssä sijaitsevaa vanha Månsaksen tilan päärakennusta, mikä on kaupunginmuseon mukaan saatettu rakentaa jopa 1700-luvun

lopulla. Rakennus ei ole ainoastaan harvinaisen ikänsä puolesta, vaan lähes ainut säilynyt esimerkki Oulunkylän huvilarakentamista edeltäneestä ajasta. Se on myös paikallishistoriallisesti hyvin merkittävä, mistä kertoo se että viereinen Maunulan kaupunginosa on saanut sen mukaan nimensä.

Toinen hyvä esimerkki on 1860-luvulla rakennettu Oulunkylän ensimmäinen huvilarakennus, Fazerin villa. Rakennus edustaa uuden ajan alkua ja toisen loppua ja siellä on asunut merkittävästi suomalaiseen kulttuuriin vaikuttaneita henkilöitä. Lisäksi se kuuluu koko Suomen mittakaavassa häviävän pieneen prosenttiin 1800-luvun puolivälistä peräisin olevia rakennuksia. Eräs harvinainen tapaus on myös Oulunkylän vanha kirkko. Erikoisen historiansa vuoksi kirkko ei kuulu kirkkolakiin perustuvan suojelun piiriin, eikä sitä ole suojeltu asemakaavamuutoksellakaan. Itse asiassa sen asemakaava on tätä tutkimusta tehdessä yli 60-vuotta vanha. Tapauksesta tekee mielenkiintoisen vielä se, että lähes kaikki Helsingin kirkot ovat suojeltuja ja kyseessä on vielä ainut 1900-luvulla valmistunut puukirkko Helsingissä.

Edellä mainitut rakennukset ovat taatusti paikallishistoriallisesti arvokkaita, mikä asettaa ne karkeaan ristiriitaan Helsingin suojeluarvojen ja yleisen linjauksen kanssa. Suhteutettuna kontekstiinsa Oulunkylän tilanne näyttää myös erittäin huonolta. Muun muassa Oulunkylän naapuriosissa Maunulassa on tehty yli 200 suojelupäätöstä ja Käpylässä yli 300. Tietysti osaltaan se johtuu siitä että alueet ovat lähtökohtaisesti erilaisia, mutta se ei selitä täysin sitä miksi viereisessä kaupunginosassa on yli kymmenkertainen määrä suojelupäätöksiä.

Vaikkakin lainvoimaisen suojelun ja asiantuntijatahojen näkemyksen välillä siitä mikä kuuluisi olla suojeltua, on valtava kuilu, sekä suojelulinjaus on pahasti ristiriidassa Helsingin omien suojeluarvojen ja yleisen linjauksen kanssa, tilanne rakennutun ympäristön kannalta ei Oulunkylässä ole kuitenkaan niin synkkä, kuin miltä se näin äkkiseltään tarkasteltuna vaikuttaa. Vuonna 2002 tulleet suojellut alueet ovat tuoneet hyvän lisän suojelutilanteeseen. Kyseiset alueet kattavat esimerkiksi lähes koko Veräjämäen, mikä antaa suojaa siellä vielä vailla kaavasuojelua oleville rakennuksille.

Pelkät suojelualueet eivät kuitenkaan ole riittävä ratkaisu Oulunkylän tilanteeseen. Erityisesti Veräjämäen alueen ulkopuolelle olevat rakennukset jäävät ilman suojaa. Todellisuus kulttuuriperinnön suhteen ei kuitenkaan ole synkkä. Tämän käy ilmi tarkastelemalla Oulunkylän suojeluhistoriaa. Vuoden 1985 rakennussuojelulain muutoksen seurauksena Oulunkylässä suojelun piiriin päätyi yhteensä 14 rakennusta. Sen jälkeen Oulunkylässä on annettu vielä reilu 10 suojelumääräystä, mikä on johtanut muutaman

tulipalon jälkeen siihen, että tällä hetkellä siellä on yhteensä 24 suojeltua rakennusta.

Tutkimalla tarkemmin vuoden 1985 jälkeen annettuja suojelupäätöksiä, voimme saada selville miksi juuri tietyt rakennukset on suojeltu ja toiset eivät. Tämä antaa selityksen suojelun ja suositusten epäsuhdalle, suojelulinjauksen epäjohdonmukaisuudelle ja ristiriitaisuudelle sekä kertoo siitä miten suojelu voi tietyllä alueella todellisuudessa voi toimia. Lisäksi sen perusteella voi muodostaa valistuneen arvion Oulunkylän potentiaalisten suojelukohteiden tilasta.

Oulunkylän sekavan, puutteellisen ja epäjohdonmukaisen suojelutilanteen selittää se, että siellä ei ole tehty yhtään kaavamuutosta vuoden 1985 jälkeen puhtaasti suojelulähtöisesti. Jokainen vuoden 1985 jälkeen suojeltu rakennus on saanut suojelumerkinnän jostain muusta syystä tehtävän kaavamuutoksen vuoksi, kuin että rakennus olisi nimenomaan haluttu suojella. Tämä on johtanut hyvin sekavaan ja sattumanvaraiseen tilanteeseen, missä rakennuksia on suojeltu ikään kuin ”siinä sivussa”, kun jostain muusta syystä alueella on satuttu tekemään kaavamuutoksia.

Syitä tällaisille kaavamuutoksille on ollut useampia. Suurin osa suojelusta on tehty yksinkertaisten puistoalue- ja tiekaavoitusten yhteydessä, jossa rakennus on vain sattunut sijaitsemaan uudelleenkaavoitetulla alueella. Tällaisia rakennuksia on esimerkiksi Larin Kyöstin tie 13, Mikkolantie 3 ja 5, Kinkerinpolun talot ja Teinintie 6 ja 8. Oulunkylästä löytyy myös hieman dramaattisempia tapauksia, jossa rakennusta on uhannut purku tai purkulupaa on jopa haettu. Tästä esimerkkinä voidaan mainita Torivoudinpolku 1, missä sijaitseva 1930-luvun huvila Villa Sumio suojeltiin alueella tapahtuneiden purku- ja rakennustöiden yhteydessä. Tontille kaavoitettiin kerrostalo ja viereinen vanha ammattikoulurakennus purettiin.

Toinen esimerkkitapaus on Kirkkoherrantie 10, jolle kiinteistön omistaja haki purkulupaa ja tontille haluttiin rakentaa uusi rakennus. Nämä tilanteet olivat astetta uhkaavampia, koska itse rakennuksen säilyminen kyseenalaistettiin. Molemmat tapaukset johtivat kuitenkin rakennuksen suojeluun.

Tapauksia tarkastelemalla voimme päätellä muutamia asioita. Ensinnäkin nykyinen suojelulinjaus iäkkäämpien rakennusten suhteen on erittäin suojeleva. Villa Sumion kohdalla suojelumerkintä annettiin heti ensimmäisessä kaavaehdotuksessa ja Kirkkoherrantie 10:n purkulupaa ei haluttu missään nimessä myöntää. Rakennusten säilyttämistä ei edes kyseenalaistettu. Lausunnoista ja päätöksistä päätellen mitään 1900-luvun alkupuolen, tai sitä vanhempaa, rakennusta ei haluta menettää, koska niin häviävän pieni osa Helsingin rakennuskannasta on enää niinkään vanhaa.

Myös ne harvat tapaukset, joissa jo suojelluille rakennuksille on haettu purkulupaa, ovat päätyneet yksiselitteisesti purkamisen kieltävään päätökseen. Vuoden 1985 jälkeen käytännössä jokainen vanhempi suojelluksi suositeltu rakennus, jonka kohdalla vain on satuttu tekemään kaavamuuotos, tai sen tulevaisuus on ollut aidosti vaakalaudalla, myönteinen suojelupäätös on annettu. Vaikka suojelukaavoitus onkin Oulunkylässä hoidettu erittäin laiskasti, niin arvostuksesta vanhaa rakennuskantaa kohtaan kertoo se, että suojelumerkintöjä on annettu aina tilaisuuden tullen.

Tästä voimme päätellä, että tilanne vielä suojelemattomien rakennusten kohdalla ei ole niin uhkaava, kuin merkinnöistä tai niiden puuttumisesta voisi päätellä. Rakennusten suojelu ei vain yksinkertaisesti ole vielä niiden kohdalla tullut ajankohtaisiksi. Niitä ei ole uhannut purkaminen tai niiden asemakaavaa ei vain ole satuttu muuttamaan. Tämä selittää myös ne epä johdonmukaisuudet joita samankaltaisten rakennusten suojelun kohdalla voidaan havaita, sekä suojelun sattumanvaraisuuden. Suojelupäätöksiä ei ole annettu varta vasten, vaan pikemminkin tilaisuuden tullen.

Oulunkylän rakennussuojelun todellisuutta kokonaisuutena kuvaakin hyvin kaksi sanaa: *passiivinen* ja *reaktiivinen*. Nykyisen ihanteen mukaan suojelun tulisi olla pikemminkin *aktiivista* ja *proaktiivista* toimintaa, jossa pysytellään ajan hermolla ja ennakoidaan alueen kehityksestä koituvat uhat ja mahdollisuudet, jotta suojelun arvoiset piirteet tunnistettaisiin ennen kuin ne ehditään tuhota. Se miksi suojelukaavoitusta ei ole tehty kattavasti, ja on tyydytty pelkästään passiiviseen ja reaktiiviseen suojeluun, on vaikea selittää.

Oulunkylässä tätä tutkielmaa tehdessä ei ole lähes 30 vuoteen tehty kaavoitusta puhtaasti suojelun näkökulmasta. Lisäksi sieltä löytyy rippeitä jopa yli 60 vuotta vanhasta asemakaavasta. Kyseessä saattaa olla resurssikysymys, eli kunnalla ei yksinkertaisesti riitä henkilökunta- tai taloudelliset resurssit tehdä uutta suojelukatsausta. Kyse voi myös olla priorisoinnista, eli Oulunkylää ei ole koettu kiireelliseksi kaavoittaa. Tai kenties kunnan viranomaiset päättelevät, että suojelukaavoitusta ei ole kiireellistä tehdä, koska vanhoja rakennuksia ei voitaisi kuitenkaan purkaa ilman eri asiantuntijatahojen hyväksyntää. Tällöin suojelupäätökset voidaan antaa reaktiivisesti vasta kun tapaus tulee jostain syystä ajankohtaiseksi.

Tämä tuntuu olleen linja tähän mennessä. Kunta on käyttänyt aina tilaisuutta hyväkseen kaavamuutoksien yhteydessä antaa myös suojelumerkintöjä, mutta se ei ole ottanut aloitetta suojelun suhteen. Samoin suojelusuosituksissa olleita rakennuksia ei ole purettu vuoden 1985 jälkeen, vaikka niille olisi haettu purkulupaa. Vaikka vanhemmat

rakennukset eivät olekaan välittömässä vaarassa ja niiden suojeluun on päädytty poikkeuksetta viimevuosina, niin silti tilanteessa on parantamisen varaa.

Erityisesti tilanne on huolestuttava uudemman rakennuskannan suhteen, jos tilanteen annetaan Oulunkylässä jatkua tällaisenaan. Siellä voi käydä samoin kuin kävi vanhojen huviloiden kanssa, eli ne ehdittiin purkaa, ennen kuin niitä osattiin riittävästi arvostaa. Oulunkylässä on vain kaksi 1950-luvun jälkeen rakennettua suojeltua kohdetta: Mikkolantie 5 ja Kirmo Mikkolan ja Esko Lehden suunnittelemat taiteilijarivitalot Henrik Sohlbergin tiellä. Tämä osoittaa, että halua turvata modernimpaa rakennuskantaa on olemassa. Kyse on kuitenkin enemmän poikkeustapauksista, eikä ne poista sen tärkeyttä, että alueella tehtäisiin uusi kattava inventointi ja suojelukaavoitus. Kaavoitus on puutteellista jo vanhempienkin rakennusten suhteen ja uudempaa rakennuskantaa ei ole koskaan edes kunnolla inventoitu.

Oulunkylän turva on sen asukkaat. Jos suojelu on ollut passiivista, niin sen asukkaat ovat kaikkea muuta. Päätellen paikallistoiminnan aktiivisuudesta voidaan todeta sen asukkailla olevan erittäin empaattinen suhde kotiseutuunsa. Erityisesti Oulunkylä-seuran toimesta siellä järjestetään runsaasti mahdollisuuksia saada tietoa ja oppia paikallisesta historiasta sekä osallistua alueen kehitykseen. Oulunkylä-seura on tilannut muun muassa useamman seudun historiaa käsittelevän kirjan vuosien varrella, se järjestää ohjattuja kierroksia, julkaisee paikallishistoriaa käsittelevää materiaalia, kerää valokuvia ja muuta arkistomateriaalia, tekee yhteistyötä viranomaisten kanssa, tiedottaa alueetta koskevista suunnitelmista ja julkaisee kuukausittain artikkeleja *Oulunkyläläinen* -lehdessä.

Yhdistyksen toiminta ei ainoastaan kerro jäsentensä empaattisesta suhteesta kotiseutuunsa vaan se luo erinomaiset edellytykset muille luoda merkityksellinen suhde siihen. Lisäksi Helsingin aluesuunnittelun demokraattisuus on nykyisin melko edistyksellistä, vaikkakin se saa osakseen myös kritiikkiä. Suuntaus on kuitenkin kohti nykyisin ihanteena pidettyä kestävästä kaupunkisuunnittelusta, jossa asukkaan kokemus ja asiantuntijuus alueen ja rakennuksen käyttäjänä otetaan huomioon suunnittelijan koulutuksen ja kokemuksen rinnalla.

Kaupunki järjestää runsaasti tietoa suunnitelmista ja mahdollistaa dialogin erilaisten tilaisuuksien, kyselyiden ja verkkosivustojen kautta. Nykyisin asukkaita huomioidaan enemmän myös jo suunnitteluvaiheessa, eikä vain mahdollisteta palautteen antaminen valmiista suunnitelmista. Vaikka ympäristön suunnittelu ja suojelu eivät koskaan voi toimia täydellisesti, niin pidän Helsingin ottamaa suuntaa kohti demokraattista aluesuunnittelua erittäin hyvänä. Näin asukkaita ei etäännytetä ympäristöstään tekemällä

valinnat heidän puolestaan, vaan tuetaan alueen luontaista kehitystä, aitoa paikallisuutta ja pidetään yllä paikan viihtyvyyttä ja elinvoimaisuutta.

Oulunkylän rakennussuojelun tila on tällä hetkellä pirstaleinen ja puutteellinen. Suojeltuja rakennuksia siellä voisi olla yli puolet enemmän, kuin mitä siellä tällä hetkellä on. Myös eri asiantuntijatahot pitävät tilannetta epätyytyttävänä, kuten kaupunginmuseo ja kaupunkisuunnitteluvirasto. Vaikka kaavoitus onkin Oulunkylän suurin puute, niin myös uusi kattava uudemman rakennuskannan huomioon ottava inventointi olisi siellä erittäin tarpeellinen. Oulunkylä saattaa olla lähitulevaisuudessa suurtenkin muutosten edessä, kun Helsinki tiivistää esikaupunkialueitaan asukasluvun kasvaessa. Myös tuleva Raide-Jokeri lisää varmasti rakennuspaineita, koska Oulunkylän asemasta tulee tärkeä risteyspiste pääradan ja poikittaisen junaliikenteen välillä. Tämä asettaa asemanseudun ja suhteellisen tehottomasti rakennetut Oulunkylän alueet, kuten Veräjämäen, täydennysrakentamisen paineen alle. Toinen vanhojen puutaloalueiden, ja näin myös Oulunkylän, ongelma on rakennusten pitäminen käytössä. Nämä tulevaisuudennäkymät lisäävät sen tärkeyttä, että rakennussuojelun puutteellinen tilanne korjattaisiin ja ajantasaistettaisiin mahdollisimman nopeasti. Näin voitaisiin turvata alueen kestävä kehitys ja ne piirteet tuleville sukupolville, mitkä tekevät Oulunkylästä ainutlaatuisen.

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Kaupunkisuunnitteluvirasto (KSV), Helsinki

Helsingin yleiskaava 1992: luonnos. Lähtökohdat: rakennetun ympäristön suojelu, 1990. Helsingin kaupungin kaupunkisuunnitteluvirasto. 1990/16.

Helsinki yleiskaavaehdotus 1972. Läntisten, pohjoisten ja koillisten kaupunginosien historialliset ja rakennustaiteelliset suojelukohteet, 1971. Kaupunkisuunnitteluvirasto, yleiskaavaosasto.

Helsingin yleiskaava 2002, ehdotus. Selostus, 2003. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto. Yleiskaavaosasto. 2002/17.

Helsingin yleiskaava 1992: luonnos. Lähtökohdat: rakennetun ympäristön suojelu, 1990. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto.

Helsingin yleiskaava 2002, Maankäytön kehityskuva 14.6.2001, 2001. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto, yleissuunnitteluyksikkö, yleiskaavatoimisto.

Helsingin yleiskaava 2002, ehdotus. Helsingin yleiskaava 2002, vaikutusten arviointi. Vaikutukset maisemaan, kaupunkikuvaan ja kulttuuriperintöön, 2002. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston yleissuunnitteluosaston selvityksiä. 2002/8.

Helsinki yleiskaavaehdotus 1970. Osa 3 lausunnot, tiedotus, ajoitus, tarkistukset, 1970. Kaupunkisuunnitteluvirasto. Yleiskaavaosasto.

Karisto, Maria, Makkonen, Leena & Salastie, Riitta, 2011. Rakennettu kulttuuriympäristö – asemakaavan suojelumääräysten laatimisen periaatteet. Kaupunkisuunnitteluviraston sisäinen ohjemateriaali.

Manninen, Mariikka, Rajala, Pasi & Rusanen, Mikko, 2002. Helsingin yleiskaavaluonnos 2002. Vaikutusten arviointi maisemaan, kaupunkikuvaan ja kulttuuriperintöön. Helsingin

kaupunkisuunnitteluviraston yleissuunnitteluosaston selvityksiä.

Oulunkylä ja Itä-Pakila. Yleiskaavan aluekohtaiset ohjeet ja suositukset, 1983. Helsingin kaupungin kaupunkisuunnitteluvirasto. Yleiskaavaosasto. 7/83.

Oulunkylän renessanssi. Lähtötiedot ja kehittämistavoitteet, 2011. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto.

Oulunkylän tehostamistutkimuksen jatkotyö ja kaavarunko Patola 28:4 Veräjämäki 28:5, 1973. Kaupunkisuunnitteluvirasto, läntinen esikaupunkitoimisto. AB 15/73.

Oulunkylän asemaseudun maankäytön tehostamista koskevan mielipidetiedustelun tulokset, 1971. Kaupunkisuunnitteluviraston asemakaavaosasto. Kaupunkisuunnitteluviraston kirjasto.

Oulunkylä, Veräjämäki, Tontti 28029/9, Asemakaavan muutoksen selostus. 2011.

Pääradan asemaseudut, Nykytila-analyysit ja kehittämisideat, 2000. Kaupunkisuunnitteluvirasto. Pääkaupunkiseudun julkaisusarja. 2000/5.

Rakennusperintöstrategia: Valtioneuvoston päätös 13.6.2001: osaamista, vastuuta ja voimavaroja rakennusperinnön hoitoon, 2001. Ympäristöministeriö. Vantaa: Sinari Oy.

Rakennettu kulttuuriympäristö – valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt, 1993. Ympäristöministeriö, Museovirasto. Helsinki: Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 16.

Salastie, Riitta, Policy making: Preservation Methodologies for the 20th Century Heritage in Helsinki. 2013

Suojellut rakennukset, 2012. Kaupunkisuunnitteluviraston lista Helsingin suojelluista rakennuksista. (1.12.2014)

Suosituksia rakennussuojelukohteille esikaupunkialueilla, 1986. Helsingin kaupungin kaupunkisuunnitteluvirasto. Yleiskaavaosasto. 20/86.

Sädevirta, Sirkka, 2003. Korsutieltä Näätäkujalle, Helsingin jälleenrakennuskauken pientaloalueet osa 1. Toim. Riitta Salastie. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston asemakaavaosaston selvityksiä. 2003:11.

Tiedotuslehti Oulunkylän asukkaille, 1971. Kaupunkisuunnitteluvirasto 15.1.1971. Kaupunkisuunnitteluviraston kirjasto.

Helsingin kaupunginmuseon arkisto (HKA), Helsinki

Härö, Mikko, 1991. Muistio. Oulunkylän Monsaksen tilan päärakennus. 22.2.1991.

Salminen, Anne, 2004. Lausunto. 11.11.2004.

Sarento, Sari, 2005. Lausunto. Valtuustoaloite Oulunkylän Vanhan kirkon suojelemiseksi. 29.3.2005.

Museoviraston arkisto (MV), Helsinki

Esikaupunkialueiden yleiskaava. Liiteraportti – rakennetun ympäristön suojelu, 1978. Helsingin kaupungin kaupunkisuunnitteluvirasto. Yleiskaavaosasto. 14/78.

Rakennetun ympäristön suojelu. Esikaupunkialueiden yleiskaava. Liiteraportti, 1976. Helsingin kaupungin kaupunkisuunnitteluvirasto. Yleiskaavaosasto.

SÄHKÖISET LÄHTEET

Helsingin yleiskaava. Kaupungin muutos ja kulttuuriympäristöt. 2014. Helsingin kaupunki. Kaupunkisuunnitteluviraston www-sivut. http://www.hel.fi/hel2/ksv/julkaisut/yos_2014-17.pdf (16.2.2015)

Kivilaakso, Aura, 2010. Rakennusperintö suojelun kohteena. Suomen rakennustaiteen museon www-sivut. <http://www.mfa.fi/files/mfa/Rakennussuojelu/Rakennussuojelu.pdf> (25.11.2014)

Suojellut rakennukset Suomessa. Määritykset ja kohdejoukon kuvaus, 2010. Museovirasto ja ympäristöministeriö. Ympäristöministeriön www-sivut. http://www.rakennusperinto.fi/Sailyttaminen/fi_FI/kaavoitusjasuojelu/ (26.11.2014)

Kummala, Petri, 2004. Jälleenrakennuskauden pientalosuunnittelu. Suomen rakennustaiteen museon www-sivut. <http://www.mfa.fi/files/mfa/tiedotemateriaalit/jalleenrakennus.pdf> (2.12.2014)

Suomen evankelisluterilaisen kirkon www-sivut. <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content23D07C> (9.12.2014)

PAINETUT LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Bendix, Regina, 2000. Heridity, Hybridity and Heritage from One Fin de Siécle to the Next. *Folklore, Heritage Politics and Ethnic Diversity*. Toim. Anttonen, Pertti. Botkyrka: Multicultural Centre, 37, 57.

Berleant, Arnold, 1991. *Art And Engagement*. Philadelphia: Temple University Press.

El Haroyny, Elisa, 2002. Historiallinen puukaupunki – tulevaisuuden elävää kaupunkiympäristöä? *Eletty ja muistettu tila*. Toim. Syrjämaa, Taina & Tunturi, Janne. Helsinki: Hakapaino Oy, 257–277.

El Harouny, Elisa, 2008. Historiallinen puukaupunki suojelukohteena ja elinympäristönä: esimerkkeinä Vanha Porvoo ja Vanha Raahe. Osa 1. Oulu: Oulu University Press.

Forsius, Johanna, 2001. Vanhat kartat kertovat. *Rakennusperintömme. Kulttuuriympäristön lukukirja*. Ympäristöministeriö & Museovirasto. Helsinki: rakennustieto, 194–196.

Haas, Stefan, 2002. Visuaalisuus modernin kaupungin hahmottamisessa. *Eletty ja muistettu tila*. Toim. Syrjämaa, Taina & Tunturi, Janne. Helsinki: Hakapaino Oy, 211–235.

Hakanen, Yrjö, 2014. Osallistuvaa demokratiaa Maunulassa. *Oulunkyläläinen* 8/2014, 10.

Harmo, Maunu, 1978. Oulunkylä – Äggelby – Vihreä idylli. Helsinki: Oulunkylä-seura r.y.

Härö, Mikko, 2001. Rakennetun kulttuuriympäristön suojelu. *Rakennusperintömme. Kulttuuriympäristön lukukirja*. Ympäristöministeriö & Museovirasto. Helsinki: rakennustieto, 185–188.

Kauste, Juulia, 2002. Kaupunkitila monikulttuurisen yhteiskunnan strategiana: identiteetti, etnisyys ja kansalaisuus Pariisissa ja New Yorkissa. *Eletty ja muistettu tila*. Toim. Syrjämaa, Taina & Tunturi, Janne. Helsinki: Hakapaino Oy, 277–307.

Kallinen, Maija, 2002. Luonto Merkkijärjestelmänä. *Eletty ja muistettu tila*. Toim. Syrjämaa, Taina & Tunturi, Janne. Helsinki: Hakapaino Oy, 76–98.

Klein, Barbro 2000. ”Folklore, Heritage Politics and Ethnic Diversity”: Thinking About the Past and the Future. *Folklore, Heritage Politics and Ethnic Diversity*. Toim. Anttonen, Pertti. Botkyrka: Multicultural Centre, 23 - 37.

Kervanto Nevanlinna, Anja, 2002. Voimat jotka rakensivat Helsinkiä 1945–2010, 2012. Helsinki: Helsingin kaupunki & Otava.

Kervanto Nevanlinna, Anja, 2005. Näköaloja kaupunginkulmalta. Kaupunkihistorian kirjoituksia. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Kostiainen, Juha, 2004. Rakennettu ympäristö ja kaupunkien kilpailukyky. *Rakennusperinnön tulevaisuus*. Ympäristöministeriö, Tampere, Tammer-Paino Oy, 45–59.

Knuutila, Simo, 2008. Kulttuuriperintö, arvot ja identiteetti. *Kulttuuriperintö ja oppiminen*. Toim. Venäläinen, Päivi. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino, 12–20.

Kärki, Pekka, 2001. Puukaupungista kivikaupungiksi. *Rakennusperintömme. Kulttuuriympäristön lukukirja*. Ympäristöministeriö & Museovirasto. Helsinki: rakennustieto, 73–82.

Lefebvre, Henri, 1991. *The Production of Space*. Oxford: Blackwell.

Laitinen, Riitta, 2002. Koti, paikkaidentiteetti ja muutokset navajoyhteiskunnassa 1800-luvulla. *Eletty ja muistettu tila*. Toim. Syrjämaa, Taina & Tunturi, Janne. Helsinki: Hakapaino Oy, 195–211.

Lindh, Tommi, 2004. Moderni rakennusperintömme uhattuna. *Rakennusperinnön tulevaisuus*. Ympäristöministeriö, Tampere, Tammer-Paino Oy, 63–70.

Massey, Doreen, 2008. Samanaikainen tila. Toim. Lehtonen, Mikko, Rantanen, Pekka & Rovio, Janne. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Nikula, Riitta, 2004. Rakennetun ympäristön arvoista. *Rakennusperinnön tulevaisuus*. Ympäristöministeriö, Tampere, Tammer-Paino Oy, 7–11.

Puolamäki, Laura, 2008. Perintönä ympäristö. *Kulttuuriperintö ja oppiminen*. Toim. Venäläinen, Päivi. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino, 58–66.

Ridell, Seija, Kymäläinen, Päivi & Nyysönen, Timo 2009. Julkinen tila tänään – kuhinaa lomittuvilla rajapinnoilla. *Julkisen tilan poetiikka ja politiikka: Tieteidenvälisiä otteita vallasta kaupunki-, media- ja virtuaalituloissa*. Toim. Ridell, Seija, Kymäläinen, Päivi & Nyysönen, Timo. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy, 7–41.

Ropo, Eero, 2008. Oppimisympäristöt opetuksen ja opiskelun kontekstina. *Kulttuuriperintö ja oppiminen*. Toim. Venäläinen, Päivi. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino, 38–48.

Saarikangas, Kirsi, 2002. Merkityksellinen tila: lähiöasuminen arkkitehtuurin, asukkaiden, menneen ja nykyisen kohtaaminen. *Eletty ja muistettu tila*. Toim. Syrjämaa, Taina & Tunturi, Janne. Helsinki: Hakapaino Oy, 48–76.

Sikko, Kaija-Leena, 2014. Näennäisdemokratiaa? *Oulunkyläläinen*. 5/2014, 2.

Tunturi, Janne & Syrjämaa, Taina, 2002. Johdanto. *Eletty ja muistettu tila*. Toim. Syrjämaa, Taina & Tunturi, Janne. Helsinki: Hakapaino Oy, 7–33.

Tuomi, Timo, 2001. Modernin arkkitehtuurin suojele. *Rakennusperintöemme. Kulttuuriympäristön lukukirja*. Ympäristöministeriö & Museovirasto. Helsinki: rakennustieto, 192–194.

Tuominen, Laura, 2001. Arvot ja arvottaminen. *Rakennusperintöemme. Kulttuuriympäristön lukukirja*. Ympäristöministeriö & Museovirasto. Helsinki: rakennustieto, 182–185.

Tuominen, Laura, 2004. Rakennusperintö – arvoja, merkityksiä ja argumentteja. *Rakennusperinnön tulevaisuus*. Ympäristöministeriö, Tampere, Tammer-Paino Oy, 11–19.

Uuskallio, Irma, 2004. Kaupunkiasumisen ”pyhät paikat” – asutusalueiden arvostus Suomessa. *Rakennusperinnön tulevaisuus*. Ympäristöministeriö. Tampere: Tammer-paino Oy, 27–45.

Vatilo, Matti, 2004. Esipuhe. *Rakennusperinnön tulevaisuus*. Ympäristöministeriö, Tampere, Tammer-Paino Oy, 4–7.

Venäläinen, Päivi, Järnefelt, Heljä & Tokila, Leena, 2008. Johdanto. *Kulttuuriperintö ja oppiminen*. Toim. Venäläinen, Päivi. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino, 7–11.

Vilkuna, Janne, 2008. Uusi museologia ja kulttuuriperinnön tulkinnat. *Kulttuuriperintö ja oppiminen*. Toim. Venäläinen, Päivi. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino, 49–58.

Virta, Arja, 2008. Kulttuuriperintö arjessa. *Kulttuuriperintö ja oppiminen*. Toim. Venäläinen, Päivi. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino, 126–132.